

◆ NICOLAE MAREȘ

Despre prizonierii români din Primul Război Mondial, deportați pe teritorii vrăjmașe

România este patria noastră și a tuturor românilor

E România celor de demult și-a celor de mai apoi

E patria celor dispăruți și a celor ce va să vie.

Barbu Ștefănescu Delavrancea

După cum se știe, pe măsura desfășurării primei conflagrații mondiale, armata austro-ungară a fost prima care a trecut la deportarea pe teritoriul său a unor militari români luați prizonieri de la Turtucaia și Valea Argeșului. Aceasta s-a petrecut spre sfârșitul anului 1916; la fel au precedat și armatele germane. Cele din urmă au trecut la deportarea masivă a militarilor din toate țările ocupate, în lagăre de muncă forțată din Pomerania de Est, respectiv la Gdańsk, Tuchola, Czersk, iar în Vest, la Lidzbark Warmiński și în alte zeci de lagăre. Este vorba de cca 40 de mii de mii de prizonieri deportați. Imperiul austro-ungar i-a deportat în principal la Lamsdorf/Lambowice.

1. Deportările aveau ca scop folosirea cât mai grabnică a întregului potențial uman capturat, drept forță de muncă necesară autorităților austro-maghiare și germane pentru lărgirea capacității lagărelor existente. De la început trebuie subliniat că, procedând astfel, Puterile Centrale au încălcat grosolan toate normele de drept internațional cu privire tratamentul prizonierilor, adoptate la Haga în 1907. Modul în care au fost tratați prizonierii de diferite naționalități, în lagărele prusace amintite, din perspectivă istorică arată că – prin faptele lor – opresorii au precedat crimele comise peste ani la Auschwitz; comportamentul lor devenind un prolog al Oświęcim-ului de mai târziu, lucru recunoscut de mulți cercetători ai crimelor de război cât și de Crucea Roșie internațională din acele timpuri.

2. Internaționalizarea crimele săvârșite la Katyń, amintite pregnant de Polonia, a dat rușilor prilej de răspuns prin evocarea celor petrecute în 1916-1920 pe actualul teritoriu polonez

Crimele comise de Beria, din ordinul lui Stalin, în pădurea de la Katyń, unde au fost uciși peste 23 de mii de polonezi: ofițeri și militari, oameni de știință, creatori, latifundiași, floarea intelectualității poloneze au stat la baza aprofundării cercetărilor cu privire la faptele petrecute în Germania în timpul primului război mondial, actualmente meleaguri poloneze. De la cercetători polonezi cunosc că la îngemănarea mileniului al II-lea și al III-lea, pentru a mai estompa unele din acuzele pe care Varșovia le aducea Moscovei *urbi et orbi* în legătură cu crimele comise în locul de tristă amintire, partea rusă a invocat la rândul ei tratamentul abominabil al prizonierilor din țările Antantei petrecut la Gdańsk, Czersk, Tuchola și Lambowice, azi teritoriu polonez. S-a subliniat de ruși că în localitățile menționate, tratamentul polonezilor a fost la fel de inuman pentru mii de prizonieri ruși, români, francezi, englezi, italieni, sârbi etc.

La învinuirile Moscovei, autoritățile poloneze au hotărât, potrivit cercetătorului Z. Karpus, de la Universitatea din Toruń să fie efectuate investigații științifice amănunțite, în fiecare loc în parte, pentru a se trage concluziile cele mai pertinente. Rapoartele preliminare redactate cu obiectivitatea cuvenită de cercetătorii implicați, concluziile prezentate de ei autorităților statale poloneze le-au determinat pe acestea

ca, în plan central și local să întreprindă o seamă de măsuri grabnice pentru îndreptarea stărilor de fapte, cuvântul de ordine primit de cercetători a fost: *să se procedeze în „spirit european”*.

Urmare a rezultatelor investigațiilor laborioase, în anii 2005-2006, Polonia a inițiat acțiuni ample de comemorare pe plan local a celor dispăruți. Z. Karpus a menționat că din partea Ambasadei României la Varșovia, ambasador Gabriel Bârtaș, nu a participat nimeni, la niciuna din manifestări, fapt ce a „impresionat negativ pe organizatori”, istoricul fiind angajat în organizarea manifestărilor.

Tot Z. Karpus a fost primul cercetător, care a deschis în România discuția cu privire la tratamentul prizonierilor români în Pomerania. Aceasta s-a petrecut la seminarul româno-polon de la Suceava din septembrie 2007.¹ Stupefacția participanților la seminar printre care și ambasadorul Poloniei la București a fost pe măsură. Românii auzeau pentru prima oară despre drama prizonierilor români decedați în condiții nemiloase, draconice în lagăre germane existente azi pe teritoriu polonez.

3. Subiect tabu în raporturile polono-române

În legătură cu necunoașterea acestor fapte de către partea română: autorități, instituții, istorici, diplomați, cercetători, publiciști etc. se nasc o sumedenie de întrebări. – Cum oare, de pildă, Primul-ministru plenipotențiar român acreditat în Polonia din iulie 1919, care îi raporta „la cald”, în august 1920, ministrului afacerilor străine, Take Ionescu, desfășurarea sângeroasă a bătăliei dată în apropierea Varșoviei și în care armata bolșevică, a fost înfrântă, n-a mai pomenit în informările sale laborioase nici un cuvânt despre existența în Polonia a prizonierilor români? Se știe că în vederea diseminării valului revoluției din octombrie 1917 pe plan mondial, armata rusă, condusă de Stalin și Tuchacevski, ambii în fruntea tăvălugului bolșevic pleaseră de la Moscova spre Berlin, primul atacând Varșovia din sud-est, cel de al doilea dinspre nord-vest. Punctul de joncțiune al celor două aripi se afla la fruntariile capitalei poloneze, unde trupele comandate de Jozef Piłsudski, avându-l ca Șef al Marelui Stat Major pe Tadeusz Rozwadowski, a înfrânt un inamic cu mult mai numeric și periculos în cea de-a 18-a mare bătălie din istoria omenirii, înfăptuindu-se „miracolul” de pe Vistula din 15 august 1920. Bravul diplomat român, care împreună cu nunțul apostolic în capitala Poloniei, Achille Ratti, viitorul Pontif Pius al XI-lea (1922-1939) va rezolva vechea „problemă romană”. În 1929, va semna cu Mussolini Tratatul de la Lateran ce va contribui la renașterea Vaticanului. În 1937, el a publicat enciclica „Mit brennender Sorge” care a condamnat nazismul. Va condamna, de asemenea, antisemitismul. El a lipsit de la Vatican, atunci când Hitler l-a vizitat pe Mussolini, la Roma. Înainte să moară, a pregătit o nouă enciclică împotriva nazismului. Achille Ratti și Alexandru G. Florescu, au fost singurii diplomați străini care n-au părăsit Varșovia. Cum de nu a amintit nimic, în rapoartele sale despre tragedia petrecută în Pomerania?²

Nici urmașul său, Alexandru T. Iacovaky, un diplomat de carieră bine școlit la Paris, cu vechi ștate de serviciu în diferite capitale europene și la Palatul Sturdza, n-a amintit nici el, în informări, în general foarte precise, inclusiv cu caracter militar, nimic despre soarta prizonierilor români.

Nici primii colaboratori ai acestora: G. Laptew, Vasile Grigorcea sau Mircea Babeș, buni cunoscători ai realităților poloneze, ultimul căsătorit chiar cu o poloneză, nu au scris nici un cuvânt despre existența în interiorul țării în care și-au desfășurat activitatea a unui număr atât de mare de oșteni români căzuți la datorie.

1. Z. Karpus – W. Rezmer, *Tuchola. Obóz jenców i internowanych 1914-1923*, Cz. I, *Tuchola. Lagărul de prizonieri și internați 1914-1923, Partea I-a*, Toruń 1997;

Z. Karpus – W. Rezmer, *Tuchola. Obóz jenców i internowanych 1914-1923*, Cz. II, *Choroby zakaźne i walka z nimi (1920-1922)*, przy współpracy K. Klawona (*Tuchola. Lagărul de prizonieri și internați 1914-1923. Partea II-a, Bolile infecțioase și lupta cu ele (1920-1922)*), în colaborare cu K. Klawona, Toruń 1998;

Z. Karpus – W. Rezmer, S. Skribniak, *Tuchola. Obóz jenców i internowanych 1914-1923*, Cz. III, *Tuchola. Lagărul de prizonieri și internați 1914-192, Partea III-a, Condițiile de viață ale prizonierilor internați (1920-1922)*, Toruń 2002;

² Nicolae Mares, *Józef Piłsudski. Monografie*, București, editura ePublishers, 2015, p. 440

În ciuda faptului că atât Alexandru G. Florescu, cât și Al. Iacovaky întrețineau relații dintre cele mai apropiate cu șeful statului polonez, cu generalul J. Piłsudski sau cu miniștri afacerilor străine niciunul n-a relatat nimic despre existența și oribilul tratament al prizonierilor români.

La fel, în anii 30, ministrul plenipotențiar la Varșovia, Victor Cădere, ofițerul care s-a implicat cu rezultate apreciabile pentru aducerea în țară a militarilor români aflați la încheierea războiului în Orientul Îndepărtat n-a abordat această chestiune sensibilă, dar extrem de dureroasă. În calitate de șef al Legației Regatului României la Varșovia, V. Cădere a ajuns președinte al Federației Internaționale a Combatanților din Primul Război Mondial, păstrând relații apropiate cu șeful externelor de la Varșovia, colonelul Jozef Beck, care și l-ar fi dorit pe acesta ca trimis român perpetuu în Polonia. Cădere, nici el însă, n-a făcut nici un demers în țară pe această temă, în mod identic procedând pe lângă autoritățile poloneze, cu privire la o situație stranie, a cărei rezolvare intra în fișa postului. La fel au procedat atașatii militari. Nici până în prezent nu avem răspuns la aceste nedumeriri.

În schimb, reprezentanții statelor Antantei în Polonia, *in corpore* au acționat pentru găsirea de soluții corespunzătoare de înhumare sau reînhumare a conaționalilor lor în noi cimitire, de ridicare a unor obeliscuri sau monumente comemorative etc. La fel a procedat și România cu ostașii români căzuți în Franța. Ce ușor s-ar fi putut prelua /copia/ acest model.

Paradoxal, că nici poetul, publicistul, atașatul de presă Aron Cotruș, unul dintre colaboratorii lui Victor Cădere, care a străbătut Polonia în lung și în lat, păstrând relații cordiale cu mari oameni de cultură și din presa poloneză n-a cunoscut aceste fapte.³ La fel Constantin Vișoianu, venit în Polonia din posturi diplomatice de mare succes avute la Haga și Geneva, desemnat de Titulescu în post la Varșovia, special pentru a cunoaște și mai bine manifestările Poloniei de după 1934, în relațiile cu România, în perioada în care aliatul polonez stabiliseră relații privilegiate cu Reichul german /1934/, iar în prealabil, cu Uniunea Sovietică, /1932/, fără a mai aștepta ca România să găsească soluții avantajoase cu Sovietele în problema Basarabiei.⁴

În direcția cunoașterii acestor manifestări n-a fost la înălțime nici fostul ministru de interne, Richard Franasovici, primul ambasador român acreditat de Carol al II-lea la Varșovia, la 31 mai 1938, și care s-a lăsat sub toate aspectele, ușor îmbrobodit de liderii polonezi.

Nu înțelegem de ce Polonia, aliată din 3 martie 1921 cu România, țară care aprecia și respecta cu strictețe raporturile româno-polone pe toate planurile, până într-acolo încât Mareșalul Piłsudski a declarat la 15 septembrie 1922, la Sinaia, în calitate de oaspete al Regelui Ferdinand și al Reginei Maria, că *Polonia și România se manifestă ca un singur stat cu două stindarde*.⁵ Mai mult, liderul polonez a intrat în anele raporturilor bilaterale cu patru vizite oficiale efectuate în România în timpul vieții sale, una de șase săptămâni, avându-l ca aghiotant pe lângă delegație, din partea Marelui Stat Major pe colonelul Ion Antonescu, încât pare incredibil să nu să fi pomenit de situația prizonierilor morți în Polonia.

Sunt îndeobște cunoscute dragostea și respectul manifestate de „Mama răniților” în 1917-1918, pe frontul din Moldova, pentru a alina durerile și suferințele ostașilor români. Regina Maria și Monseniorul Ghica n-au lipsit, în războiul balcanic, din locurile în care durerea era cea mai mare, acolo unde se simțea nevoia unei hrane spirituale. Diplomații străini au remarcat curajul și devoțiunea ei. Este cunoscută sensibilitatea dovedită de Regina Maria în Franța, în martie 1919, în momentul în care a hotărât ca maldărele de flori primite din partea francezilor, cei care o cunoscuseră și îi apreciaseră vitejia și dăruirea pentru poporul și bravii oșteni români, nu s-a urcat în trenul spre Londra, unde pleca, pentru a se întâlni pe regele Regatului Unit, George al V-lea, pentru a sprijini – și prin el – cauza românească, fără să depună

³ Bălan, Ion Dodu *Resurecția unui poet, Aron Cotruș*, Editura Minerva, București, 1981.

⁴ Nicolae Titulescu, *Romania's Foreign Policy*, Fundația Europeană Nicola Titulescu, București 1994

⁵ cf. Toastul rostit de Jozef Piłsudski, vezi lucrarea: *Mareșalul Piłsudski – Aforisme*, eLiteratura, București, 2018

drept prinos de recunoștință florile respective la mormintele ostașilor francezi, căzuți în lupte.⁶ Ce gest impecabil de partea unui cap încoronat. Ce lideri a avut în fruntea țării România Mare!

La câțiva ani, Regina Maria și poeta diplomat, Elena Văcărescu, au fost principalii promotori în vederea organizării unor cimitire, dar mai ales pentru înălțarea Monumentului comemorării eroilor români căzuți prizonieri în Franța, adunați de pe câmpurile de bătălie și reînțemuiți la Sulzmat, Diouse etc. Mi-a fost dat să citesc acolo versurile încrustate pe monumentul înălțat în 1924, ale talentatei poete, care se trăgea din osul Văcăreștilor: *De'al vostru vis eroic, știindu-vă stăpâni, /dormiți vegheați de Franța, /dormiți Eroii români!*

De câte ori m-am uitat în ultimii ani la imaginea de mai jos, înfățișându-l pe Mareșalul Józef Piłsudski, depunând o coroană de flori la Mormântul Ostașului Necunoscut din București, m-am întrebat: – Să nu fi știut acest brav militar că peste 10.000 de militari români își dorm somnul de veci în zeci de cimitire de pe teritoriul Poloniei Renăscute?

*Józef Piłsudski depune o coroană de flori
la Mormântul Ostașului Necunoscut din București, octombrie 1928*

Personal conducătorul Poloniei renăscute vizitaseră în 1927 Cimitirul de la Mysłowice, unde alături de legionari polonezi și-au dat obștescul sfârșit și 71 de prizonieri români, identificați la cererea noastră de fostul consul onorific al României la Katowice, Władysław Mirota, eroi care se află nominal menționați în această lucrare.

De ce nu și pe Eroii de la Tuchola, Czersk, Łambowice ori Markaimy? Nu găsesc motivația omiterii dureroase a unui asemenea gest aproape două decenii din anele româno-polone, timp în care a militat pentru cimentarea lor, aceasta până la sfârșitul vieții în mai 1935. Amintim că atunci, la festivitățile de înmormântare ținute la Wawel, au participat Mareșalul Prezan, împreună cu detașamentul de infanterie de la Fălticeni, cel care purta numele marelui strateg și militar polonez. Defilarea acestora în uniforme

⁶ Nicolae Mares, *O stea pe cerul românesc – Regina Maria a României*, Editura România de Măine, București 2018; idem ediția în limba italiană 2021

românești a lăsat o amintire de neuitat în Polonia, iar la Catedrala Sfântul Iosif din București a avut loc un Te-Deum, cu participarea monarhului și a întregului guvern român.

4. O temă prea nobilă pentru a fi lăsată uitării

Pentru mine, ca individ care din motive obiective n-a prestat serviciul militar, rămâne o mare enigmă faptul că autoritățile poloneze au ținut ascunse sub preș fărădelegile comise de germani în cimitirele înțesate cu eroii români de pe teritoriul prusac și austro-maghiar de atunci!

Aceasta m-a determinat ca, după reuniunea pomenită de la Suceava, dar mai ales după convorbirile avute cu Z. Karpus, plin de indignare, am publicat, în 2007, în cotidianul de largă circulație – *Ziua* – condus de publicistul Sorin Roșca Stănescu, articolul: *Patria nerecunosătoare* – urmat de alte contribuții înserate în revista „Eroi și morminte”, tipărite, în 2007 și în anii următori, respectiv: *Urme ale unor eroi români pe teritoriul polonez* /2007/, iar în 2008 despre: *Despre oglindirea în memorialistica românească a spațiului concentraționar de pe fostele teritorii germane și austriece, încorporate după Tratatul de pace de la Versailles în granițele Poloniei*⁷ – în cadrul unor acțiuni desfășurate sub auspiciile Oficiului Național pentru Cultul Eroilor. Pot spune că am fost marcat de sobrietatea și eficiența acelor sesiuni de comunicări științifice, menite să recupereze solemn și fidel memoria eroilor români, oriunde aceștia s-au manifestat, respectiv în zeci de state și în mii de locuri. Unele mai așteaptă să fie identificate, risipite fiind din Albania până în Rusia, Ucraina și Ungaria.

Special pentru a marca contribuția românească la cele două mari conflagrații mondiale am organizat și susținut ca moderator o emisiune televizată de 50 de minute la postul de Televiziune *România de Măine*, în primăvara anului 2008, cu prof. univ. dr. Nicolae Ciobanu, general cu largi cunoștințe în chestiunea pierderilor umane ale României în timpul Războiului de Întregire, dar și al celui de al Doilea Război Mondial, împreună cu colonel dr. Cristian Scarlat, directorul ONCE. De asemenea, în paginile revistei *Memoria* din martie 1990, apărută sub egida Uniunii Scriitorilor, am publicat un articol comemorativ.

Rămân recunoscător cercetătorului, Z. Karpus, care mi-a deschis ochii cu privire la complexitatea fenomenului; el a fost cel care mi-a mărturisit că numai urmare a reproșurilor făcute de Moscova la îngemănarea celor două milenii, istoriografia și publicistica poloneză s-a aplecat asupra acestei tematici neplăcute. A făcut-o cu mai mult sârg decât cea românească, care abia din 2007 a început să menționeze, cum am subliniat, destul de apăsător unele aspecte destul de complexe pe care le ilustrăm pentru prima oară în volumul de față.

Am avut numeroase ecouri din partea unor intelectuali români de seamă, inclusiv a generalului Marin Dragnea, un vechi prieten, care și-au exprimat surprinderea și stupefacția în legătură cu starea de fapte și perpetuarea lor, gesturi care m-au încurajat să insist pentru realizarea unor acțiuni de comemorarea a Eroilor români, răpuși de boli și suferințe pe teritoriul polonez. E drept că teritoriile respective au aparținut, timp de 123 de ani, din 1772 până în 1918 Germaniei, Austriei și Rusiei, dar ele au fost redobândite și administrate din 1920 – cum bine se știe – de organe centrale și locale poloneze, aceasta după semnarea Tratatului de pace de Trianon, document pe care și-a pus semnătura ministrul de externe din acele vremuri, Eustachy Sapieha, cel care a semnat la 3 martie 1921 și *Convenția miliară româno-polonă*, împreună cu Take Ionescu. Nici cei doi stâlpi ai diplomației din cele două țări să nu fi știut nimic?

Neabătut credem că timp de o sută de ani au existat toate premisele ca starea nefastă de lucruri să se îndrepte, iar situația dată să fie adusă la cunoștința opiniei publice din cele două țări. Totdeauna, în această materie, gândul ne duce și la reciprocitate. Aici, în mod cert, Polonia nu are nimic a-i reproșa

⁷ Anexă la lucrarea de față /text integral/

deschiderii și sprijinului total dovedit de România, pe toate planurile, atât în 1918 cât și după izbucnirea celui de al Doilea Război Mondial.⁸

În legătură cu reciprocitatea inexistentă la acest capitol, de altfel, ca și la altele, în treacăt amintim că, în România există câteva cimitire în care peste 100 de militarii polonezi au fost înhumați – chiar și acolo unde au existat numai 7-8 decedați /cazul de la Câmpul Lung Muscel/; pretutindeni însă organele locale românești și Ambasada Republicii Polone la București asigură onorurile cuvenite militarilor polonezi de pe teritoriul României.

Mi-a fost dat să particip la câteva din ele și am rămas mișcat de solemnitatea desfășurării ceremoniilor, asigurate de partea română. Decenii bune, România a avut la îndemână manifestarea franceză din Polonia, experiență pe care o voi prezenta pe larg și pe care atașaii militari români la Varșovia ar fi trebuit să o prezinte în țară. Nu cunosc dacă ei sau ambasaderele au făcut ceva în această direcție, lucru de care mă îndoiesc, cel puțin până la marcarea Centenarului Marii Uniri.

Este surprinzător pentru cititorul și istoricul contemporan, care încearcă să cerceteze problematica, că n-a găsit nici o mențiune scrisă, nici un document oficial cu privire la prezența și cinstirea, care ar fi trebuit adusă acestor Eroi îngropați pe teritoriul Poloniei renăscute. Probabil că guvernanții de atunci, ca și cei de azi, *luați cu valul*, motivând alte greutăți și preocupări, au ascuns „sub preș” cazul celor care zac de peste 100 de ani în codrii seculari prusaci de pe întreaga întindere poloneză, ascunse fiind fărdelegile comise de fostele puteri centrale, mai ales de cele germane. Așa s-a ajuns ca indolența să dăinuie o sută de ani, pentru că cei din morminte n-au mai putut să strige. Iar cei care ulterior au strigat n-au fost auziți, de toți cei care s-au perindat la putere, la București și la Varșovia.

Mai mult, cimitirele cu prizonieri militari români de pe tot cuprinsul Poloniei, inclusiv în cele de la Lidzbark-Warmiński și Łambinowice au fost devastate – așa cum publiciști destoinici au constatat prin anii 2000. Polonezii știau destul de bine că în perioada comunistă crucile eroilor români au fost luate din lăcașurile de cult respective și puse în loc de dale prin gospodăriile țărănești sau prin cooperative agricole, încât din necunoaștere s-a ajuns la un condamnabil sacrilegiu pe care mi l-a descris profesorul de Liceu din Lidzbark Warmiński, Jan Skowronek.

5. Alte argumente care amplifică enigma

Chiar și unii polonezi, popularizatori ai României de o aleasă calitate intelectuală, umană și sufletească, receptivi, în general, la tot ce însemna în ansamblul ei românitatea, am în vedere personalități marcante de talia Danutei Bieńkowska sau Kazimierei Hłakowiczówna, cea din urmă o poetă de o largă respirație și de un umanism profund (fostă secretară personală a mareșalului Józef Piłsudski), n-au în eseurile sau în notițele lor nici cea mai mică referire despre evenimentele respective. Kazimiera Hłakowiczówna, care în 1938, ca diplomat și scriitor a ținut un ciclu de conferințe în numeroase orașe din România, lăsând posterității însemnări de mare valoare umană despre poporul și cultura românească,⁹ poeta care în septembrie 1939 a ales să rămână în România, cu toate că putea să aleagă, cu pașaport diplomatic în buzunar, orice țară din Occident. Autoarea *Zborurilor lui Icar*, care l-a tradus pe Eminescu, inclusiv *Doina*, n-a știut nimic despre calvarul prizonierilor români, care se aflau îngropați în țara sa natală. Nici cea mai mică aluzie n-am întâlnit în creația ei pe această temă. Părerea noastră este că nu umbra pădurilor pomeriene a fost prea deasă, ci nepăsarea și ignoranța au fost atât de crase. La acestea adăugăm *nerecunoaștința* autorităților din cele două țări – timp de zece decenii – care la capitolul respectiv a lipsit cu desăvârșire. Generații întregi au dat uitării această temă timp de o sută de ani! Nimic mai jalnic! O pată

⁸ Nicolae Mares, *Nicolae Iorga și Polonia*, Editura Fundației România de Măine, București 2021, ediția II-a 2022; idem *Relații româno-polone de-a lungul secolelor*, Editura Tipo-Moldova, Iași 2016;

⁹ Nicolae Mares, *Încă Polonia...* pp. 234-237, Editura Prut Internațional and Colosseum, 2008; idem *România literară* nr. 42/2015

rușinoasă pe obrazul celor care au condus România. Patria acestor eroi a rămas nerecunosătoare; cea adoptivă – motivele ne scapă – indiferentă. Totul până în 2007, în momentul în care profesorul Karpus et comp. au dat totul în vileag.

Sigur că nici Juliusz Demel, autorul primului volum de *Istorie a României*, apărut în Polonia, în anii 70, opus de mare ținută științifică, cât și a altor monografii semnate de el despre personalități marcante românești n-a știut nimic despre calvarul îndurat de cei peste 40.000 de prizonieri români prezenți pe meleagurile poloneze, din 1916 în 1918 (din care cca 10.000 și-au dat viața în condiții tragice). Aceasta pe Oder și Nisa, în apropierea Mării Baltice, dar și în Silezia, în Polonia Mică, cea aflată sub autoritate austro-maghiară 123 de ani.

Amintesc că, universitarul care și-a început studiile de istorie universală la București, în timpul celui de al doilea război, ca emigrant polonez, fiu al unui ofițer refugiat în Occident, dacă ar fi cunoscut elemente de orice fel cu siguranță ar fi consemnat aceste lucruri, ar fi militat pentru îndreptarea lucrurilor, mai ales că fostul discipol al lui P.P. Panaitescu era foarte sensibil la fenomene de acest gen.

Istoricul din Wrocław, Juliusz Demel, prezintă în lucrarea amintită: *Historia Rumunii, /Istoria României/*, apărută în 60.000 de exemplare, tipărită în două ediții, în deceniul al șaptelea și al optulea al secolului trecut, cu mare acribie desfășurarea Primului Război Mondial în România, pe toate fronturile pe care au luptat militarii români, cât și efortul depus de întreaga națiune pentru constituirea statului național unitar român, la 1 Decembrie 1918.

N-a scris nimic însă despre pierderile la care ne referim, deoarece ele au fost ascunse sub preș, după cum am subliniat, și nu voi obosi să subliniez, pentru a accentua gravitatea lor. Dar și atunci când opinia publică din cele două țări a știut deja, șefii statului român și polonez, n-au mișcat un deget în materia respectivă. Ei au avut grijă, potrivit cutumei, să se autodecoreze.

Ca reciprocitatea amintesc că pentru polonezii dispăruți pe teritoriul românesc, misiunea diplomatică a Poloniei din România, cu ajutorul autorităților locale și chiar a societății civile au întreprins mai totdeauna acțiuni reușite, inclusiv Comunitatea Polonezilor din România, care nu pregetă niciodată să îi evoce. Nu și pentru cei peste 10 000 morți în Polonia, ținuiți sub obrocul uitării.

Iată cât de corect a remarcat J. Demel înfăptuirile poporului român de la 1 Decembrie 1918: „Evenimentul a însemnat «realizarea cu dârzenie a năzuințelor de veacuri ale multor generații de români pentru înfăptuirea unei uniri depline în granițele propriului stat, ceea ce constituie dreptul natural al fiecărei națiuni. Eliberarea Ardealului românesc, fără de care nu poate exista o Românie adevărată și deplină, unită cu Muntenia și Moldova – s-a întruchipat în opera respectivă într-un element indispensabil și hotărâtor – sublinierea mea N. M.»¹⁰.

Cenzura vremurilor de tristă amintire, infiltrată și în Academia Poloneză, a fost pe punctul de a-i respinge lucrarea aflată în faza de tipar, în anul 1969, tocmai pentru abordarea ei dreaptă și curajoasă, care contrazicea multe argumente potrivnice, vehiculate până atunci în literatura de specialitate poloneză de mai toți istorici filo-maghiari. Implicarea Academiei Române și a Ambasadei României la Varșovia a dus la publicarea cărții.

Adevărul promovat de Juliusz Demel a ieșit cu greu, victorios, la suprafață, lucrarea înregistrând, cum relevam mai sus, în două ediții, peste 60 000 de exemplare, lucru la care nimeni azi nu mai visează.

Și un alt istoric, în același timp un strălucit editor, îl amintesc pe Władysław Jaworowski, ceva mai târziu, numai din necunoașterea realităților n-a amintit despre prezențele românești la care ne referim de pe meleagurile amintite, mai ales că acesta a scris, în momente în care la noi nu se pomenea așa ceva, fraza memorabilă, luată drept motto: „leagănul poporului român se întinde de la Nistru până la Tisa”.

Dacă ar fi cunoscut din ceea ce s-a petrecut, chiar și o fărâma din adevărul ascuns în voalul întunecat de ignoranță și indiferență al funcționărimii din Varșovia, Gdańsk, Opole, Toruń, Lidzbark-Warmiński

¹⁰ Juliusz Demel, *Historia Rumunii*, Wrocław, Ossolineum 1985, p. 359

sau Lambowice, de cei care au acoperit mormintele din locurile îndoliate la care mă refer, cu siguranță l-ar fi dat sub nici o formă la o parte, ci l-ar fi făcut cunoscut *urbi et orbi*.

De multă vreme m-a frământat și mă frământă și o a doua întrebare: – în ce măsură militarii polonezi și români, strategii căliți în Primul Război Mondial din cele două țări, cei care au negociat în anii '20 primul Tratat de alianță româno-polon, din care nu au lipsit o seamă de clauze militare concrete, semnat la București, la 3 martie 1921, și prelungit apoi din cinci în cinci ani, până în 1936, cunoscut-au oare sau nu cele petrecute cu militarii români, luați în floarea vârstei prizonieri și deportați pe aceste teritorii, devenite – slavă Domnului – poloneze?

În arhivele Ministerului Afacerilor Externe al României, care păstrează lucrarea redactată în 1943, cu acribia unui veritabil cercetător, îl am în vedere pe lt. colonel, T. Paulian, **nu există nici o referire la cimitirele cu militari români de pe teritoriul Poloniei**, în ciuda faptului că la obiectivul din Markajmy, satul din preajma localității Lidzbark Warmiński, unde au fost îngropați 506 prizonieri români, loc – asupra căruia vom reveni –, cimitirul în sine a intrat în conștiința băștinașilor din perioada interbelică, am aflat recent, drept: «Cimitirul Românesc», în ciuda faptului că și militari aparținând altor naționalități au fost înmormântați acolo. În mentalul colectiv – așa cum mi-a scris profesorul de liceu din localitate – a rămas drept cimitir românesc. Se pare că datorită mărturiilor orale ale celor care – imediat după război – au sesizat că pe inscripțiile mormintelor sau pe stâlpii care delimitau mormintele erau fixate bente tricolore din tablă cu inscripția: «Pentru Țară, Popor și Regină», încât în întregime locul a devenit românesc.

Nici la Archiwum Akt Nowych /Arhivele documentelor contemporane/ de la Varșovia, cea mai importantă instituție poloneză cu documente politico-diplomatice din perioada interbelică, și pe care le-am studiat în câteva rânduri, ultima dată în 2003, n-am întâlnit referiri despre aceste chestiuni. Voi reveni asupra investigării lor, deoarece am aflat că în ultimul an colecțiile s-ar fi îmbogățit. S-ar putea ca arhivele militare să aibă unele mărturii, care ne-au scăpat, despre care nu s-au publicat încă studii. Întrebarea care trebuie să treacă ca un fir roșu prin conștiințele noastre este următoarea: – cum s-a întâmplat că **timp de un secol** sângele vărsat de acești oșteni în floarea vârstei să nu fi fost cinstit de liderii politici români, de atâtea ori prezenți în Polonia de-a lungul zecilor de ani, de la generali, deputați, miniștri, ambasadori până la suverani ori președinți ai României? Președinți de mucavă!

Datoria de a-i cinsti cum se cuvine se află înscris în fișa postului lor, după cum și vizitarea acelor locuri, așa cum a făcut-o în septembrie 1967, la Gdansk, președintele Franței, generalul de Gaulle. Nici Gheorghe Gheorghiu Dej în 1961, când autoritățile poloneze l-au purtat prin noile teritorii poloneze redobândite, și unde se află cele mai multe cimitire, nici Ceaușescu, timp de 25 de ani, nici Iliescu, Constantinescu sau Băsescu. Klaus Werner Iohannis a ratat până și fericitul prilej al marcării Centenarului constituirii statului național unitar român, moment în care n-a mișcat nici un deget, în ciuda faptului că i-au fost înaintate propuneri concrete.¹¹

De câte ori s-au întors în mormânt cei peste zece mii de eroi români nu vom ști niciodată? Cu siguranță toți liderii statului român decorați de statul polonez ar trebui să pună distincțiile primite la căpătâiul **Celor morți pentru Țară!**

6. Timp de un secol istoriografia românească n-a pomenit un cuvânt despre Eroii români uitați în Polonia

Nici în scrierile celui mai mare filo-polonez român, **Nicolae Iorga**, n-am găsit referiri despre acele locuri și evenimentele petrecute pe meleaguri poloneze – mai ales că, în anul 1925, în *Note polone*, istoricul publicist, care a străbătut cu un an mai înainte în lung și în lat țara vecină: Lemberg /Lwow/, Vilnius,

¹¹ Scrisoare /text integral în Partea V-a

Varșovia, Poznan și Cracovia, consemnând aspecte dintre cele mai diverse: culturale, spirituale, economice, politice etc., inclusiv întâmplări culese din cotidianul polonez, o evocare despre Piłsudski, portrete ale universitarilor și demnitarilor polonezi, dar nici un cuvânt despre aceste morminte.

Nimeni altul decât Iorga, autorul memorabilelor cuvinte și îndemnuri: «a nu se uita niciunul din cei care au colaborat la această faptă istorică a minunii, de la general și de la fruntaș ardelean până la ultimul ostaș și țaran, omagiul recunoștinței noastre să se îndrepte azi către poporul acesta întreg, de oriunde și din toate vremile, martir erou ». Și, vai!, ce număr imens de eroi avem de cinstit în această țară, atât de dragă nouă și multor români!

Cum de-a scăpat generației interbelice, atât de sensibilă la ororile primului război mondial, pe care l-a trăit la cea mai înaltă tensiune, cunoașterea și implicarea cuvenită? Spuneam mai sus că în anii 1931-1935, la Varșovia a fost ministru plenipotențiar Victor Cădere, cel care a contribuit la aducerea în țară a prizonierilor români din Orientul Îndepărtat, membru în organele de conducere a FIR-ului/organizație militară de profil în perioada interbelică/, chiar președinte al acesteia. Primea aprobarea ministrului afacerilor externe român, Nicolae Titulescu, să plece din Varșovia, în diferite orașe din Europa pentru a reprezenta instituția, și chiar el să nu fi făcut nimic pentru eroii români care își dormeau somnul de veci în țara în care era acreditat? Cum oare de n-a știut aceste lucruri, poetul de mare forță ideatică, patriotul, ardeleanul Aron Cotruș, autorul „Rapsodiei Române”, cu relații dintre cele mai ample în mediul cultural polonez? Puțin știu că Victor Cădere, a fost decorat de autoritățile poloneze pentru activitatea desfășurată în cadrul FIR. El avea contacte strânse cu colonelul Jozef Beck, șeful externelor de la Varșovia din acei ani, cu veteranii polonezi, facilitându-le acestora tot felul de vizite în România.

Mare ne este mirarea că nu doar Aron Cotruș, dar nici Lucian Blaga Ioan Dragu sau Mircea Babeș, n-au consemnat nimic despre evenimentele încă proaspete în memoria lor ca și cea românească din perioada respectivă. Nimeni din acești filo- polonezi n-au amintit despre gheena prin care au trecut și care ne amintește azi de prologul celor ce se vor petrece peste două decenii la Auschwitz, Treblinka sau Majdanek.

Nici autorii care au scris *lucrări de doctorat*, publicate chiar sub auspiciile Academiei Române, consacrate raporturilor dintre România și Polonia în perioada interbelică n-au nici cea mai mică referire, n-au scris un cuvânt despre cele petrecute în spațiul concentraționar din această țară. Am avut acreditați la Varșovia și ziariști, precum: Ioan Grigorescu, Gheorghe Gheorghiuță, Gheorghe Dumitrașcu, Gheorghe Ciobanu, nici o însemnare despre aceste morminte, despre acești eroi.

Ca și în cazul „doctorilor” în istorie pe probleme bilaterale nici la ei nu se află nici cea mai mică aluzie despre mormintele eroilor români risipite prin Polonia de la Gdansk la Cracovia. Unul din aceștia avea și patima filmării. N-a tras însă nici un cadru, nici o imagine, fie chiar și mai puțin ștersă. Ce carieră ar fi făcut acest arivist notoriu cu un cadru filmat.

Și aș mai adăuga un aspect: între cele două țări a funcționat – începând cu jumătatea deceniului al șaptelea – o **Comisie bilaterală de istorie româno-polonă**, care avea ca obiectiv punerea în lumină a unor asemenea aspecte din raporturilor bilaterale dintre Polonia și România. Nici o întrunire pe această temă a celor două comisii n-a avut loc. După o sută de ani de tăcere surdă și dureroasă, putem afirma, fără teama de-a greși, că focalizarea unor lumini noi asupra acestor aspecte poate juca un rol *recuperator* în ansamblul raporturilor bilaterale, dând astfel o nouă dimensiune **respectului reciproc**.

S-ar impune ca, în lucrările de referință din cele două țări, poate chiar și în manualele școlare să se aducă informația cuvenită și corecturile de rigoare. Jertfa românească de pe teritoriul actual polonez este de departe cea mai mare la scară internațională în primul război mondial. Și, chiar dacă mă repet, amintesc că în Polonia, **cultul eroilor**, cinstirea celor căzuți la datorie, cunoaște o reliefare cu dimensiune de **simbol național**, până la nivel de șef al statului. De la vârf vine îndemnul de cultivare a acestui respect. El a fost

perpetuat cu o pioșenie rară de chiar marele Pontif, Papa Ioan Paul al II-lea, cel care a îngenunchiat la Mormântul Ostașului Necunoscut de la Varșovia, așa cum deseori am subliniat. Personal am constatat și am scris că, pioșenia societății poloneze în fața morții și a victimelor războiului este mai mult decât mișcătoare, mai ales după cel de al Doilea Război Mondial. O întreagă literatură beletristică și documentară este consacrată evenimentelor. Muzee de largă anvergură, unele inaugurate în ultimul deceniu, evocă tragediile umane petrecute în lume, dar mai ales în spațiul polonez. Industria turistică poloneză folosește din plin mobilul respectiv. Am fost prima dată la Auschwitz în 1961, când lagărul era pustiu. În 2019, în august, dacă nu aveam cu o lună înainte rezervat biletul de intrare, n-aș fi putut să revizitez această fabrică a morții. Zeci de mii de turiști din întreaga lume așteptau cu pioșenie la rând.

Dar nici aici n-am întâlnit nici o vorbă despre cei peste zece mii de Eroi români morți în diferite lagăre, cam de același gen, risipite pe întreg teritoriul acestei țări. Istoricii și liderii români n-au fost în stare să identifice locurile în care românii au murit în masă, iar atunci când – până la urmă – s-a aflat despre această tragedie, ei n-au întreprins sau n-au vrut să întreprindă nimic. Stau mărturie scrisorile adresate și pe care le publicăm în lucrarea de față.

Autoritățile de stat, Biserica și societatea civilă din Polonia sunt foarte implicate în tot felul de acțiuni comemorative, iar creatori din toate domeniile s-au întrecut și concurează acerb în abordarea diversificată și în viziuni artistice noi a tematicii respective, inclusiv în plan internațional.

Nu există oaspete străin la nivel de șef de stat sau de șef de misiune diplomatică acreditat în această țară, care încă de la începutul activității sale, să nu fi depus o coroană de flori la Mormântul Ostașului Necunoscut din Piața Victoriei, azi Piłsudski. Nu știu ca așa ceva să se petreacă la București, cu toate că despre procedura poloneză în materie l-am informat pe șeful protocolului președintelui român de tristă amintire, Traian Băsescu. Mai mult, înainte de discuții la nivel înalt, oaspetelui străin ajuns la Varșovia, i se prezintă, fără emfază lucruri elementare legate de faptele de vitejie ale militarilor polonezi, despre locurile în care ei au luptat etc; totodată i se arată urnele cu rămășițele pământești ale eroilor polonezi morți în lumea largă.

Am amintit de acest lucru pentru a sublinia iarăși și iarăși modul cum suntenerate evenimentele din perioada celor două mari conflagrații mondiale, faptul că – după 1945 – în Polonia zilelor noastre n-a călcat nici o delegație străină la nivel înalt, pe linie de stat, parlamentară sau guvernamentală, care să nu depună o coroană de flori.

La fel au procedat Regele Ferdinand, miniștrii de externe Titulescu, în octombrie 1934, Gafencu în martie 1939 și toți care au urmat. Gestul respectiv se repetă și în alte locuri istorice.

În fața mormântului din Varșovia și-au plecat fruntea și au depus coroane de flori toți liderii mondiali, aceasta înaintea întrevederilor la cel mai înalt nivel cu șeful țării gazdă, fie că oaspeții erau americani, ruși, francezi, germani etc., iar gestul Suveranului Pontif de fericită amintire, Papa Ioan Paul al II-lea, de-a îngenunchea în acest loc, în iunie 1979, a devenit un simbol de pioșenie, pe care doar la cancelarul vest-german, Willy Brandt l-am mai văzut. Și acesta, a îngenunchiat, în decembrie 1970, la Monumentul Evreilor din Ghetoul situat pe strada Anielewicza din cartierul Muranów din Varșovia.

Toate au avut un larg ecou mediativ larg în Polonia și pe toate meridianele. Mai mult, înainte de a depune scrisorile de acreditare, șefii misiunilor diplomatice acreditați în Polonia, **obligatoriu** depun o coroană de flori în acest loc simbolic. Despre starea de fapte descrisă mai sus am informat pe ultimii doi președinți. În slugărnicia lor și a subalternilor ei n-au pus în practică acest nobil, înălțător gest. Pe Dâmbovița, nimeni n-a avut și nu are în vedere realizarea unui asemenea obiectiv, în ciuda a numeroase propunerii înaintate Președinției României în prima decadă a acestui mileniu. Ceea ce se face este pentru a bifa evenimentul.

Un mare poet, gânditor romantic, Kamil Cyprian Norwid, spunea: *Istoria-i azi, ceva mai îndepărtată însă...* Îl cita deseori, Sfântul Părinte Ioan Paul al II-lea. Cu siguranță nici un diplomat străin din România nu știe ce a spus Eminescu despre istorie, despre istoria poporului român în mod special. Și de aici și lipsa crasă de respect a unora dintre ei față de țara în care sunt acreditați, pentru că noi înșine nu ne respectăm. Mi-l aduc aminte pe ministrul afacerilor externe, George Macovescu, care în decembrie 1974 a depus o coroană de flori la Mormântul din Piața Victoriei, pentru că așa prevăd regulile și normele diplomatice la vizita unui ministru de externe străin. Emoționat, el mi-a spus: *N-am trăit nicăieri în lume un moment mai mișcător !*

Hotărârea consemnată de Adunarea Generală din Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918, obligă societatea românească să identifice toate locurile sfințite prin tributul de sânge depus de eroii noștri pe altarul neamului. Cinstirea lor este o obligație de conștiință și de dragoste de neam din partea societății românești și de liderii ei, ajunsă în mileniul al treilea al civilizației umane!

La sfârșitul lunii octombrie și începutul lunii noiembrie 2016 s-au împlinit 100 de ani de când primii prizonieri români din Primul Război Mondial și-au dat obștescul sfârșit în lagărul de la Tuchola din Polonia. Atunci, în acest loc, s-a stins din viață eroul Gheorghe Antei.

Nici o instituție românească, nici un român n-a mișcat un deget în anul respectiv /2016/, în nici un fel nu s-a comemorat acest eveniment, cu toate că ocazii o f i c i a l e au fost cu nemiluita pe parcursul anului de referință. În schimb, atunci și ulterior, s-a găsit timp pentru schimburi de ordine și medalii la nivel înalt, fără ca societatea să se știe și să simtă pentru ce merite acest schimb de amabilități a avut loc. Probabil după regula, cine poate oase roade.

Fără nici o teamă de a greși, afirm că: *Patria nu s-a dovedit a fi până acum în vreun fel recunoscătoare bravilor eroi români*, morți în locurile pe care le vom consemna spre luare aminte, după o sută de ani, n-a arătat că înțelege tragismul morții lor. *Să scapi de coasa morții, / Ori ce-ai face, n-ai să poți – a scris un erou simplu, totalmente necunoscut. Este, așadar, o datorie civică de prim ordin cunoașterea și prezentarea Eroilor români răpuși pe meleagurile poloneze, cu nume și prenume, spre veșnică amintire. Salut gestul nobil al Patriarhiei de a încrusta Catedrala Neamului pierderile suferite.*

♦ VALENTIN COȘEREANU

Eminescu – afinități lirice de tinerețe 1869-1874 (IX)

Motto: Niciun exeget al operei eminesciene nu se va putea dispensa de transcrierile făcute de Eminescu pentru înțelegerea mai cuprinzătoare a creației sale originale. (D. Vatamaniuc)

Pe aceeași filă a mss.-lui eminescian 2260 în care Eminescu notează poezia lui von Schack, chiar dedesubt este copiată și poezia lui Leopold Schefer, *Einsamkeit* [Singurătate], după titlul căreia este notat numele autorului: *v. Schefer*.

LEOPOLD von SCHEFER este unicul copil al unui doctor mărunț de țară. S-a născut pe 30 iulie 1784 la Muskau, oraș din Luseția Superioară (atunci sub stăpânire saxonă), în nord-estul districtului Görlitz și se stinge din viața pământească la 13 februarie, în orașul natal.

Este poet, romancier, dar și compozitor. Andreas Tamm, un fel de *Domnu Trandafir* german, a fost cel care, după ce părinții săi i-au dat învățătura și educația necesare, Leopold Schefer a învățat în școala din Muskau, apoi la o școală mică, privată, a fostului *Hofmeister* [șambelan] al contelui local de Callenberg. Gimnaziul l-a urmat la Bautzen, din 1799 până în 1805. În acest timp a început să scrie în jurnale, poezii și compoziții, compoziții scrise sub înrâurirea și influența profesorului său, Johann Samuel Petri.

După ce mama sa rămâne văduvă, Schefer se întoarce în localitatea natală, ajutând-o, fără însă a se abate de la lucrările sale componistice ori lirice. Se împrietenește cu prințul Hermann von Pückler-Muskau, iar în timp ce Napoleon duce campania din Rusia, el va fi administratorul moșiilor prințului până în 1816, fapt care aduce aminte de aceeași funcție deținută de tatăl poetului român, Mihai Eminescu, de Gheorghe Eminovici, administratorul moșiilor boierilor Balș, în Dumbrăveni Bucovinei.

Împreună cu cel care i-a fost mentor și îndrumătorul creației sale, contele Pückler, poetul face o călătorie în Anglia, studiind aranjamentele peisagistice ale grădinilor. Dar nu s-au oprit numai la atât. Au frecventat teatrul londonez, unde Schefer a fost impresionat în mod deosebit de Eliza O'Neill, actriță cunoscută la vremea ei, întocmai cum era Federica Bognár și Baudius, în Viena timpului studenției lui Eminescu și pe care acesta le frecventa.

Deosebit de dezvoltat a fost talentul muzical al lui Schefer, din moment ce a studiat compoziția cu marele Antonio Salieri, la Viena, în intervalul dintre anii 1816-1817. Va călători apoi în Italia, Grecia, Egipt și Palestina, de unde își strânge impresii, pe care le va folosi mai târziu în operele lirice sau în cele muzicale. După anul 1819, Schefer se va întoarce la Muskau, unde va rămâne pentru tot restul vieții. Tot aici își va întemeia o familie, iar soția îi va naște un băiat și trei fete.

Își vede toată viața liniștit de creațiile și de notorietatea mai mult sau mai puțin locală, stingându-se în 1862. În ceea ce privește culegerea de versuri ale lui Leopold Schefer, editată postum de Rudolf Gottschall în 1867, ea n-a stat în atenția recenzenților revistei „BfLU”, în timpul anilor de studiu ai poetului român, ceea ce înseamnă că Eminescu a consultat alte izvoare. Viața și opera lui Leopold Schefer, care s-a făcut cunoscut mai ales prin volumele „Novellen” (1825), „Laienbrevier” (1834), „Vigilien” (1843) și „Hafis in Hellas” (1853), au găsit un biograf entuziasmat într-un articol al revistei „Westermann's Illustrirte Deutsche Monasthefe” din 1871, deci al unei reviste cunoscute lui Eminescu și care și-a păstrat reputația bună până în prezent.¹²

În 1811 i-a apărut volumul cu titlul *Poeme*, editat de prietenul său, contele Earl von Pückler-Muskau.

¹² Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 301.

Lucrările în proză (romane scurte și narațiuni) au apărut tipărite îndeosebi în almanahurile vremii. Romanul său, *Căsătoria cu artiști* din 1828, a apărut în limba engleză, având un subiect profund adâncit în atmosfera și meandrele vieții conjugale, căci autorul avea o fină și pătrunzătoare viziune asupra observației imediate.

Descrierile din natură, la care s-au adăugat și căldura simțirii, a pătrunderii psihologice, au atras în mod deosebit cititorii, adâncindu-i faima de poet. I-au mai apărut: *Der Weltesster* [*Mâncătorul de lumi*] (1846), și *Hausgespräche* [*Discursuri de casă*] (1869). Încurajat de prietenul său, poetul Max Waldau, compune *Koran der Liebe* [*Coranul iubirii*], tipărită la Hamburg, în 1855. Succes au avut mai ales producțiile lirice inspirate din Orient. Cum însă acestea aveau înrădăcinate credințe panteiste, autorul a fost scos din manualele școlare, cauza uitării producțiilor sale după anul 1910.

I-a mai apărut, în 1823, romanul a cărei tematică e plasată în Grecia, intitulat *Palmerio*, apoi în 1824 alt roman, *De Deportierten* [*Deportații*], despre autoguvernarea la Botany Bay, în sudul orașului australian Sydney, *Novellas* [*Nuvele*], în 5 vol., 1825 (romane scurte), *Osterabend* [*Seara de Paște*], 1826, roman despre un dezastru provocat de inundații în Renania-Palatinat, *Der Waldbrand*, [*Incendiul din pădure*], 1827, roman cu o tematică preluată din atmosfera canadiană, *De Gräfin Ulfeld oder die 24 königlichen Kinder* [*Contesa Ulfeld, sau, cei 24 de copii regali*] (1834, 2 vol.), roman despre o condamnare pe viață a unei văduve de război, cu referire la războiul prusaco-danez.

În 1841 îi apare tipărit romanul despre procesul și executarea lui Giordano Bruno, intitulat *Divinia Comedia la Roma*. Se cade să cităm și câteva lucrări muzicale ale sale, precum: *Die gewählten Optionen* [*Opțiuni selectate*], în 12 vol., care a fost publicată în 1845. Apoi *Leopold Schefer's Gesänge zu dem Pianoforte*, 1813 [*Cântecele lui Leopold Schefer*], ed. de Earl von Pückler-Muskau, Conte de Pückler-Muskau, *Doppelsonate A-Dur zu 4 Händen* [*Sonata dublă în la major pentru 4 mâini*], 1838, *Sechs Volkslieder für Klavier* [*Șase cântece populare pentru pian*], 1841.

Eminescu, sensibil la tema morții/mormântului iubitei, dar și a imaginii mamei, copiază poezia *Einsamkeit* [*Singurătate*] în manuscrisul 2260, ff. nr. 311r. Ultima strofă e scrisă pe versoul filei 312, în partea de jos.

În manuscrisul 2285, la fila 127v., poetul român face câteva notații care ne duc neapărat cu gândul la versurile germanului: *giugiulește ca o mamă pe copilul ei, să-i săruți mânușițele-i dulci încunjurându-i fruntea sau țiindu-ți ochii cu palmele, glumind cu tine cu acea duioșie de mamă ca și când n-ai fi avut niciodată vârsta de 30 de ani, ca și când n-ai fi fost nici bărbat, nici bătrân, și tu, major, să simți acea bucurie senină și inocentă pe care o simțim la laudele și dezmiertările mamei. [...]* Să te simți încă odată de șapte ani, să asculți cu aceeași naivă curiozitate poveștile pe care ți le spune ea, să simți cu aceeași pietate mâna ei, să te simți protejat de o mână albă, frumoasă și fină, și să știi, totdeauna că acel amor al ei e flacăra arzătoare de care ea însăși te păzește pentru a nu te nenoroci. Și numai când ți-e frig, foarte frig, ea te apropie de sine, îți hrănește mintea cu povești, sufletul cu sărutări, până, căzut în niște friguri dulci și fără de durere, adormi lângă ea surâzând, știind că ea, până și-n somnul ei, lăsându-și capul pe pieptul tău îți numără cu urechea, deșteaptă încă, bătăile inimei și te iubește, și mult te iubește.

Așadar, poezia:

EINSAMKEIT¹³

*Der Apfelbaum vor meinem Fenster hat
Mit seines Blütenmantels Rosenschnee
Dein grünes Grab mir zauberschön verschleiert.*

¹³ Pe un sfert de coală, după titlul poeziei, Eminescu scrie: v. Schefer.

*Dahinter schläfst Du¹⁴ nun so wie ein Kind,
Das seine Mutter heimlich zugedeckt,
Und an ihr Tagewerk von ihm geschlichen.¹⁵
Indessen singt der Finke Dir¹⁶ vom¹⁷ Zweig,
Das Sonnenauge überwacht Dich¹⁸ still
Und Wolkenschatten ziehen sacht und leis;
Dir schlägt mein Herz hinüber, wo Du¹⁹ schläfst,
Mein Auge sucht Dich, durch die Blüten zweige,
Die Seele glüht, und meine Thränen fließen.*

SINGURĂTATE

*Mărul din fața ferestrei mele
Mi-a învăluit cu neaua trandafirie a mantalei sale de floricea
Minunat de frumos mormântul tău verde.
În spatele lui tu dormi acum ca un copil,
Pe care mama l-a învelit pe ascuns
Și s-a strecurat la treburile zilnice.*

*Între timp cintezoii îți cântă de pe o creangă,
Ochiul soarelui te supraveghează liniștit
Și umbrele norilor trec calm și-ncet;
Spre tine bate inima mea, spre-acolo unde dormi Tu,
Ochiul meu te caută printre crengile înflorite,
Sufletul arde, și lacrimile mele curg.*

SINGURĂTATE

*La fereastra mea un măr
Și-a scuturat de flori mantaua
Și le-așternu pe-al tău mormânt.
Acolo dormi tu ca un prunc
Pe care mama-l învește
Și l-a ei zi de trudă fuge.
Pe-o ramură cinteza cântă,
Iar soarele îți stă de pază,
Pe când lin umbre trec, de nori,
Și inima-mi lâng-a ta bate.*

(Apud Mihai Eminescu, *Opere*, XV, Ediția Academiei Române, p. 761. Trad. Leonard Gavriliu.)

¹⁴ În mss.: *du*.

¹⁵ În mss. Eminescu nu pune nici aici toate semnele de punctuație.

¹⁶ În mss.: *dir*.

¹⁷ În mss.: *im*.

¹⁸ În mss.: *dich*.

¹⁹ În mss.: *du*.

Deși tematic poezia lui Schefer aduce aminte atât de *O, mamă* cât și de *Mortua est, Singurătate* pare mai degrabă circumscrisă într-o lirică feminină. Nu ajunge la profunzimea ideii de moarte, iar tema e surprinsă cumva pe deasupra și destul de superficial. Ea *Constituie un ansamblu izolat în interiorul manuscrisului 2260, foile 313-327, figurând ca un submanuscris de sine stătător, ca un „Caiet anonim”, și foile imediat înaintea poeziilor germane, adică 303-310, reprezentând „un grup de file... cu grafia de București a anilor 1881-1182, dar și cu tăieturi din ziar lipite”. Dăm aici peste problema manuscriselor miscelane care cuprind foi volante din diferite epoci ale vieții poetului și care, până acum, n-au putut fi legate în mod cronologic. În ce privește cele trei pagini germane în discuție, credem că avem de a face cu epoca studiilor vieneze, când Eminescu citea cu regularitate și făcea excerpte din revistele germane.*²⁰

Versul ultim [*Sufletul arde, și lacrimile-mi curg*], pe care Eminescu nu l-a copiat în manuscris, dar cu siguranță îl va fi citit în revistă, aduce aminte de mult cunoscutul *Die Seele glüht, und meine Thränen fließen*. [*Sufletul arde, și lacrimile-mi curg*], vers cu un conținut plin de viață și de adâncă simțire.

*

În ceea ce privește poezia lui ADOLF STERN, copiată de Mihai Eminescu în manuscrisul 2258, la fila 223r., vom face referirile de rigoare mai jos, nu înainte de a reproduce din *Sursele germane ale creației eminesciene*²¹ întregul pasaj referitor la aceasta: *Încă în 1958 Perpessicius scrie, referindu-se la versurile germane ale acestui manuscris; „Sus, 4 rânduri, germane, cu creion roșu, ilizibile, șterse. Se zărește în rândul 4: ...Got...”*²² *Între timp, transcrierea versurilor a fost realizată, și s-a constatat că la sfârșitul strofelor Eminescu a indicat numele autorului, și anume Adolf Stern. [...] Eminescu a citit articolul respectiv*²³, *deoarece a transcris de acolo, sonetul pe care recenzentul l-a prezentat ca un exemplu al măiestriei poetului german. Dovada că Eminescu a consultat această recenzie și nu o altă culegere se poate deduce din faptul că cuvintele „dich”, „deine”, „dir” și „du” sunt scrise cu litere mici atât în manuscris cât și în recenzie, pe când în volum, aceste cuvinte încep mereu cu litere mari. [...] Descoperirea acestei surse ne confirmă practica obișnuită a poetului de a transcrie poezii pe file deja uzate, pentru că pe aceeași pagină, ms. 2258, 223r., se află versuri scrise la Blaj, deci cu vreo 3 ani înaintea notării poeziei germane. Cum presupunea deja Perpessicius, filele respective sunt „deteriorate de mult purtat în buzunare”²⁴, și ar fi interesant să știm de ce studentul român, în iulie 1870, avusese tocmai această veche filă în buzunar în momentul în care își bea cafea și citea revista germană într-una din cafenelele vieneze.*²⁵

Pe numele său real Adolf Ernst, Adolf Stern s-a născut la Leipzig în 14 iunie 1835 și moare la Dresda, în 15 aprilie 1907. Istoric literar și poet liric, el a studiat la universitățile de prestigiu în Leipzig și Jena. După ce a terminat studiile, a funcționat ca profesor de istoria literaturii în *Königlich-Sächsischen Polytechnikum* [Politehnica Regală Saxonă] din Dresda. Criticul literar *Adolf Stern*, editorul unei impunătoare antologie de poezii germane²⁶, este cunoscut mai ales prin eposul său „*Johannes Gutenberg*” (1872) și romanele „*Die letzten Humanisten*” (1881) și „*Camoës*” (1886). În anul în care Eminescu începuse să studieze la Viena, *Adolf Stern* publicase, la Leipzig²⁷, o culegere de poezii care a fost recenzată imediat de după apariția sa de *Rudolf Gottschall*. *Eminescu a citit articolul respectiv ca un exemplu al măiestriei poetului german.*²⁸

²⁰ Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 300.

²¹ Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 137.

²² Mihai Eminescu, *Opere*, V, Ediția Perpessicius, *op. cit.*, p. 12.

²³ Rudolf Gottschall, *Revue neuer Lyrik und Epik*, în *BfU*, nr. 27, din 1 iulie 1870, p. 417-422.

²⁴ Mihai Eminescu, *Opere*, V, Ediția Perpessicius, *op. cit.*, p. 12.

²⁵ Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 137.

²⁶ *Fünfzig Jahre deutscher Dichtung. 1920-70. Mit biographisch-kritischen Einleitungen*. Ed. De Adolf Stern, Leipzig, 1871.

²⁷ *Adolf Stern, Gedichte*. Ediția a doua, Leipzig, 1879.

²⁸ Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 137.

A publicat compilația *Fifty Years of German Poetry* [50 de ani ai poeziei germane] (1871); două colecții de eseuri, din secolul al XVIII-lea (1874), *Die Geschichte der modernen Literatur* [Istoria literaturii moderne] (șapte volume, 1882-85); *Grundriss der Allgemeine Literaturgeschichte* [Schiza istoriei generale a literaturii]. În afara celor citate mai sus, Stern a mai publicat: *Gedichte* [Poezii], 1860, *Die Anabaptisten* [Anabapțiștii] (1866), povești. Apoi romanele *The Last Humanists* [Ultimii umaniști], 1880 *Die Ausgestoßenen* [Proscriși] (1911). O selecție din operele sale a mai apărut la Leipzig, în 1908.

Deși este dedicată lui Friedrich Hebbel, poezia copiată în manuscris nu are titlu, așa cum nu are nici în recenzia lui Gottschall:

*Du sankst dahin im freudigsten Entfalten,
Erfüllt vom Rätselspiel²⁹ der Weltgeschicke,
Umgeben noch im Todesaugenblicke
Von bleichen Schatten mächtiger Gestalten.*

*Sie schwirrten um dich, suchten dich zu halten,
Daß deine Glut mit Leben sie³⁰ erquicke,
Sie drängten sich vor deine letzten Blicke,
Um nun mit dir zu schwinden, zu erkalten!*

*Die Götter zürnen! Keiner soll vergleichen
Sich heut mit Meistern aus beglückten Tagen –,
Du sterbst rastlos, mutig, ohne Weichen
Dem höchsten Ziele zu, mit stolzem Wagen;³¹
Weil sie gewusst, du würdest es erreichen,
So liegst du nun vom Götterblitz erschlagen!*

*Tu cufunzi acolo într-o împlinire preafericită,
preocupat de jocul enigmatic al destinului lumii,
Înconjurat chiar și-n clipa morții-eterne
De umbrele palide ale unor figuri puternice.*

*Suierau în jurul tău, încercând să te oprească,
Pentru ca ardoarea ta, cu însuflețire, să-i răcorească,
Se înghesuiau în fața ultimelor tale priviri,
Pentru a pieri acum cu tine și a se potoli!*

*Zei sunt mânioși! Nimeni să nu se compare
Astăzi cu maeștrii din zilele fericite –,
Ai aspirat fără odihnă, curajos, fără a te da în lături
Către cel mai înalt țel, cu mândra îndrăzneală;
Pentru că au știut că-ți vei atinge țelul,
De aceea zaci acum de divinul fulger!*

²⁹ În mss.: *Rätselspiel*.

³⁰ În mss.: *sich*.

³¹ În mss., probabil din același motiv al copierii rapide, Eminescu nu pune toate semnele de punctuație.

[LA FIEDRICH HEBBEL³²]

Ești numai bucurie și numai avântare,
Pătruns d-enigma însăși a sorții omenirii,
Împresurat de monștri și-n clipele pieirii,
De umbre ca de demoni, cu coadă și cu gheare.

Aceste pale umbre încearcă să te-oprească,
Văpaia vieții tale vor lacom s-o înghită
Și-atât se-nghesuiră, în ultima-ți clipită,
C-au dispărut cu tine, în hău să se răcească.

Auzi, mârâie zeii! Cine putut-a, oare,
Cu meșterii veciei, trufaș, să se măsoare?
Plin de curaj și harnic, tu ai țintit departe,
Spre piscul înălțimii, în ceruri, ideală.
Și cum, c-o vei atinge, având ei bănuială,
Cu fulgeru-i, chiar Zeus te doborî în moarte.

(Apud Mihai Eminescu, *Opere*, XV, Ediția Academiei Române, p. 764. Trad. Leonard Gavriliu.)

Oda pe care o transcrie în manuscris Eminescu este conformă cu regulile genului, fiind creație poetică fluentă care aduce aminte de îndeletnicirile eminesciene din poezii ca *La Eliade*, *La moartea principelui Știrbei* etc. Nu și de *Odă la Napoleon*, care atinge alte sfere cu mult mai înalte și care, așa cum se știe, va fi dusă la perfecțiune prin *Odă (în metru antic)*.

Pentru o privire comparativă referitoare la poezia copiată, reproducem mai jos versurile poetului român din poezia *La moartea lui Eliade*:

– E-o oră grea și mare
Aripile ei negre în ceruri se întind,
Astfel lumea-amuțește la-ntunecări solare,
Astfel marea-amuțește, vulcane când s-aprind,
Când prin a vieții visuri – oștiri de nori – apare
A morții umbră slabă cu coasa de argint, [...]

Aduce-vă aminte de-acele nalte poze,
De frunțile-n lumină a vechilor profeți,
Pe un pustiu de piatră, pe cer d-azur și roze
Trecu un stâlp de flăcări ce lumina măreț.
Și-n fruntea unui popol pierdut în chin – e Moze,
Și sufletul lui mare, adânc și îndrăzneț,
Prevede că din sânul pierdutului popor
E viitorul lumii ș-al ei mântuitor.

³² Titlul este dat de traducător.

Ca și în lirica germană, Eminescu face apel la Moise și Isus. Metafora scilicitoare eminesciană ține de structura geniului, așa cum spune Arthur Schopenhauer atunci când vorbește despre *Poetul dramatic* (comparând cu ceea ce este de comparat): *el trebuie să fie conștient că opera lui este oglinda neamului omenesc și că în această calitate rareori întâlnim, în mod excepțional câte un personaj nobil și generos*³³, așa ca un cânt înălțat unui personaj atât de complex, cum a fost Ion Eliade Rădulescu în cultura română a vremii.

*

Despre FRANZ TRAUTMANN, un alt poet german care a fost lecturat de Eminescu, știm că s-a născut la 28 martie 1813, în München și moare pe 2 noiembrie 1887, în același oraș, în care tatăl scriitorului ocupa funcția de bijutier al curții regale. Dispunând de resurse financiare, acesta și-a permis să colecționeze artă, fiind un bun cunoscător al ei, așa încât, în casa părintească, viitorul scriitor se va trezi cu numeroase astfel de obiecte care-i împrăștiu amintirile istorice despre orașul natal. La acestea s-au adăugat excursiile vacanțelor la vechea mănăstire Wessobrunn, care a marcat imaginația copilului, călăuzindu-i amintirile pentru tot restul vieții.

Copilul a beneficiat apoi de o vastă bibliotecă din care și-a hrănit curiozitatea de a aprofunda trecutul și care l-a îndemnat ulterior către scris. L-a preocupat mai ales originea operelor de artă și esența tematicii abordate de autorii acestora, astfel încât, în 1869 va scrie lucrarea novatoare în domeniu, intitulată (cam lung): *Artă și arte aplicate de la începutul Evului Mediu până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Pentru a produce un manual și o carte de referință pentru o orientare mai ușoară.*

Nu trece mult timp și Trautmann va renunța la cariera profesională inițială, dedicându-se arhivisticii. Călătoriile sale pe continentul european, în Anglia și Scoția l-au făcut un om și mai instruit, așa încât el va face o colaborare asiduă cu Muzeul Național Bavarez, participând substanțial la fondarea acestuia. Întorcându-ne la perioada de tinerețe, vom constata că scriitorul absolvă liceul la München și publică volumul de *Poezii* (1830) ca elev, apoi urmează cursuri de drept la universitatea müncheneză.

Din 1837-1844 lucrează la cabinetul juridic al Curții Orașenești din München, cu perspectiva aproape sigură de a fi angajatul instituției. Numai că succesul avut în domeniul diferitelor domenii ale artelor (pictură, peisaj, muzică, poezie) l-au încurajat să se dedice acestora și nu profesiei de bază. Prin urmare, el compune și publică două drame: *Jugurtha* (1837) și *The Abandoned* [*Abandonații*] (1840), dar și poeziile lirico-dramatice adunate în volum sub titlul *Proteus* (1843). Ciclul liric *Maximilians Urständ* [*lytischer Zyklus Maximilians Auferstehung*], îl compune profitând de ocazia unui festival al măștii din München, în 1840. Scrie apoi povestea *Herzog Christophs Wurf und Sprung* [*Aruncătura și săritura Ducelui Christoph*], care îi va apărea în revista nou înființată în 1844: *Fliegende Blätter* [*Foi volante*], abandonând profesia pentru care se pregătise, dedicându-se scriiturii.

Dornic de experiență, dar și împins de o curiozitate aparte, acceptă (cu gândul unei treceri experimentale) invitația prințului Karl von Bayern (Carol de Bavaria), în vederea angajării lui în calitate de lingvist, drept secretar. O muncă asiduă, o cantitate enormă de muncă, cu obstacole la care nu s-a așteptat, o muncă copleșitoare intelectualicește, dar și o boală gravă instalată pe nesimțite, îl fac să renunțe la postul de prim secretar al respectivului prinț. După recuperare, Trautmann se întoarce la activitatea literară, completată ici colo de cea muzicală sau cea din domeniul picturii – coordonate de care era atras irezistibil.

Prin urmare, dedicându-se scriiturii, el va compune una după alta, două drame: *Schloß Latour* [*Castelul Latour*] și *Cagliostro*, amândouă în 1846. După ce stă o perioadă în Franconia³⁴, aceasta va scoate

³³ Arthur Schopenhauer, *op. cit.*, p. 94.

³⁴ Este vorba de Turingia de sud, care a aparținut până în sec. al XI-lea de așezările francofone Bamberg, Fulda și Hersfeld, motiv pentru care se mai simte și astăzi cultura francofonă în districtele Schmalkalden-Meiningen, Hildburghausen, Sonnenberg, precum și în partea de sud a districtului Wartburg și orașul district Suhl.

o foaie ilustrată, *Nürnberger Trichter* [Pâlnia din Nürnberg], în care predomina tematica vesel-politică (1849-50). Dar nu se oprește nici aici, căci va lucra apoi cu sârg la revistele *Fliegende Blätter* [Foi volante] și *Hauschronik* [Cronica de casă], îndreptându-se spre proză, abordând subiecte cu predilecție din Evul Mediu, scriind: *Epelin din Geilingen und was in ihrer Zeit mit dieser ritterlichen Eulenspiegel und seine Kollegen in Franconia passiert ist*. [Eppelin von Geilingen și ce s-a întâmplat la vremea sa cu acest cavaleresc Eulenspiegel și colegii săi în Franconia], în 1852, apoi *Die Abenteuer des Grafs Christopf von Bavarien, der Kämpfer genannt ist* [Aventurile ducelui Christoph de Bavaria, numit luptătorul], în 1852-53; *Die freue Geschichten von München* [Poveștile amuzante din München], în 1855); *Das Chatterstüblein, für Jugendliche und Alten erzählt* [Cămăruța de bârfă, povestită pentru tineri și bătrâni] (1855); *Das Leben, das Abenteuer und Tod Drs. Theodosius Thaddäus Donner* [Viața, aventura și moartea Dr. Theodosius Thaddäus Donner] (1864); *Der Meister Niklas Prugger, Junge des Bauers von Trudering* [Maestrul Niklas Prugger, băiatul țaranului din Trudering] (1879).

Exceptând *Clopotele Sf. Alban* a cărui subiect se petrece în Köln-ul secolului al XVII-lea, toate prozele lui Trautmann sunt subiectele pământului bavarez. În termeni istorici, Trautmann are o viziune bine întemeiată asupra trecutului, care oferă cititorului o perspectivă fără efort asupra trecutului, nu numai despre aparențele sale externe, ci și despre condițiile sale interne. Tratatând evenimentele numai, ci mai degrabă îndepărtându-i din lumea liniștită interioară a inimilor individuale, el simte mult mai mult pentru cititor decât prezentarea istoriei în sensul obișnuit al cuvântului asemenea istoriei inimii umane în nuanțele ei frumoase, vesele, posomorâte, serioase, răutăcioase și reprobabile. Naivitatea din inimă și o anumită magie a umorului benefic predomină în scrierile lui Trautmann; Într-o relație religioasă nu apare nimic dureros de ambele părți, în timp ce căldura evlavioasă pentru obiceiuri și religiozitate este vizibilă. [...] Universitatea din München i-a trimis diploma de onoare a unui Dr. fil., iar regele Bavariei l-a numit consilier de curte în 1881. În ultimii ani ai vieții sale s-a dedicat colecției de poezii lirice pe care a publicat-o în două volume: „*Hell und Dunkel. Poezie din toate stările de spirit*”.³⁵ Din 1851 va trăi liniștit, scriind, după ce se va căsători cu Elise, sora poetului Julius Grosse.

Referitor la tema noastră, trebuie spus, întâi de toate, că Eminescu, în manuscrisul 2285 (f. 163r.), în dreapta filei, copiază o strofă din poezia intitulată *Am Frankreich* [Către Franța] și altele trei din oda închinată Cezarului (f. 170r.) [*An den Cäsar*] după ce trage o linie orizontală, urmând ca în jumătatea de jos a paginii să scrie proză.

Rudolf Gottschall în *Zur neuen Kriegsliryk*³⁶ [Asupra noii lirici de război], face câteva considerații pertinente asupra creațiilor lirice ale poetului german și anume că Poeziile lui Franz Trautmann: „*Crizanteme și roze, ciulini și mimoze. Din vreme de război 1870*”, sunt destul de complicate; ar fi trebuit să se cheme cactuși, și nu ciulini, pentru că în general sunt forme bizare și țepoase, care au însă din când în când o floare parfumată, cum este cazul ultimei poezii „*Către Franța*” cu primele strofe:³⁷

Reproducem mai jos respectivele creații:

AM FRANKREICH

*Die Stunde der Vergeltung kam,
Du stehst vernichtet da,
Verhüllt das gramgebeugte Haupt,
O bleiche Gallia!*

*Bereust du deinen Siegeswahn,
Den Tod der Tausende,*

³⁵ Apud Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 352.

³⁶ *Blätter für litterarische Unterhaltung*, nr. 13, din 23 martie 1871, pp. 193-200.

³⁷ Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *rev. cit.*, p. 16.

*Der eignen Kinder Mörderin,
Du neue Niobe?*

*Ja ja, die ewig rächende,
Sie kam, der Sühne Zeit –
Hinweg von deinem Angesicht
Das tränenfeuchte Kleid!*

*„Dein ausgestorbnes Auge lenk’
Zum Himmel du empor,
Es schwand dein Stern, er schwand dahin,
Ein blutig Meteor.“*

CĂTRE FRANȚA

*Sosit a ceasul răzbunării
Distrusă stai în fața mea,
Palidă Galia!*

*Regreți acum a gloriei nebunie,
Și moartea atâtor mii,
Tu, ucigașa propriilor copii,
Tu, nouă Niobe?*

*Da, veșnic răzbunătoare
Veni, a ispășirii vreme –
Aruncă de pe fața ta
Năframa înlăcrimată!*

*Ochiul tău stins
Ridică-l la cer,
S-a stins steaua ta, s-a stins acolo,
Un sângerat meteor.*

CĂTRE FRANȚA

*Ochiul tău stins ridică-l
La cerul fără de nor:
A ta stea arde-acolo –
Un sângerat meteor.*

(Apud Mihai Eminescu, *Opere*, XV, Ediția Academiei Române, p. 766. Trad. Leonard Gavriliu.)

Vedem și aici, ca de fiecare dată la Eminescu, atunci când copiază versuri din autorii germani că le alege doar pe cele la care rezonază simțul său estetic, structura și tematica abordate:

Ochiul tău stins
Ridică-l la cer,
S-a stins steaua ta, s-a stins acolo,
Un sângerat meteor,

lăsând la o parte versurile de umplutură care exprimă destul de anost regretul a ceea ce a lăsat în urmă războiul, întrucât versurile îi violentau simțul estetic, așa cum, de altfel, demonstrează poetul german în poezia *Cel mai nou cântec Kutschke-Napoliun*, în versuri forțate și fără umor:

Te lovim în Capitoliu,
Tu, ticălos trifoliu,
Cu tot cu-al tău mitralilloiu –
Zuavoliu,
Turcoliu,
Zephroliu,
Chassepoliu,
Bazaine și Leboeufoliu –
Înainte de Macmaholiu!
Acum ai al tău Rinalianțoliu,
Prusie-mășcoțoliu
Și pe noi dezonoaroliu?

Legende de război scrise cu tentă umoristică nu au căutare la poetul român, căci le considera, probabil, simple jocuri de cuvinte, pe care nu le agreea, selectându-le numai pe care aveau sens adânc, cele care trebuiau să exprime adevărul, nu constatări (oricât de inventive formal) care nu au ce căuta în lirică – fie ea și de război.

Ca un adevărat creator, Eminescu își notează în schimb trei strofe din oda închinată *Cezarului*, în care Trautmann abordează *acea formă antică a versului, construită pe o bază alcaică, așa cum demonstrează strofele finale*³⁸, odă care aduce aminte, prin analogie și abordare, de cealaltă, în *metru antic*, pe care o realizează poetul român și reprezintă o culme a liricii genului, la noi:

AN DEN CÄSAR

Dein war die Zukunft, welche das Herz befreit!
Jetzt lastst schwer auf dir³⁹ die Vergangenheit
Mit Trümmern, Leichen, Schmach und Flüchen;
Sie hat mit dumpfen Zaubersprüchen
Dich unentrinnbar schmerzlichen Los⁴⁰ geweiht.
Weh Besiegten – du hast's gewollt!
Wie rasch den Hang hinunter die Krone rollt,
Ein Nebelstreif der Traumgeschichte,
Ins⁴¹ Schattenreich der Weltgeschichte,
Wo bleiche Ohnmacht mit dem Verhängniß grollt.

³⁸ Rudolf Gottschall, *art. cit.*, apud Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 353.

³⁹ În mss.: *dich*.

⁴⁰ În mss.: *Loos*.

⁴¹ În mss.: *In's*.

*Die Weltgeglückter, die nur sich selbst geglückt,
Die nur ihr Schwert dem eigenen Ruhm gezückt,
Begräbt der Dom der Invaliden –
Kein Cäsar stört den Völkerfrieden,
Der sich mit neuen blühenden Lenzten schmückt.*

CEZARULUI

*Al tău a fost viitorul care eliberează inima!
Acum te apasă greu trecutul
Cu dărâmături, cadavre, rușine și blesteme;
Cu cânturi surde de vrajă
Te-ai destinat sorții dureroase, de neevitat.
Vai de cel învins – tu ai vrut-o!
Cât de repede se rostogolește coroana pe pantă în jos,
O fâșie de ceață a chipurilor din vis,
În imperiul din umbre al istoriei lumii,
Unde neputința palidă amenință cu nenorocire.*

*Binefăcătorii lumii care s-au fericit doar pe ei înșiși,
Care au scos sabia din teacă doar pentru gloria lor proprie,
Sunt îngropați acum în Domul Invalizilor –
Niciun Cezar nu tulbură pacea popoarelor,
Care se împodobește cu noi primăveri înfloritoare.*

◆ ION CRISTOFOR

Marcel Mureșeanu

și paradoxurile liricii

Dincolo de mode și timp, la cei 85 de ani împliniți recent, Marcel Mureșeanu (născut la 28 noiembrie 1938, la Cluj) rămâne un spirit tânăr, o încarnare vie a tuturor paradoxurilor, capabil mereu să se reînnoiască, să surprindă, să provoace, să farmece. La cei 85 ai săi, autorul volumului intitulat *Ultimul taciturn* (editura Avalon, 2023) ne convinge că poezia rămâne o artă majoră, ale cărei cuvinte sunt capabile să electrizeze cu magia lor nebănuită. Celor înspăimântați de dispariția artei, de epuizarea limbajelor poetice, Marcel Mureșeanu le vine în întâmpinare cu arta sa de vrăjitor, de vraci modern, capabil să vindece de orice scepticism. Pe lângă farmecul acestui om cu vocația prieteniei, Marcel Mureșeanu cumulează și darurile unui veritabil mag modern, capabil să provoace, printr-un simplu gest, transformarea apei în vin și înmulțirea miraculoasă a peștilor. Printr-o magie particulară, ale cărui resorturi adânci nu pot fi descifrate niciodată până la capăt (în fond, talentul e, prin definiție, o enigmă), poetul acesta jovial și discret e indiscutabil în posesia unei secret care-l face, de câteva decenii încoace, să realizeze adevărate tururi de forță, reușind să se depășească mereu pe sine, situându-se la o altitudine a lirismului care-ți taie răsuflarea. E suficient să cităm un singur vers („Sunt la un picnic pe buza neantului”) ca să constatăm că asemenea vinului de soi, poetul octogenar a reușit să devină, cu trecerea timpului tot mai bun, să adauge universului său liric noi și neașteptate arome și țării. E vorba, neîndoielnic, de un talent ieșit din comun.

Poet greu de clasificat, proteiform, cu trăsături ce-l învecinează de poeți diferiți în fond, ca Emil Botta, Mihai Ursachi, Ion Beldeanu, Ioanid Romanescu sau Ovidiu Genaru, dar și de unii dintre reprezentanți generației '80, Marcel Mureșeanu este, indiscutabil, unul din cei mai originali poeți contemporani, în ciuda discreției aristocratice cu care se manifestă. E adevărat, critica literară nu l-a receptat la adevărata sa valoare, poetul lipsind dintre poeții așa-ziși „canonici”, situație ce dovedește inutilitatea clasamentelor de orice soi, lirismul său metamorfozându-se de la un volum la altul. Evoluția poetului e cu atât mai surprinzătoare cu cât volumul său de debut din 1965, cu un titlu destul de convențional (*Pe adresa copilăriei*), nu lăsa se întrevadă spectaculoasa evoluție a poeziei sale, ajunsă la performanțe uluitoare mai ales în ultimele două-trei decenii. „Caligraful discret al sentimentalității predominant bucolice” – cum îi apărea până la volumul *Matineu* (din 1985) criticului Petru Poantă – evoluează cu totul neașteptat, rezervele sale de invenție părănd nelimitate, fecunde, de o promptitudine și o frecvență a aparițiilor care ar părea să indice o programare statistică, matematică. Volume precum *Cel din urmă*, *Scrisori către prieteni*, *Amurgul furtunilor*, *Matineu*, *Viziune cu porumbei călători*, *Călător în insomnii*, *Am fost de față*, *Capriciile săgetătorului*, *Șarpele casei* (o proză insolită), *Pe mine mă caută*, *Monede și monade* (I, II și III), *Hărțuire textuală*, *Memoria lui Orfeu*, *Schimb de întuneric*, *Pregătit pentru a greși*, *Valea Tauris*, *Orbul pământului*, *Octogonul*, *Patima recunoștinței*, *Totul e altfel*, *Poeme 1968-2008*, *Prădătorii* (2023) și *Ultimul taciturn* (2023) dovedesc o prodigioasă capacitate de invenție și de reînnoire, ce provine indiscutabil dintr-o cultură solidă, temeinic asimilată. Părăsind reveriile rustice de altădată, poetul se îndreaptă spre un citadinism de substanță, spre o lirică fantezistă și ironică. Rumorile urbei, palpitul viu al cotidianului pătrunde mereu prin interstițiile acestei poezii de un rafinament aparte.

Marcel Mureșeanu se afirmă mai ales în anii din urmă ca un poet al paradoxurilor, atracția pentru expresia aforistică, ce conservă în sine nenumărate contradicții, fiind evidentă mai ales în culegeri cum ar fi *Monede și monade* sau *Hărțuire textuală*, în care calamburul, diversele trucuri retorice dau la iveală un demon al jocurilor manieriste, morfogeneza textului fiind organizată pe baza unor serii de opoziții constitutive: iluzie și realitate, rațiune și delir, familiar și straniu, absurd și rațional, întuneric și lumină, paradis și infern etc. Mizând pe o poetică a unității contrariilor, pe cultivarea paradoxului, cele două volume îl caracterizează extrem de exact.

Ironia fină, necorozivă, jocurile lexicale ce alternează cu o solemnitate gravă, dar deloc protocolară, fac parte constitutivă din formula acestui lirism singular, ce revine în actualitate cu recente volume *Prădătorii* (editura Scriptor, 2023) și *Ultimul taciturn* (editura Avalon, 2023). Iată doar un poem, intitulat *O petală rămâne cu mine*: „Treizeci de trandafiri roșii/ și șapte trandafiri roz,/ din grădina mea, au semnat azi / o Petiție către Bunul Dumnezeu/ să oprească ploaia care toarnă / de patruzeci de zile, să alunge norii/ și să lase limpede ca prin fereastra lui să-l poată vedea/și ei pe El./ mai avem atât de puțin de trăit,/ iunie s-a frânt de peste mijloc, iar noi nu ți-am văzut chipul !/Atunci, Bunul Părinte, tulburat, /a deschis ușa bolții și i-a lăsat/ să-i treacă pragul./Târziu, când s-au întors în grădină, trandafirii au amuțit, nimic nu mi-au spus. După ce au murit cu toții/ s-au înălțat la cer, /numai o petală, cât o pleoapă,/s-a așezat să plângă / în palma mea". E cuprins în poemul citat mai sus ceva din freamătul transcrierii unor spaime ale morții, pe care poetul le caligrafiază cu eleganță, cu un surâs înțelept. De altfel, Marcel Mureșeanu știe mereu să evolueze între acest frison al morții, al prevestirii întunericului și lumina pură, simplă, a miracolelor vieții. Gravitatea face aici casă bună cu ludicul și fantezismul, în poeme ce evocă tragicul cu o infinită delicatețe, în care inocența se învecinează cu ironia și cu un umor discret, trăsături ce definesc o formulă lirică prin excelență a unității contrariilor, a oximoronului, mânuit cu farmec și originalitate.

Ceea ce diferențiază aceste volume față de precedentele e doar renunțarea (dar nu în totalitate), la grefarea liricii pe un schelet epic, mai mult sau mai puțin consistent, la elementele anecdotice prin intermediul cărora Marcel Mureșeanu introducea în scenă varii personaje, proiecții livrești sau măști ale unui ego ubicuu, multiplicându-se cu o stranie capacitate metamorfotică. Acum lirismul a devenit mai auster, mai esențializat, chiar dacă și-a păstrat gustul intact pentru integrarea în masa translucidă a lirismului a unor elemente mai prozaice, a unor fragmente menite să evoce concretețea brutală a cotidianului. Tehnica aceasta, de amestec de inefabil și prozaic, amintește structura translucidă a chihlimbarului, în care acele insecte sau elemente de vegetație rămase captive dau întregului o netăgăduită putere evocatoare, ca păstrând un fragment din drama concretă a lumii.

Poeziile din aceste volume recente păstrează încă ceva din gustul pentru fantezie și parodic, dar cele mai multe vizează să atingă concentrarea poemelor scrise în spiritul haiku-ului, cu o aforistică, maximă concentrare a expresiei. Sentimentul tragic al vieții, proximitatea unui drame, a întunericului, e o temă frecventă și aici, ca în poemul intitulat *Cum se naște o stâncă*: „În stânga vieții, moartea/În dreapta vieții, moartea/Deasupra, cerul/ dedesubt, întunericul./ Încremenești așteptând / vremuri mai bune, te petrifici./ Stâncile se mai nasc și așa:/ moare cineva în fața ta din dragoste/ și tu, amar de tine, te prefaci în stâncă/sau, când vezi că vine/ zmeul cu Buza Ruptă, te propui/ pentru cruce de piatră."

Caligrafia elegantă a acestor poezii atenuează, într-o oarecare măsură, agresivitatea realului, suflul rece al coșmarescului. Poet al fuziunii contrariilor, al contrapunctului, Marcel Mureșeanu este un maestru al coșmarelor existențiale montate într-o secvență simbolică din care nu lipsesc accentele ludice, ironia fină, jucăușă. Numeroase poeme scot la iveală postura unui demon ironic, a unui Puck ce ne comunică din spatele draperiilor retorice că, încă o dată, Doamna cu coasa a fost trasă pe sfoară. Nu mai puțin subtil este recursul constant la mitologie sau la trimiterile livrești,

de obicei virând spre o soluție neașteptată, mereu surprinzătoare, uneori anecdotică, ca în poezia intitulată *Crupierul*.

Recentele poezii din volumele amintite constituie o sinteză lirică de maturitate a unui spirit deopotrivă riguros și boem (în sensul nerefuzării improvizației și anecdotului). Poeziile se constituie adesea ca mici scenarii în care sunt convocate voci în aparență discordante, cu pasaje în care afirmația se situează în imediata vecinătate a negației, într-o pendulare voită între opoziții ireductibile în aparență. Această poezie a limitelor și interferențelor, a fuziunii extremelor excelează prin rafinata scriitură, prin știința subtilă de a imprima tragicului o notă de jovială bonomie, de umor. Fiind conștient că paradoxul esențial al poeziei este acela că limbajul poetic poate să comunice ceea ce cuvintele sunt incapabile să comunice, Marcel Mureșeanu deține știința de a vira spre ludic teme dintre cele mai grave, de a ne comunica revelații cutremurătoare cu seninătatea și surâsul unui înțelept oriental. Aflat pe piscul vârstei de 85 de ani, poetul ce deține privilegiul de a zări în „cana (sa) de cafea/ cum înoată balena albastră” (*Tripticul mic*) are tot dreptul să exclame, ca în poezia *Un chin*, ce deschide volumul *Prădătorii*: „Stau pe o colină/ și admir perfecțiunea/ lumii, netrecătoare”.

◆ DORIN NĂDRĂU (SUA)
***Cinci ani fără un apropiat prieten al
românilor din diaspora
nord-americană, profesorul universitar
AUREL SASU***

Figură marcantă a culturii române, Aurel Sasu (1943-2018) a fost profesor universitar, dar și critic și istoric literar, traducător și eseist. A fost doctor al Universității din Cluj-Napoca, cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, cadru didactic în universități americane și canadiene, probând o activitate prodigioasă, dublată de o operă pe măsură.

Molcom la prima vedere, criticul și profesorul clujean, ascundea însă în spatele ochilor săi pătrunzători și a cuvintelor așezate, de veritabil ardelean, o stare de spirit clocotitoare. Inducea o adevărată provocare de a descoperi pedagogul dinlăuntrul profesorului, omul din spatele istoriei, criticul care tănuia scriitorul.

Aurel Sasu a fost foarte atașat de America. Între anii 1982-1982, a fost lector de limbă și civilizație românească la University of Washington din Seattle, WA. Bursier Fulbright în Washington, D.C., la Library of Congress (1990). Resident Scholar (1991) la Multicultural History Society of Ontario din Toronto, ON și Visiting Scholar la Nortrop Frye Center, Victoria University din Toronto, ON (1993). În 1996, a fost invitat la Centrul de Studii și Documentare Valerian D. Trifa de la Jackson, MI. În 1998, a fost bursier Fulbright la Georgetown University din Washington, D.C.

Laborioasa perioadă petrecută ca profesor universitar în America s-a finalizat, printre altele, cu câteva valoroase studii și sinteze de referință: referință: „Cultura românească în Statele Unite și Canada” (I-III), „Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada”, „George Pomutz. The Legend Lives On” (lucrare documentară despre generalul român, erou al Războiului Civil American), „Strategia disperării. Jurnal american”, „Comunitățile românești din Statele Unite și Canada”.

Fără îndoială, ar fi nedrept să nu menționăm și prețioasele lucrări pe care le-a lăsat culturii românești, opere de o reală importanță: „Dicționarul biografic al literaturii române” (I-II), „Retorica literară românească”, „Textul ipotetic. Contribuții la o istorie a hermeneuticii românești”. Cercetările asupra unor personalități emblematice: E. Lovinescu („Eul suveran”), Alexandru George ș.a.m.d. ilustrează un rafinat festin spiritual. Aflându-se într-o echipă al cărui „spiritus rector” a fost neuitatul decan Mircea Zăciu, Aurel Sasu a coordonat apariția celor patru tomuri ale „Dicționarului scriitorilor români” și a „Dicționarului esențial al scriitorilor români”. În colaborare cu cercetătoarea Mariana Vartic, a elaborat sintezele: „Romanul românesc în interviuri” (I-IV) și „Dramaturgia românească în interviuri” (I-V). Aceste mii de pagini („Cartea mea de muncă”) sintetizează o mare parte a tezaurului culturii naționale. Suntem în fața unei construcții temerare (care, în orice alt orizont european, ar fi impus primirea „cum laudae” în Academia a arhitectului ei). Profesorul a fost dăruit de vredniciei săi părinți nu numai cu o mare dragoste de cunoaștere și de cultură, dar și cu răbdare apostolică. Prețuindu-l, Părintele Mitropolit Bartolomeu Anania i-a încredințat sacerdoțiul lucrărilor sale literare și memorialistice. Exegeza, proiectată în „Dicționarul scriitorilor ...” s-a desăvârșit, după plecarea Părintelui Anania la cele veșnice, prin publicarea, în ediții critice de o mare eleganță, a lucrărilor aflate în Arhiva Mănăstirii Nicula (deschisă în decembrie 2012): „Misterele orientale și creștinismul” (lucrare de licență susținută în iunie 1948, după privațiuni și pătămări, la Academia Andreiană); „O luptă neterminată. Dialog epistolar între Bartolomeu

Valeriu Anania și George Alexe" (2015). Comunicarea între cei doi teologi s-a împlinit „pe muchea unei existențe fragile”, în vremuri de cumpănă. Valoare exclusivă are, după părerea specialiștilor, ediția critică a teatrului inedit („Fântâna lacrimilor”, 2016). Incontestabil, părintele Anania a remodelat „tiparele” dramaturgiei poetice: limbajul, aureolat de cucernie, este stenic. „Istoria textelor dramatice, cu detalii povestită în «Memorii» (2008) – decide profesorul Aurel Sasu – poate da seama de voința, rar întâlnită, a unui om care a crezut cu obstinație și patetism în destinul său de scriitor.”. O demonstrează înălțimea spirituală, desăvârșita artă a cuvântului din dramele: „Drumur”, „Dochia”, „Cântecul Cerbului”, „Meșterul Manole”.

La fel ca literatura, presa românească din exil reprezintă o componentă de neignorat a culturii române. Studiile despre acest fenomen mediatic sunt deosebit de dificile din motive lesne de înțeles. Există, din fericire, două excelente instrumente de lucru, care pot constitui punctul de plecare al unei cercetări privind presa românească din exil: „Enciclopedia exilului literar românesc” (2003), a lui Florin Manolescu, și lucrarea lui Aurel Sasu, „Cultura română în Statele Unite și Canada” (1993), care conțin (ambele) un inventar destul de bogat (dar incomplet) al publicațiilor din exil. De asemenea, și clasică lucrare a lui Ion Hangiu, „Dicționar al presei literare românești (1987) oferă date despre numeroase publicații românești apărute în străinătate.

Volumul I al lucrării profesorului Sasu, menționată anterior, se „Presa”, autorul motivând de la început „de ce au tipărit, de ce tipăresc românii de peste hotare ziare?”: Pentru cei mai mulți, editori sau cititori, presa a fost, înainte de toate, un exercițiu de limbă și credință, un exercițiu de românism. Apoi, a fost un mod de a comunica, de a lupta împotriva uitării, de a cultiva memoria națională într-un admirabil efort de supraviețuire colectivă. A fost, de asemenea, o extraordinară dovadă de auto-definire, o probă de dragoste, de generozitate, de muncă, de solidaritate.

Redactarea lucrării a însemnat un mare efort de documentare, început cu mulți ani în urmă în țară și continuat, în anii 199-1991, în principalele biblioteci din cele două țări. A mai însemnat învingerea unor dificultăți de informare și a altora financiare, în lungi călătorii pe două continente. Foarte puține sunt colecțiile complete ale periodicelor apărute în primele decenii ale veacului, iar situația celor mai recente este doar aparent mai bună. Pentru a reconstitui existența multor publicații, au fost necesare deplasări în centre universitare sau culturale situate în zone geografice extrem de îndepărtate una de alta: Washington, Cleveland, St. Paul, Chicago, Saint Louis, Jackson. Cu atât mai anevoioasă a fost documentarea în Canada, pe durata a trei luni, în condițiile unor distanțe inimaginabile în Europa.

Materialul a fost astfel organizat încât să ofere cititorului întreaga informație privind începuturile, istoria și scopul presei din Statele Unite și Canada. Prezentarea lui alfabetică, în ideea de dicționar, prezintă avantajul unei structuri simple, acolo unde cronologia ar fi amestecat titluri, editori și programe. Un indice cronologic și alfabetic permite și lectura în diacronie a cărții. În aceste condiții, secțiunile unui articol sunt: I. Titlul original, locul și data apariției, periodicitatea, colectivul redacțional, limba (limbile) în care se tipărește articolul; II. Viața publicației; III. Bibliotecile consultate; IV. Articolul (articolele)-program; V. Colaboratori și titluri reprezentative pentru preocupările culturale, sociale sau politice ale publicației; VI. Observații și îndreptări. În timp, cercetarea se oprește la anul 1989 (o limită fixată cu mult înainte de Revoluția din decembrie). Într-un fel, această limită a fost pentru autor o frontieră de program, de speranță și de așteptare.

În prefața impresionantului volum, intitulată „Exerciții de singurătate”, autorul precizează: „Povestea acestei cărți începe în urmă cu peste un deceniu. Ea se identifică întrutotul cu biografia autorului, cu umilințele, speranțele și eșecurile lui, ajutându-l, de-a lungul anilor, să înțeleagă tragedia timpului și a oamenilor, descoperindu-i adevărul, învățându-l să deosebească adevărul de minciună, libertatea de frică, independența de servitute, credința de disperare, onestitatea de corupție, bunăvoința de insultă, perfidia de bunătate, autenticul de fals, trivialul de frumos și agresivitatea de candoare.

Gândită și scrisă (...), ideea s-a transformat, cu timpul, într-o experiență trăită sentimental, social și politic. Regăsesc în ea naivitatea începutului și deloc confortabila senzație de oboseală a sfârșitului. A unui sfârșit literar, a unei investigații psihologice și documentare pline de contradicții, satisfacții și deziluzii, pe măsura patimilor, ambițiilor, ezitărilor, îndoielilor și cinismului secolului pe care-l trăim”.

Volumul II al remarcabilei cărți, intitulat „Nostalgia românească”, este o tulburătoare antologie de poezie de înstrăinare, oferind cititorului, din perspectivă lirică, un argument în plus pentru indisolubila legătură dintre patrie, grai și cântec. Majoritatea celor plecați erau țărani care trăiseră în comunități închise, muncind și rugându-se în taină, într-o transcendență familială. Acești oameni erau puși, la plecare, în fața traversării unui ocean, erau confrunțați cu moartea. În America, erau lipsiți de biserică, de preot, înspăimântați de un sfârșit fără groapă și fără slujbă creștinească. Erau chinuiți de disperare și tristețe, de gândul devastator al întoarcerii.

Cu trei excepții, poezia de înstrăinare inclusă în volum este produsul primelor două decenii (1900-1920) de viață românească (organizată) pe pământul Americii (întâia generație). Era perioada cea mai dificilă, din punctul de vedere al acomodării, al condițiilor de trai, al integrării, dar și cea mai romantică, din punctul de vedere al proiectelor sociale, al inițiativelor culturale, al căutării soluțiilor de supraviețuire în spirit și credință.

Valoarea de document a liricii de înstrăinare se situează dincolo de timp, pentru că dincolo de timp e și ispita, jalea, îndoiala și lacrima. Poeziile constituie un autentic capitol de istorie literară, dar și de viață, ca, de altfel, și publicațiile în care au apărut, editate în New York, Chicago, Pittsburg, Cleveland sau Detroit, dovedind că oriunde s-ar afla românul rătăcește cu țara în suflet.

◆ ION CRISTOFOR

Un mare poet transilvan:

AUREL RĂU

Cum recent s-a sărbătorit 70 de ani de la apariția revistei *Steaua*, comentatorii au putut constata că urmașul lui A. E. Baconsky la cârma revistei, Aurel Rău, a continuat cu succes direcția estetică a publicației, de refuz a canoanelor oficiale, proletcultiste. Sub conducerea sa, publicația a reușit să impună un climat de normalitate în cultura urbei transilvane, atât cât era posibil într-o epocă în care cerberii ideologici stăteau la pândă. Nu a fost deloc o bătălie ușoară pentru poetul Aurel Rău, ce s-a străduit mereu să salveze arca fragilă a revistei din tumultul adversităților. Cu o generozitate proprie doar marilor spirite, Aurel Rău și-a asociat în această bătălie surdă, nevăzută pentru cititori, câțiva din tinerii echinoxiști, membri ai primului val al publicației studențești: regretatul critic Petru Poantă, poeții Adrian Popescu și Aurel Șorobetea, prozatorul Eugen Uricariu, toți promovați ca redactori ai *Stelei*. Cu o echipă de redactori devotați și colaboratori de primă mână, Aurel Rău a reușit să realizeze o revistă în care se simțea un binefăcător aer de libertate, de înaltă cultură. Dintre realizările publicației, trebuie amintită ampla, susținută activitate de readucere în atenția cititorilor a unor mari scriitori interbelici, marginalizați imediat după instalarea comunismului: Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Adrian Maniu, Tudor Arghezi și alții.

Pasionat al artelor plastice, Aurel Rău și revista *Steaua* au promovat cu generozitate arta plastică, nu numai prin nelipsita cronică plastică susținută de neobositul Negoită Lăptoiu, ci și prin paginile în care un poem de excepție era însoțit de o reproducere color a unui tablou, semnat de un artist autohton sau străin. În contextul în care majoritatea revistelor de cultură apărute înainte de 1990 aveau un aspect grafic puțin atrăgător, revista clujeană a avut mereu o ținută grafică de excepție. Desigur, un merit aparte îl are și graficianul publicației, caricaturistul Octavian Bour. Dar răsfoind colecția revistei ce a sărbătorit recent șapte decenii de viață, poți constata că directorul revistei, poetul Aurel Rău, avea el însuși o educație plastică de excepție. Pasiunea poetului pentru artele frumoase e vizibilă pentru oricine consultă numerele mai vechi ale publicației. Se poate lesne constata că poetul și traducătorul clujean își exersa mâna de critic de artă în cadrul unor eseuri și articole din care reiese nu numai pasiunea pentru lumea muzeelor, colecțiilor și atelierelor, ci și ochiul său de comentator avizat. Impresia ne este confirmată și de două cărți semnate de Aurel Rău. E vorba de volumul de poezii *Alianțe* (2019) și de cel intitulat *Penelul și dalta* (2019), ambele apărute la editura clujeană Dokia, într-o frumoasă prezentare grafică semnată de același Octavian Bour. Ambele cărți dovedesc în chip elocvent pasiunea poetului pentru artele plastice. Recentul volum de poezii ne permite să redescoperim un lirism ce refuză anchilozarea, prin aceste poeme circulând un „vânt de năluciri” moderne, o neliniște proprie unui spirit viu, ce caută frumosul în toate metamorfozele sale. Poate mai mult decât prefața intitulată *Poezie și antologie*, în care autorul explică modalitatea de alcătuire a cărții, poemul liminar *Alianță* exprimă câteva din modalitățile de structurare a acestui imaginar: „*Ut pictura/poesis...*/ un vânt poștaş/ mi-a azvârlit această misivă, peste un zid./ din poetul latin /Horațiu./ Ci dintr-un grec mai vechi,/ s-ar părea,/ învrăjbind tagma/ filosofilor./ un vânt poznaș./ Măi, să fie!// Sau un drumet necunoscut/ mi-a aruncat/ prin fereastră/ această monedă/ cu două fețe,/ care îmi pune/ gândul/ într-o cumpănă.// Ori un spiriduș/ mi-a strecurat/ prin gaura cheii/ un fir de aur/ pe care să prind/ un pumn de mărgele/ colorate.// Să li se întoarcă/ dintr-o dată/ acest surâs/ dintr-un mojar/ de căutări,/

cuvintelor – / care s-au îmbătat/ de o tandrețe; imaginilor,/ să nu se lase mai prejos,/ chip cioplit/ care cântă!// și un alt mesaj: *Pictura,/ poezia care se vede.*“

Poetul rămâne și în acest volum, unul al deplinei maturități, fidel stilului care l-a impus, cultivând versul cu o „desfășurare imprevizibilă, cu multe incidentale și ruperi de ritm, cu referințe și aluzii livești”, cum remarca cândva Petru Poantă. Stil ce transcrie ceva din febrilitatea gândirii, dar nu refuză nici șlefuirea artizanală sau solemnitatea aforistică. Sunt trăsături ale unui stil ce-l regăsim și în eseurile dedicate artelor plastice din volumul *Penelul și dalta*, în care redescoperim un rafinat iubitor al artelor, ce frecventează cu asiduitate muzeele și atelierelor pictorilor sau sculptorilor. Poetul comentează, cu aplomb, pictori din epoci mai îndepărtate, cum ar fi Dürer, descoperit la muzeul Prado din Madrid, meditează asupra operelor lui Brâncuși, care îi prilejuiesc observații din cele mai subtile. Altădată, rătăcește pe Valea Sebeșului, căutând arta pictorilor din satele și bisericile transilvane, naivi zugrăvi de icoane, relevând rafinamentul acestor artiști rămași adeseori anonimi. Face comentarii judicioase asupra artei lui Corneliu Baba, pornind de la un album, dar își extinde cercetarea și la operele din diverse muzee, meditează asupra textelor pictorului, relevându-le calitatea literară. În cazul unor artiști ca Tase Damian întârzie asupra circumstanțelor în care s-a format, cercetează vasta corespondență a acestuia. Aurel Rău scrie eseuri pătrunzătoare despre artiștii clujeni pe care i-a cunoscut, cu amănunte semnificative asupra laturii umane a acestora. Printre ei se numără Romul Ladea, Aurel Ciupe, Teodor Harșia, Ion Vlasiu, Petre Abrudan, Alexandru Mohi, Paul Sima, Gheorghe Apostu, Teodor Botiș, Octavian Bour, Gavril Gavrilaş și mulți alții. Volumul intitulat *Penelul și dalta* (2019) e nu numai o culegere de încântătoare eseuri, de descoperire a miracolelor artei, ci și o panoramă asupra unei epoci și a unor climate artistice. În fond, această seducătoare carte de eseuri dedicate artelor plastice, e și o modalitate a lui Aurel Rău de a se descoperi pe sine, cu gusturile și pasiunile sale, cu setea lui de frumos.

◆ ADRIAN ȚION

Clujul, un oraș cu poeți

Tradiția culturală ardeleană consemnează o pleiadă de poeți importanți care au trăit și au creat în marele oraș de pe malurile Someșului Mic ori s-au perindat prin el lăsând urme adânci în memoria cetății și a instituțiilor sale. O scurtă privire înapoi pune în evidență personalități care au marcat, într-un fel sau altul, viața literară a Clujului, începând cu afirmarea lor în primele publicații românești care s-au tipărit aici în timpul imperiului bicefal și continuând cu operele exemplare ale unor titani ai spațiului literar transilvan interbelic și postbelic. S-ar părea că spiritul lui Lucian Blaga, ocultat de regimul comunist, a renăscut în mentalul colectiv și rătăcește, protector, călăuzitor, pe străzile orașului, răspândind scânteieri simbolice din „lumina dintâi”. Sunt adevărate „mirabile semințe” de duh poetic ce germinează creația noilor generații de mănuitori ai condeiului. Zestrea poeziei clujene s-a îmbogățit cu operele unor poeți ca A.E. Baconski, Radu Stanca, Emil Isac, Aurel Gurghianu, Victor Felea și continuă să se îmbogățească în mod spontan și fertil cu scrierile contemporanilor. Dintr-un fond al lirismului astfel structurat pe valori perene, consemnate în istoria literară, e firesc să avem așteptări de la poezia ce urma să se nască sub ochii noștri, ocrotită de opera înaintașilor. Și ea s-a născut, firește, și e înregistrată ca atare de critica literară actuală, cuprinsă și analizată în câteva studii importante, dintre care amintim: *Dicționar de poeți. Clujul contemporan* (1999) de Petru Poantă, împreună cu mai multe „caiete cu poeți”, antologii și studii critice, *Clujul literar*, dicționar ilustrat (1900 – 2005), (2005) de Irina Petraș, *Poeți clujeni contemporani* (1997), serie inițiată de Dumitru Cerna, *Poezia noastră cea de toate zilele* (2004) de Ionuț Țene. La acestea se adaugă salba de recenzii (multe la număr) scrise de criticul Mircea Popa la rubrica „Cărțile clujenilor” din *Adevărul de Cluj* și *Făclia*. Un merit deosebit în impunerea unui portret de grup al poezilor postdecembriști clujeni îl are Dumitru Cerna care a scris în 2018 eseul valorizator *Anul '93. O privire asupra fenomenului poetic clujean după 1989 până în anul 2000. Începutul unei renașteri*. Dar cel care a dat o panoramare exegetică asupra poeziei clujene prin mai multe studii, dicționare și articole este criticul literar Petru Poantă. Azi, textele criticului sunt instrumente de lucru în mâna istoricului literar din viitorul apropiat.

Suntem bucuroși să semnalăm o nouă și valoroasă panoramare critică a poeziei clujene actuale oferită de criticul și istoricul literar Constantin Cubleşan. Sunt două volume consistente tipărite la Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca în 2023: *Poeți ai Clujului de azi* și *Poete ale Clujului de azi*. Binom editorial-scriptural de penetrantă exegeză critică, structurat pe semnificativa împletire a sintezei promovate în texte de tipul medalionului literar cu exemplaritatea unei conștiințe critice active. Proteic și prolific artizan al cuvântului scris, Constantin Cubleşan și-a exersat talentul creativ în mai multe genuri și specii literare: proză, critică și istorie literară, dramaturgie, eseu, jurnalism, poezie, memorialistică. Statutul de critic literar interesat de beletristica momentului ni-l recomandă, mai ales, ca „rafinat și subtil critic de poezie” (Irina Petraș), înzestrat cu „aplecarea ardelenescă de a pune rânduială în lume și în preajmă”, după cum se exprimă tot Irina Petraș în *Cuvântul însoțitor* al celui de al doilea volum – *Poetele*. Sunt prezentați 38 de poeți și 16 poete în cele două cărți gemene. Mulți – multe? Puțini – puține? Aș zice că sunt suficiente portrete poetice (dintre cele mai valoroase nume) pentru un proiect editorial ce-și

propune să configureze profilul unui oraș al poezilor, așa cum se cuvine să aibă capitala culturală a Ardealului. Desigur, ne bazăm pe gusturile și exigențele valorizante ale autorului în alegerea producătorilor de poezie. Experiența și rafinamentul intelectual al criticului își spun cuvântul și în cazul acestor antologii de texte critice, devoalate ca introspecții în universul de taină al cuvântului. Sunt prezentați poeți și poete din generații diferite care au marcat puncte de interes estetic în poezia clujeană. De la nonagenarul Aurel Rău la mai tinerii Victor Constantin Măruțoiu și Ionuț Țene. De la Marta Petreu la Andrea H. Hedeș. O acoladă generoasă de stiluri și structuri poetice reprezentative pentru direcția căutărilor și expresivităților proprii lirismului actual.

Ovidiu Pecican, prefațatorul volumului prim – *Poeți* – dă o imagine amplă și concludentă asupra demersului critic întreprins de Constantin Cubleşan. Autorul celor două volume „fixează programatic fizionomia grupării de poeți clujeni într-o amplă și nuanțată trecere în revistă, insistând pe diversitatea opțiunilor și nu pe elementele comune, de continuitate, de la un poet la altul. O astfel de opțiune nu provine, fără îndoială, numai din impulsuri critico-literare, ci are de a face și cu geografia artistică a unei metropole regionale, cu orgolioasă afirmare a Clujului ca oraș cu dezvoltare postcomunistă impetuoasă și moștenitoare a titlului neoficial de capitală culturală a Transilvaniei”. Spuneam referitor la stilul pronunțat sintetic al acestui *puzzle* de instantanee critice că uneori, în sintagma titlului e concentrată esența unei opere poetice, specificitatea unei structuri lirice. Iată câteva exemplificări edificatoare, cred. La Sorin Grecu e scos în evidență *Nonconformismul cinic* exploziv. La Ion Mureșan e subliniată *Anecdotica existențială* care provoacă ilaritate și bună dispoziție. Vasile Igna desenează cu mare finețe *Melancolii autumnale*. Scrisul lui Dan Damaschin e absorbit în *Adorația tragică* a cuvântului. Pe Ion Cristofor îl surprinde *Poetizând în expectativă*. În bivalentă postură de poet și critic teatral e prezentat Ion Cocora: *Tragicul spectator histrionic*. Conținutul epigramatic al lirismului lui Ioan-Pavel Azap e sintetizat astfel: *Poezia ca atitudine ludică*. Horia Bădescu e asociat cu formularea canonului *Clasicismul modern*. Teofil Răchițeanu e un legendar *Voevod al Apusenilor*. La Marcel Mureșeanu analizează *Un imaginar sapiențial*. Ion Pop scrie *Poezia melancoliei senioriale*. Rodica Marian e meditativ căzută în *Marea contemplare de sine*. Persida Rugu e prinsă literalmente în *Nostalgica trăire a timpului*. Andreea H. Hedeș scrie *Psalmii inocenței*. Trăirile configurate de Ruxandra Cesereanu în versuri exaltate sunt cuprinse și integrate în *Poemul simfonic*. Alte și alte formulări inspirate vorbesc despre spiritul analitic și sintetic al autorului și incită cititorul la cunoașterea fiecărui univers liric în parte. Lectura acestor cărți e în măsură să convingă pe oricine de valabilitatea unui fenomen liric exemplar. Clujul e un oraș cu poeți valoroși.

◆ DAN MARIUS COSMA

Cotropire

Nu-i de mirare că a rămas neînsurat până târziu. Ba chiar e lucru mare că s-a înșurat până la urmă, la cât de prăpădit fusese. Îl chema Ionică, dar lumea-i spunea Moleculă. Odată, la cârciumă, se rugase de cineva să-i facă cinste, hai, dă și tu măcar o moleculă de rom, zisese, stârnind râsetele celorlalți cheflui, și așa i-a rămas porecla. Moleculă. Îi plăcea și lui mai mult decât numele din buletin.

– Ionică sunt mulți pe lume, făcea el, dar Moleculă-i unul singur!

Era harnic, ca toți consătenii săi, nu degeaba se numea micul lor sat Hărniciuți. Dar bea cam mult. Nu era nuntă la care să nu se facă de rușine: dacă nu bea până cădea cu capul în farfurie, se bătea; făcuse parcă și câteva luni de pușcărie pentru tulburarea liniștii publice. Semăna cu taică-său, care adesea se încăiera pe la baluri și nunți. De altfel, de pe urma unei astfel de încăierări i se trase omului sfârșitul, la nici patruzeci de ani.

Moleculă și soră-sa au rămas cu maică-sa, o femeie îmbătrânită înainte de vreme, măcinată de băutură, care aduna chiștoace de pe drum. S-a stins și ea după câțiva ani. Tânărul muncea pe vremea aceea la fabrica de cuie din comuna vecină, iar soră-sa, încă elevă, făcea de mâncare și îngrijea casa. Era înalt și subțire, chiar chipeș, și încă nu era atât de învins de vicii. În orice caz, își vedea de serviciu. Cei zece ani lucrați în fabrica de cuie au rămas singurii pe care i-a adunat de-a lungul vieții în cartea de muncă. La începutul anilor '90, după ce fabrica s-a închis, s-a ocupat de agricultură. S-a descurajat însă repede, a vândut, pe rând, pământurile moștenite, până a rămas doar cu locul de casă, aflat la marginea satului, pe drumul cirezii. Apoi s-a numărat printre primii tineri din sat care au plecat să muncească în străinătate. A fost cioban la o stână din Sicilia. După niciun an s-a întors acasă. Soră-sa, care îl însoțise în Italia și între timp devenise amanta italianului ce-i angajase, a rămas acolo și lumea nu știe nimic de soarta ei. Cu puținii bani câștigați în Sicilia, Moleculă și-a cumpărat un cal și-o căruță și muncea pe la oameni cu ziua.

– Moleculă, de ce n-ai rămas și tu mai departe în străinătate să faci bani ca tinerii noștri? l-a întrebat odată un unchi de-al său. Uite la alții ce case și-au tras cu banii câștigați dincolo!

Mulți își renovaseră casele de nu le mai recunoșteai, apăruseră și câteva case noi, frumos colorate, cu garduri înalte și porți străjuite de lei și vulturi din ciment. Mai mult decât atât, cineva a ridicat o statuie în cinstea întemeietorului așezării, așa și scria pe soclu – *Ion Hărniciuț, întemeietorul satului Hărniciuți, în anul de grație 1421*. Nimeni nu știa cum arătase în realitate vajnicul întemeietor, dar cel care comandase statuia îi adusesse sculptorului, ca să-i servească drept model, câteva poze cu bunicul său, un urmaș al celui Ion Hărniciuț, ce păstra, zice-se, întru totul trăsăturile aspre ale înaintașului său: ochii adânciți în orbite, nasul proeminent, acvilin, și mustața stufoasă. Așa arăta impozantul bust din bronz, așezat în fața primăriei.

– Poți trăi și aici, fără să fii departe de-ai tăi, răspunse Moleculă.

Și asta era drept. În lipsa bărbaților tineri, mereu găsea de lucru în sat. Îl chemau părinții celor plecați afară să-i ajute să facă lemne în pădure ori să le aducă acasă fânul de pe câmp, căci nu se îndurau să-și lase pământurile nelucrate, deși erau de pe-acum oameni în vârstă și bolnavi, mulți dintre ei. Băutor, nebăutor, omul trebuia să lucreze ca să aibă din ce trăi, iar Moleculă era, în acei ani, destul de harnic, dacă nu pe seama lui, măcar pe seama altora.

Despre orice îl întrebau oamenii pe Moleculă, numai despre însurătoare se fereau să aducă vorba. Erau sociabili și plăteau bine, dar acasă cu toții își avertizau fetele de măritat să nu cumva să se încurce cu *prăpăditul ceta de pe ulița ciurzii*. Oricum, majoritatea fetelor nu s-ar fi încurcat cu el, știind ce hram poartă. Însă câteva, mai sărăcuțe, s-au învoit să iasă o seară, două cu el pe banca de la drum. A treia seară n-au mai venit când s-au auzit strigate. În schimb au apărut tații lor cerându-i lui Moleculă – cu vorba bună, căci se putea să mai aibă nevoie de ajutorul lui – să le lase fetele în pace. Necăjit, feciorul se întorcea la bar, sau dădea o raită până la pălincie, sau se ducea direct acasă, cântând cele șase, șapte melodii pe care le știa cap-coadă, dintre care una îi plăcea lui cel mai tare:

*Geaba sunt copil sărac,
Fetele la mine trag...*

Și încheia adesea, tare să audă toți:

– Trag pe dracu'!

Cu trecerea anilor, s-a împăcat cu gândul că n-o să se însoare niciodată. Ei, și? Parcă nu poți trăi și neînsurat! Un colț de pâine, oleacă de slănină și un pahar cu vin îți trebuie, să prinzi putere. Dă-le naibii de muieri, numai necazuri aduc!

– De ce să-mi bat singur cuie-n talpă? zicea fostul angajat al fabricii de cuie. N-ai auzit ce-a pățit cutare? Sau ăla pe care l-o părăsit nevasta pentru unu' cu bani...

Avea el câteva exemple la îndemână, le repeta de fiecare dată când își amintea de însurătoare. Și cu exemplele astea, fumate rău, erau total de acord doi burlaci și un divorțat de curând. Doar ăștia trei.

– Nu mai spune! se vârî în discuție Albița.

Era o tânără dintr-un sat mai îndepărtat, mică și pietroasă, ce ajunsese să muncească în gospodăria unor bătrâni. Așa o poreclise lumea, Albița, că era albă pe de-a-ntregul, și la păr, și la piele, și la gene, și la sprâncene, de parcă ar fi fost trecută prin făină. Era însoțită de doi băieți măricei, la fel de albi ca mama lor. Săpau tustrei grădina acelor oameni și-l auziseră pe Moleculă vorbind cu un sătean, pe drum.

– De unde știi cum sunt muierile dacă toată viața ai trăit singur? continuă ea, veselă, din spatele gardului.

Moleculă căută să vadă de unde i se vorbea și se opri locului.

– De unde știi c-am trăit singur? se încruntă el.

– Știu și eu, că am întrebat oamenii și mi-au spus, chicoti femeia.

– Ai întrebat de mine?

– Am întrebat. Ce, nu-i voie?

– Ba-i voie, mormăi bărbatul. Se uită cam chiorâș la cei doi băieți. Copiii ăștia-s ai tăi?

– Ai mei. Vezi doar că seamănă cu mine. Mai am o fată, stă cu mama, că-i prea mică s-o port prin sate...

– Și bărbatu-tău unde e, de ce nu te ajută la lucru?

– Ne descurcăm și singuri, zise Albița. Și oricum n-am bărbat, adăugă și-l privi adânc, cu ochii săi de peruzea.

– Unu' o fugit cu alta, iar de altu' am fugit noi, că ne bătea! sări unul dintre băieți, mânios.

– Taci, mă, de ce vorbești neîntrebat? se răsti la el mama, și copilul amuți.

– Și acuma unde stai? reveni Moleculă, aprinzându-și o țigară.

– Pe unde pot. Pe la unii, pe la alții. Oameni la care lucrăm cu ziua.

– Pe la unii, pe la alții, repetă el, prin fumul țigării.

Femeia tăcea, cu privirea sclipind. Părea că stă la pândă.

– N-ai vrea să ai casa ta? zise el apoi, parcă într-o doară.

– Cum să nu vreau? Ce, mă iei la tine? își arătă ea dinții albi și sănătoși, într-un zâmbet ce-o făcu să arate ca-n adolescență.

– Te iau pentru o săptămână. Să vedem cum ne merge împreună. Te învoiești?

– Cu tot cu copiii?

– Cu tot.

– Bine, mă-nvoiesc. Numa' să nu ne bați când te-mbeți.

– Oamenii ți-au spus că bat femeii și copii?

Femeia își coborî privirea și scurmă, ușor, cu piciorul pământul reavăn.

– Nu, rosti încet. Au zis doar că te bați... Că te băteau cu alții, se corectă numaidecât. Când erai mai tânăr.

– Dacă nu-ți place cu mine, ești liberă să pleci, spuse Moleculă, rece. Când termini aici, te aștept la mine, dacă vrei să vii. Ai vreme să te gândești.

Soarele se scufunda în orizont când Moleculă o auzi pe femeie strigându-l de la poartă, printre lătrăturile câinelui. Ieși afară, în lumina roșie a asfințitului, cu țigara în colțul gurii. Alungă câinele și-i petrecu în casă. Îi pofti să se așeze la masă. Se așeză și el, apoi se ridică și aprinse un ciot de lumânare: i se părea cam întuneric în odaie.

– N-am nimic de mâncare, spuse. Eu am mâncat unde am lucrat... Nu credeam c-o să vii...

– Nu ne este foame, zise Albița, și puse pe masă o pungă, pe jumătate plină. Ți-am lăsat și ție niște bucate din ce-am căpătat.

Lumina îi tremura, galbenă, pe chipul rotund. Se uită prin încăperea modest mobilată, cu ciment pe jos și pereții afumați, mai cu seamă în dreptul sobei, dinspre care venea o boare de căldură.

– Casa asta ar cam trebui aranjată, adăugă femeia.

– Îmi faci observații încă din prima zi? se supără el.

– Nu-ți fac observații, Ionică, rosti ea cu glas umil. Spun doar c-ar fi bine să... Știi bine ce vreau să spun, renunță deodată.

Moleculă nu spuse nimic, își aprinse iar o țigară. Albița-i ceru una și el îi întinse pachetul, cam nemulțumit.

– Tu cu copiii o să dormiți pe patul de lângă sobă, zise.

– Bine, murmură femeia, oarecum cu regret.

Cei doi băieți, frânți de oboseală, se îndreptară cuminiți spre pat și se întinseră pe el, așa îmbrăcați cum erau. Moleculă scoase o sticlă cu vin și turnă în pahare. Bău și Albița și începură să sporovăiască încet despre una, despre alta. Copiii adormiră și, în cele din urmă, se puseră și ei în patul de sub fereastră, unul lângă celălalt.

O săptămână mai târziu, casa era văruiată atât pe dinăuntru cât și pe dinafară, geamurile și perdelele spălate, mobila și soba curățate cât de cât. Ajutat de băieții Albiței, Moleculă își săpă, după mulți ani, grădina, îndreptă gardul de la drum și repară porțița. Repară chiar și closetul, căci stătea într-o rână, iar băiatul cel mic se temea să intre în el, își făcea nevoile după casă.

– Astăzi se face exact o săptămână de când ai venit la mine, îi zise Moleculă femeii, seara, lipit de trupul ei gol.

– Și ar fi timpul să plec? întrebă ea, senină: știa că el n-ar fi lăsat-o să plece.

– De ce să pleci, nu ți-e bine cu mine?

– Ba mi-e bine. Mă temeam să nu fie mai rău, surâse ea în întunericul odăii.

– Atunci, rămâi, zise el, simplu, și nu mai adăugă niciunul nimic.

Și a rămas Albița în Hârniciuți. „Tare necăjită trebuie să fie dacă a ajuns să stea cu Moleculă”, vorbea lumea și nu se înșela, fiindcă mai bine ca-n casa lui Moleculă nu-i fusese Albiței niciunde până atunci. După câteva zile au venit să stea la ei maică-sa cu fiică-sa cea mică. Femeia le făcea de mâncare și avea grijă de fetiță, ei doi mergeau la muncă prin sat. Pe băieți îi înscrieră din nou la școală, la îndemnul directoarei; unul era în clasa a treia, celălalt într-a patra. La îndemnul părintelui, își legalizară relația în fața ofițerului de stare civilă, mai ales că Albița era însărcinată. Născu o fetiță, albă și aceasta din cap

până-n picioare, la fel ca ceilalți copii ai săi. La petrecerea dată în familie, din partea lui Moleculă n-a participat nimeni, deși mai avea neamuri în sat. În schimb din partea Albiței au venit vreo treizeci de persoane, frați și surori, unchi și mătuși, veri și verișoare, prieteni cât cuprinde, mai toți albi ca trecuți prin făină și cu haine colorate strident. Pe unii dintre ei îi mai văzuse Moleculă, mai fuseseră prin Hărnicuți, pe alții îi vedea pentru prima oară, se mira și el cu ce familie îl pricopsise Dumnezeu, ca o răsplată pesemne, după ce atâta amar de vreme îl lăsase să-și ducă zilele de unul singur.

Avea acum peste cincizeci de ani; tot înalt și subțire era, dar îmbătrânise tare. Părul i se rărise și-i albise, riduri adânci îi brăzdau chipul, iar pungile de sub ochi semănau cu niște jumări. Îl lăsară puterile, nu mai muncea ca altădată, iar după ce se stabili în casa lui și sora cea mică a Albiței cu copiii săi, trei la număr, renunță să mai muncească prin sat; zicea că lucrase destul toată viață pentru alții, acum să mai muncească și alții pentru el. În speță, Albița, soră-sa și copiii lor. Își vându calul, altul decât cel cumpărat la întoarcerea din Sicilia, oricum n-avea ce să-i dea de mâncare peste iarnă. Ședea mai mult în bar, îl duceau copiii acasă cu roaba, când nu se putea ține pe picioare. Și el le cânta băieților, în timp ce unul împingea roaba și alți doi îi sprijineau picioarele, să nu le tragă pe drum:

Geaba sunt copil sărac...

După un an, Albița mai aduse pe lume un băiat, apoi o fetiță, despre care sătenii șușoteau pe la porți că nici măcar n-ar fi ai lui Moleculă, că el era ros de atâta băutură și fără vlagă, în timp ce ea era tânără și dornică de dragoste. Nu mai erau așa albi ca ceilalți, dar nici cu Moleculă nu semănau deloc. Sora Albiței nu se lăsa nici ea mai prejos, naștea în fiecare an câte unu, doi, și ei chiar nu-i păsa ce spuneau sătenii, îi repezea când se luau de ea că-i curvă și că-i plină ulița ciurzii de bărbați veniți din satele vecine sau de aiurea, negri străini. Moleculă știa și el cu ce se ocupa mai nou nevastă-sa, dar nu se putea împotrivi: o luase o singură dată la bătaie, că-i era dragă și nu voia s-o știe călărită de toți handralăii, și pe urmă năvăliră pe el băieții și-l caftiră bine, zăcuse în pat o săptămână întreagă. Apoi nu i-a mai păsat. Bine că aveau bani în casă.

Albița nu mai muncea prin sat, era ostenită după nopțile albe petrecute cu acei bărbați. Peste zi mai mult se odihnea. Se reprofilase, cum s-ar zice. Iar clienții ei nu erau numai handralăi, cum spunea Moleculă, erau și oameni de vază ai locului, precum șeful de post sau brigadierul silvic, veniți în mare taină, cu rezervarea dinainte făcută. Firește, lor nu le luase bani, dar nici nu avusese vreodată probleme cu poliția, iar în fiecare toamnă primea o căruță mare cu lemne, să le ajungă toată iarna. În plus, se luă la întrecere cu soră-sa care termină mai repede de construit o casă, că-n cea veche, prevăzută cu două odăi, ajunseseră să stea claie peste grămadă.

Moleculă era tot mai bolnav. Nu era lună în care Albița să nu cheme salvarea ca să-l ducă la Urgență. Pe ambulanță și muri, de altfel, la numai cincizeci și cinci de ani, putred tot pe dinăuntru, lăsând în urma sa o droaie de copii. Dintre aceștia numai o fetiță era a lui, ceilalți erau făcuți cu handralăii, dar purtau în acte numele său. Copiii lui Moleculă. Așa le spuneau hărnicuții tuturor copiilor de pe ulița cirezii, indiferent dacă erau ai Albiței, ai surorii sale sau a altor neamuri de-ale lor, ce se aciuaseră pe lângă ele. Nou-veniții își trecură în buletine domiciliul la Hărnicuți și începură să-și ridice case. După câțiva ani, pe ulița unde altădată fusese doar casa lui Moleculă erau nu mai puțin de douăzeci de așezări, majoritatea modeste, din chirpici. Locului i se spunea, pompos, Cartier. Copiii lui Moleculă din Cartier. Cine-ar fi crezut!

La început, băștinașii n-avură nimic împotriva acestor copii, dimpotrivă. Propriii lor copii uitaseră să se întoarcă acasă. Se stabiliseră prin Occident, veneau, pentru câteva zile, o dată, de două ori pe an, însoțiți de odraslele lor, ce abia legau două cuvinte în românește și se fereau să fie pupate de bunici. Ce folos că aveau case noi și frumoase dacă erau pustii sau în ele trăiau niște bătrâni singuri și neajutorați? Noroc cu pruncii lui Moleculă, că mai întinereau satul. Directoare școlii se bucura că avea, de la an la an, tot mai mulți elevi înscriși, și astfel școala din Hărnicuți nu se mai desființă, iar copiii de aici nu mai

trebuiră să facă naveta la școala cea mare dintr-un sat aparținător, cum se zvonise la un moment dat. Și părintele se arătase bucuros în primii ani, când nou-veniții sărbătoreau marile praznice de peste an și participau la sfânta liturghie aproape duminică de duminică. De altminteri, la recensământul populației din 2011 majoritatea s-au declarat ortodocși. Însă următorii sosiți în Hărnicuți ziceau că sunt adepții unui cult neoprotestant și nici nu voiau să audă de biserica din sat. După exemplul lor, mai convingător decât al parohului local, în curând toți cei din Cartier se declarară adepți acestui cult, refuzară să-și mai boteze copiii ortodocși, să-l primească pe popă în casele lor și să-și plătească taxele către biserica ortodoxă. Părintele tuna și fulgera împotriva *turmei rătăcite de la marginea satului*, cum ținea să precizeze la fiecare slujbă, dar trebui să-și accepte înfrângerea și continuă să le propovăduiască cuvântul lui Dumnezeu tot mai pușinilor enoriași ce-i treceau pragul locașului sfânt. Fostul primar era însă mai rezervat când venea vorba de Cartier. În particular, îi dădea dreptate preotului, însă la întâlnirile cu cei de-acolo nu ezita, adesea, să le țină partea, nădăjduind să aibă sprijinul lor la alegerile de tot soiul. Ceea ce nu prea s-a întâmplat, căci cei din Cartier una promiteau și cu totul alta făceau când intrau în cabina de vot, nu te puteai bizui pe ei.

Mai rău era că nu le plăcea să muncească. Nici măcar atâta cât munciseră primii copii ai Albiței, în copilărie. Mai ales cei veniți de curând erau comozi rău. Degeaba se rugau sătenii de ei să-i ajute la muncile câmpului, că nu se osteneau să se ridice din pat ori de pe scaunul din bar. Dacă totuși se învoiau să muncească, o făceau pentru sume atât de mari, încât bieții bătrâni renunțau să-i mai cheme a doua oară. Preferau să taie frunză la câini și să facă prunci, pentru care primeau ajutoare sociale și alocații. Îmbrăcați în straiile lor pestrițe, se colora curtea primăriei când venea să-și ridice banii și diversele ajutoare de la stat. Dar, în lipsa cumpătării, banii și ajutoarele se isprăveau repede. Ca să nu rabde de foame, mulți s-au dedat la furțișaguri de prin gospodăriile sătenilor. Grădini întregi erau golite peste noapte și legumele ajungeau în piețele din oraș. Dispăreau găini și porci, își găseau proprietarii a doua zi dimineața câinii de pază omorâți și cotețele goale. Hambarele rămăneau fără cereale, în pivnițe nu mai era vin și țuică. Uneltele și mașinile agricole aduse din străinătate – ia-le de unde nu-s! Lemnele se furau din pădure, dar mai ales din curțile oamenilor, fiindcă erau gata tăiate, numai bune de transportat la diverșii cumpărători de la câmpie. Apoi au început să fie sparte casele și mulți rămaseră fără bani, bijuterii, alimente, haine de sărbători, icoane vechi și obiecte de artizanat tradiționale. Într-o dimineață, sătenii au observat că soclul statuii era gol: se furase până și bustul de bronz al întemeietorului Ion Hărnicuț! Plângerile curgeau zilnic la poliție, dar oamenii legii nu izbuteau să-i prindă pe făptași, nici măcar pe unul, și furturile continuau.

În fața acestor samavolnicii și nedreptăți, de neînchipuit până acum în toată istoria de 600 de ani a așezării, nici măcar în timpul invaziilor tătare sau la trecerea rușilor, în toamna lui '44 (căci în satul lor, înconjurat de păduri, rareori se încumetaseră să intre străinii din trecut) hărnicuții se hotărâră să-și apere singuri avuția și înființară două patrulare care să-i păzească de tâlhari. Numai că, încă din prima noapte, persoane mascate atacară și bătură zdravăn patrulele, iar oamenii se temură să mai facă de pază prin sat. Rămaseră să-și apere fiecare cum putea avuția. Și nu prea aveau cum: lacătele fie erau tăiate, fie erau descuiate și furate, iar sistemele de alarmă nu speriau pe nimeni, de vreme ce oamenii se temeau să intre peste hoți și polițiștii ajungeau, ca de obicei, prea târziu la fața locului. Hărnicuții erau încredințați că autorii jafurilor erau cei din Cartier. Avea dreptate, cu o mențiune: știind că lumea îi socotea pe aceia vinovați, câțiva băștinași au prins curaj și s-au apucat și ei de furat de prin casele consătenilor. Altădată n-ar fi îndrăznit, acum însă își făceau de cap, nestingheriți, fără teama că ar putea fi trași la răspundere.

În cele din urmă, hărnicuții se resemnă. Bătrâni, bolnavi, descurajați, neavând cu cine să-și muncească pământurile, neavând oricum niciun folos de pe urma muncii lor, chiar dacă s-ar fi încapățânat să continue, ei renunțară, pe rând, la îndeletnicirile lor dintotdeauna. Terenurile agricole zăceau pârloagă, grădinile erau năpădite de buruieni, grajdurile și cotețele – pustii. Oamenii trăiau din pensii și din banii trimiși de copiii lor, iar când viața în satul lor deveni insuportabilă din cauza șicanărilor și amenințărilor cu moartea la care erau supuși tot mai des, mulți se hotărâră să plece. Vândură tot și se

mutară la rude, prin alte sate, sau la copiii lor, în străinătate. Casele au fost cumpărate, adesea la un preț de nimic, de câțiva șmecheri din Cartier ce învârteau afaceri dubioase prin Spania. Astfel începu cotropirea satului, dinspre margine spre centru. Procesul începuse, timid, înainte cu ceva vreme, când fete de-ale Albiței și-a surorii sale se măritaseră cu văduvoi și divorțați din sat și făcură copii cu ei, și căpătă amploare de curând, când majoritatea caselor din Hărnicuți trecură în proprietatea străinilor. Puținii băștinași rămași în casele lor erau necăjiții care n-aveau unde să plece și ajunseră să trăiască din mila copiilor lui Moleculă, cei pe care odinioară îi hrăniseră, când veneau să muncească pe la ei. Începeau bieții oameni să plângă când își aminteau ce-au fost și ce-au ajuns.

La fel se putea spune despre întregul Hărnicuți. Evident, satul decăzuse. Locuitorii săi făceau orice numai să nu muncească cinstit. Erau asistați social, se ocupau cu cămătăria, erau proxeneți și samsari de legume și fructe. Se împărțiseră în două grupări și își reglau adesea conturile în adevărate lupte de stradă, la care participau zeci de persoane înarmate cu săbii și bâte, cu greu potolite de către trupele de intervenție. Vechea biserică ortodoxă era mai mult goală, în schimb noua casă de rugăciune dădea pe dinafară de lume în fiecare duminică. Școala se desființase până la urmă, majoritatea elevilor abandonând cursurile.

Lupte de-adevăratelea, nu doar politice, ci cu pumni și picioare, se dădeau și-n consiliul local, unde jumătate dintre consilieri proveneau din rândurile veneticilor. La ultimele alegeri locale ieși primar fiul cel mare al Albiței, la capătul unei campanii electorale presărate cu multe nereguli. Urmând sfaturile mamei sale, el amplasă pe vechiul pedestal din fața primăriei un bust din marmură al lui Moleculă. Evident, pe placă era trecut frumos, cu litere de aur, numele din buletin. Numele și anii de viață, fără nimic altceva.

– În semn de recunoștință pentru tatăl meu vitreg, fără ajutorul căruia n-aș fi ajuns ceea ce sunt astăzi, mărturisii noul primar, emoționat, în cadrul unei festivități solemne.

◆ CARMEN MARIA MECU

SINGURĂȚI LUMINOASE

*

ploaia sfârâie deasupra terasei
ca și cum Dumnezeu
pregătește
la plita cerului
orez cu lapte

viii și morții
simt mirosul de vanilie și
coajă de lămâie

vin moșii de vară biserica se umple de
zumzet
coliva respiră tihnit
în panere

cu fiecare lumânare
memoria satului dospește și urcă
până când se deschide
iar
un drum lin
între pământ și cer

*

tu spui
ce mult ne îndurerează uneori
poveștile

dar

eu văd cu sufletul
locul unde ajung micuța sirenă
fetița cu chibrituri
sau micul prinț

o lume cu verdeață și răcoare
dincolo de durere

ori întristare

un elixir pentru inimile poezilor

lumea poveștilor nu poate fi niciodată tristă
prietene
fiindcă acolo respiră veșnicia și
duhul

*

privind pe fereastră

iar
se lasă noapte iar eu
îmi legăn cu inepuizabilă tandrețe
tristețile

din câte vieți trecute oi fi adunat oare
atâta singurătate cititorule

mor demn crinii mei imperiali
prieteni vechi îmi mor unul câte unul
în ani iuți și banali

respir tot mai multă singurătate
când
îmi contemplu îndelung în oglinda cu ramă
ivorie
obrajii ridați mâinile uscate

dar ce inepuizabilă tandrețe poate ascunde
o singură inimă și

ce loială poate fi ea
dacă știi a sorbi cu tot sufletul
iubirea fără limite

pâlpâitorul vid

*

tristețea

doar un accent aigu în melodia vieții
 mă simt
 atât de singură încât
 aud glasul șoptit al lui Dumnezeu
 grădina amorțește
 plantele savurează ultimele raze de soare
 și dacă trăiești alături de ele
 ultima zi din istoria ta ce ai face dacă ai ști
 ce fac de obicei așa face
 prietene îno fiindcă
 întâmplările mele sunt dintr-o dramă
 scrisă demult
 aici și acum trăiesc doar rolul
 ales cu mult înainte de această interfață

știi
 plantele au o înțelepciune înscrisă în celulele lor
 cu rădăcinile dincolo și sigur simt mai mult
 decât această realitate iluzorie
 iar timpul e numai o părere
 a continuității un lanț de clipe ale vieții și
 morții
 un șirag de ridicări și căderi imperceptibile
 și nu știm
 în acest corp de carne nu știm prietene
 când ultima bilă o să ne cadă

neagră

*

experiențe imaginare / imaginale în
 viețile dintre vieți
 psihodramatice proiecții în viitor scenarii
 roluri inversiuni de roluri
 totul și nimic
 golul
 și deplinul

doar emoțiile ne validează existența doar
 emoțiile înalte
 pot schimba programele
 mă rog pentru ploaie o clipă sunt ploaia
 cântec monoton răpăială
 grădina exultă

oare
 ce știu celulele arborilor despre
 transformarea lumii
 iar corpul meu învață mai greu
 o câtă nevoie de somn am

doamne
 fiindcă numai așa pot să-ți ard în mine toate
 enciclopediile

*

azi mă las să alunec
 totul devine o întâmplare
 neîntâmplată
 corpul se curăță de nedoritele poveri
 iar mintea
 e doar cărarea facil regăsită
 spre nicăieri

ei asudă respiră precipitat în jurul meu
 dar
 nu-mi pasă
 singurătatea e pentru o zi
 infinita mea casă
 alunec alunec alunec
 o ființă celestă
 aruncă spre mine o scară firavă ca
 un fir de ață
 ce dacă
 azi mă las să alunec
 iresponsabil
 din interfață în interfață

*

pășesc ușor
 de parcă levitez
 ce colorată poate fi singurătatea
 într-o felie de primăvară
 merg pe muchia dintre două lumi
 îi simt ascuțișul precum
 o lamă
 îmi despică lent
 ființa
 nimic nu se pierde
 pe urmele mele cresc maci
 apoi un covor de petale spuneți-mi
 prieteni din lumea de sus
 voi știți ce spaime ori extaze
 ne pregătesc măciuliile încărcate de semințe
 eu simt acum doar o tristețe stranie
 gata să zămislească
 bucurie

◆ LETIȚIA ILEA

POEME

așteptarea

am așteptat mereu ceva.
să cresc mare să iau trenul de una singură
să plec de-acasă.
apoi ziua de salariu
o despărțire salutară
vacanța sau rezultatul vreunei analize.
un timp pus între paranteze
în care eram mereu în alt loc
decât unde eram cu adevărat
mereu cu câțiva pași înainte
față de clipa prezentă.
acum învăț să prind rădăcini
în alunecosul acum
din trecut mă cheamă chipuri șterse
întâmplări ce au lăsat cicatrice
ziua de mâine nu mai e ademenitoare
nu mai aștept nimic
m-am împrietenit cu toamna și frigul
să nu înaintez o nouă rană să nu îmi fac
frica mi-a cuprins gleznele ca cimentul proaspăt
dimineața vine cu un chip pe care nu-l recunosc.

fără mama

a trecut aproape un an fără mama.
încă nu am scris poemul care să cuprindă
ceea ce e de necuprins.
vocea ei care îmi spunea să fiu atentă când trec
strada
deși părul meu începuse să albească.
îngrijorarea ei permanentă
pe care eu o alimentam parcă intenționat.
ochii ei cu vederea slăbită deslușind însă paginile
revistelor literare pe care le primesc.

măruntul gest de a șterge praful de pe cărțile
adunate
o viață întreagă pe care știa că nu mai e timp să le
citească.
felul în care și-a îngrijit sora dându-i zile din zilele
ei.
aceasta i-a supraviețuit exact șapte zile.

am în față un teanc cu fotografii vechi
ea știa istoria fiecărui chip: unde a trăit câți copii a
avut
când a murit. mereu eram cu gândul în altă parte
când îmi explica. așa că nu am reținut evident
nimic.
am pierdut acum și acele chipuri
rude îndepărtate prieteni vechi. s-au dus și ei.
acolo unde sunt sigur au întâlnit-o pe mama
care se rușinează ca în alte dăți de fiica ei aiurită.

cel mai tare îmi lipsește râsul ei „ca o mitralieră”
– așa spunea despre ea un coleg de școală primară
cel mai tare îmi lipsesc cuvintele noastre inventate
care acum sunt inutile
cel mai tare îmi lipsește totul. ea.

a trecut aproape un an.
câinele încă o așteaptă.
de fiecare dată când venim de la plimbare
adulmecă întreaga casă poate-poate s-a întors.
nu știu ce am făcut în tot acest timp
nimic care să rămână nimic cu sens
micile mele disperări din poemele vechi îmi par
derizorii.

visez adesea că mama mă mângâie pe frunte
cum în copilărie când eram bolnavă.
îi simt palmele mari cu pielea înăsprită de munca
de o viață
poate într-adevăr de acum urmează doar o lungă
boală

punctată de primăveri care nu mă mai bucură
deзамăgiri prietenii pierdute.

simt că am lovit pragul de sus și pe cel de jos
deopotrivă.

o durere atât de puternică și îndelungată te
amorțește.

mai mult de atât nu se poate
cineva să amestece cărțile din nou

să mă ia de mână

să mă treacă strada.

primul telefon portabil

am coborât într-o vară din tren în ploiești
un oraș necunoscut

am dat adresa taximetristului.

m-a întrebat imediat: scara lui nino?

era prietenul taximetriștilor pe care îi răsfăța
cu kent lung.

și mi-am amintit atunci și acum de brett
care i-a zis într-o seară unui taximetrist de la
teatru:

„condu de o sută de lei”

pentru că pur și simplu nu dorea să meargă
nicăieri.

brett purta numele unui personaj din fiesta lui
hemingway

care întrebat dacă i-a plăcut parisul

a răspuns că nici măcar n-a ieșit din casă.

nino inventase primul telefon mobil din ploiești
mult înaintea companiei vodafone.

stătea în sufragerie cu telefonul în mână și perora:
„o să-i montez un fir de o sută de metri și îl iau cu
mine peste drum

la non-stop. dacă-ți mai amintești ceva poți să mă
suni”

o invenție inutilă ca multe din invențiile lui nino
din moment ce aparatul era unul singur.

în micul apartament al lui nino își dădeau zilnic
întâlnire

muschetarii orașului tratați întotdeauna regește cu
kent cafea

și alte licori. dacă vreunul din ei îl uita mai mult
de două zile

nevenind nesunând nino se ofilea ca un ghiocel
prins de îngheț.

trădarea de prieteni era o crimă ce nu putea fi
iertată decât cu un surâs larg
și încă o cafea. nino de-abia aștepta să-și ierte
prieteni.

într-o seară și-a luat costumul bun o cămașă albă
și bani din belșug.

a luat masa la restaurantul de peste drum.

fără blânduț care îl veghea acum din alte lumi.

fără prieteni care erau pe la casele lor tot mai des.
suferința nu e plăcută la vedere.

la ce s-o fi gândit când mânca felurile lui preferate
pentru ultima dată?

în timp ce bea ultima cafea bună?

ajuns acasă și-a dat seama că viața nu-l mai
încăpea. era prea multă înlăuntrul lui.

asa că a scos-o afară cum a putut.

municipalitatea a pus o plăcuță pe blocul în care a
locuit.

apartamentul s-a vândut. vânzările de kent și cola
au scăzut drastic la non-stop.

din când în când îmi telefonează cu telefonul lui
cu fir de o sută de metri.

se aud doar ovații dintr-o arenă de tenis apoi un
vers din cohen like a bird on the wire

și compania întrerupe convorbirea pentru neplata
abonamentului.

o boală de sezon

ce te scoate din circuit vreme de două săptămâni.

printre ceaiuri siropuri de tuse nesfârșite cafele
un gând îți dă putere:

e destul timp pentru toate.

e timp să te lași de fumat.

e timp să nu te mai întristezi
când prietenii se îndepărtează.

e timp să o iei de la început
făcând de data asta
totul ca la carte.

e timp până în ultima clipă.

autobuzul

ei nu își vorbesc. nu se privesc.
par să nu știe unde merg.
fiecare duce cu sine o povară.
cele nespuse cele îndelung tănuite.
nimic nu-i tulbură.
fereastra nu îi învață să privească ci desparte.
ar fi nevoie de un mare foc de artificii
o ploaie de stele un cutremur.
nici nu e sigur că autobuzul înaintează
poate e doar o muscă prizonieră
în pânza de păianjen.
în jur pădurea își schimbă culorile
dealurile copilăriei sunt nespuse de scunde acum
biserici sunt înghițite de ape.
îmbătrânesc și ei în timp ce stau imobili
pe locurile rezervate de altcineva.
singura lor avere este drumul.

vina

de mică ai fost vinovată.
pentru că nu-ți plăceau laptele sportul istoria.
pentru că tăiai trandafirii din parcuri
și nu îți iubeai amândoi părinții la fel.
crescând vinile s-au acumulat.
reale sau imaginare.
azi ești vinovată pentru distrugerea stratului de
ozon
pentru scumpirile în lanț pentru eșecurile
succesive
ale măsurilor de guvernare pentru copiii născuți
morți
pentru bolile incurabile
ești vinovată că ai rămas pe margine
unde te simți chiar bine cu avantajul perspectivei.
ești vinovată că ești singură
mai vinovată decât nenumăratele morți
ce te-au adus aici.

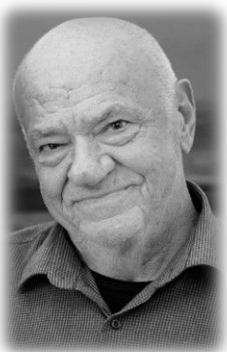
nu în ultimul rând ești vinovată că nu scrii
că îți irosești talanții
ascultând muzică desuetă
urmărind cum se lasă ceața peste oraș
sau pur și simplu ținând prin zăpadă
ca un animal ce o vede pentru întâia oară.
cum să ispășești atâta vină
fără să te simți și mai vinovată că nu ai ispășit
destul
cum să restabilești echilibrul balanței?
în seara de decembrie aproape de schimbarea
anului
nu îți faci niciun plan nicio promisiune
încerci un exercițiu de medicină chineză
stai într-un picior și închizi ochii
nu reușești
o fi din cauza gravitației îți spui
și te simți ca un nou-născut

crochiu

prieteni dintr-o altă viață
al căror nume abia ți-l amintești.
cărți citite de-a valma
ce nu mai îți spun mare lucru.
obiecte strânse sânguincios
peste care se depune lent praful.

în după-amiaza de vară
stai aplecată ca un semn de întrebare
în mijlocul durerii ce te-nconjoară.
neputincioasă asemeni unui copil ce încă
nu a învățat să meargă.

o să vină vremea îți spui
o să vină vremea când toate astea vor fi uitate
când ochiul se va desprinde de lacrimă
când scrâșnetul se va desprinde de dinți
trebuie numai să fii pregătită
să aștepți cuminte să se vindece
cicatrica cu care ai fost crestată
înainte de naștere

◆ ION NOJA

POEZII**Acel cineva**

Pe acel cineva dinăuntrul tău
eviți mereu să-l cunoști până la capăt.
Este și el o mică zeităte
și pentru asta are nevoie de taina
în care singur se-ntăinuie.

În acea fărâmbă de neștiut,
poți oricând să-ți agăți
o speranță;
acolo, în clar-obscurul intimității tale,
destinul poate fratern
să te țină de mână.

Când naivitatea te leagă la ochi,
dându-ți șansa să fii fericit,
de ce-ai izgoni-o?!

Același repaos

Până aici pot veni doar cuvinte
cu buzunarele goale de înțeleș
și de aceea înghesuite
în nerostire.

Până aici poate cineva să ajungă
doar ascuns sub un nume uitat,
nesesizabil, precum
fotografia unei idei oarecare.

Aici, la marginea gândului
gravitația e tot mai înceată,
lucrurile se desprind de sensul lor
și orice afirmație își asumă
propria dispariție;
aici, clipa se-mbrățișează cu veacul

și chiar îi dă sfaturi cum să-și împartă
același repaos.

Anotimp străin

Unde e toamna cu păsările ce pleacă?
Unde e primăvara cu păsările ce vin?
Aici doar realul clipei se-agață
de sufletul ostenit, primenindu-l,
așa cum iertarea cea argintie
destramă negura dintr-o vină.

Aici mai vremuieste un anotimp străin
ce nu-și găsește loc în calendare,
dorința viscolește, iar speranța
e plină de corăbii peste mare.

Unde-i toamna cu păsările ce pleacă?
Unde-i primăvara cu păsările ce vin?
Întinsă-i, Doamne, așteptarea din clipă
și departele pare mai încolo, puțin.

Până și trestia de pe lac se apleacă
fără vânt, apăsată doar de un gând:
de ce-n veșnicia apei unduitoare
ea pare a fi o copilă plângând?

Duios ostenind

Un gând extenuat
de distanțele străbătute
prin văile și munții inexistentului
căzu aici, lângă mine.

Într-o liniște oarbă căzu
ca un ghem de sunete argintii
dintr-o muzică neauzită.

Ar putea fi chiar al meu,
unul dintre acele gânduri călătoare

până la ieșirea din timp...

Ar putea fi al oricui.
Orice gând ostenește duios,
câtă vreme duce cu sine
dorință de om.

Efigie nevăzută

Extenuată, dar împăcată este ideea
înconjurată de faptele sale,
precum o floare cu premoniția finalității,
de parfumul său adus ca ultim omagiu.
Efigia ei nevăzută
rămas-a pe toate lucrurile și întâmplările
în care și-a investit osteneala.

Acum se îndreaptă încet
spre cimitirul ideilor –
singurul loc de veci unde moartea
dăinuie numai prin aparențele ei.

Gândul de om

Pe atunci gândul nu era încă
un zbor fără pasăre, ca acum,
ci tainic pâlpâit rămas pe dinafară
din sinele ce nu-și mai încăpea în sine
odată cuprins de mirarea că este.

Pe atunci gândul amurgea anevoie
purtându-și la subsioară chiar gânditorul
pe care-l încerca mereu cu înțelegerea sa,
așa cum miopul își pipăie văzul
să se convingă că-i aparține.

O, pe atunci, gândul de ploaie ploua,
gândul de vânt vântuia,
gândul de câmp înverzea,
numai gândul de om omenea
ploaia, și vântul, și câmpul...

Inaccesibila taină

Credeam că eu și cel din oglindă
suntem o existență și-o
mărturie a existenței.
Dar eu, cauza lui,
am devenit pentru el
o simplă ocazie
prin care privește mult mai departe
într-un abis bântuit de neliniște.

Între mine și cel din oglindă,
ca o iarbă rea, transparentă
Crește obositoarea suspiciune.

Chiar Dumnezeu vine aici,
uneori,
și stă între noi,
cu fața spre unul,
întorcând spatele celuilalt,
după o taină inaccesibilă
cunoașterii noastre.

Mai dați-mi, vă rog, puțină tristețe

Vine toamna, vă rog împrumutați-mi și mie
puțină tristețe, din ce mai aveți,
ca toți împreună să avem parte
de aceeași melancolie...

Ziua obosită greu trece orizontul,
abia mai trage după ea un stol de cocori,
pe așteptările noastre cade doar bruma,
fără vreo urmă de cei așteptați...

Nici uitarea nu mai vindecă răni,
nici speranța nu mai înalță drapele,
e toamnă pe dealuri,
e toamnă prin vise,
e toamnă prin gări,
toate plecările sunt cu ușile închise,
mai dați-mi, vă rog, puțină tristețe –
alifie de suflet pe resemnări.

◆ MIRCEA MĂLUȚ

FRAGMENTE DIN MONOGRAFIILE (APOCRIFE ALE) IMPERIULUI

o durere cu degetele-nfipte în ziua de măine

călătorul (7,7)

cu asedii prelungi mă-ntâmpină viitorul
știi că demult marginile mă așteaptă flămânde
și fac obositoare și complicate calcule
pentru fărâmitura de echilibru
liniștea mea
pribeaga imperiului plecată-n exil
pârâie obosite temeliile povestite
de cronicarii retrași pe ascuns
pentru cel venit în numele treimii
e o tulbure vânătoare-n imperiu vă spun
cerul și-a luat câmpiile-napoi
iau drumul în spate și-apun
în durerea cu degetele-nfipte
în ziua de mâine

umblă după mine o groapă comună (note pe marginea nisiparnițelor)

ucenicul (9,5)

stau la hotarul acesta
ca un sinucigaș plictisit (15)
numai pata trece prin remușcare
păsătorul s-a rătăcit și e vremea
lanțului care leagă nor lângă nor
ce tulburare a trecut prin
nisiparnițele lumii
din ce rană curg toate astea
ce sfârșit bat tobele imperiului
crainicul oficial a-nnebunit
umblă după mine o groapă comună
toate jurămintele ies strâmbe
păsătorul s-a rătăcit și e vremea
tăietură lângă tăietură am spus

măinile noapte de noapte

ucenicul (9,13)

noapte de noapte în somn
măinile caută cu înfrigurare
povestesc ceva tainic își frâng
oasele în timpanele întunericii
noapte de noapte în somn
se desprind și scriu texte ciudate în aer (16)
corectează șterg și adaugă
prin propozițiile de întuneric
noapte de noapte în somn
măinile
noapte de noapte

vine anotimpul în care mă vând

ucenicul (13,19)

un zid îmi tot umblă prin somn
ruga fuge despletită pe câmpuri
visez cuțitele treze
vin ei cu lacrimile întoarse pe dos
de spaimă fragmentele se țin
cu ochii închiși de mână
strâns unele de altele
ea este ultima evanghelie
a dimineților drepte
ca santinelele în post
vine anotimpul în care mă vând
parte cu parte egal (17)

note

15. sunt casnic zice sinucigașul
ascut zi de zi cuțitele-mi lungi
mângâi glonte și-l fac auriu
îmi îmbogățesc colecția mea
de otrăvuri lente sau tari
funiile mele stau liniștite
apele știu că mă visează
fiul pământului mă așteaptă
în fine
sunt casnic zice sinucigașul

stau în așteptare

16. textele se lipesc unele de altele

cărțile cernite își aduc aminte

de trecutul glorios al imperiului

17. aritmetica numerelor plângerii

am moștenit-o

și geometriile euclidiene ale lacrimii

între două verticale de întuneric

martorul (9,19)

oricum ai merge

tot pe-o margine te afli

între două verticale de întuneric (II)

îți zici un ecou frânt își aduce aminte

ce gândesc oare umbrele despre lucruri

într-o noapte ca asta ce se lasă

peste lume ca o groapă comună

îți așezi pedeapsa alături

ca pe un vechi și bun vecin

lângă zestrea resturilor

stai într-o provincie tristă a imperiului

privești cum vine noaptea

ca o taină medievală

și știi că undeva ei

privesc în calendarele tale

ce n-au sărbători

restul din rest

martorul (19,1)

cu un gest umed ia el în mâini

restul din rest

cum să-ți închipui o armă în afara stării

de veghe întreabă

ce să-i răspunzi aripilor ăștea

ce mărturisește fără ocol

că în zbor îi e frig

cine să cântărească seceta cumplită

a liniei drepte

cine să cântărească lacrima vărsată pe ascuns

de o rădăcină

ce poate visa un cuțit

într-o casă cu pereții vătuiți de spaimă

cu un gest umed ia el în mâini

restul din rest

dar lor le place să creadă că lumina

stă totdeauna în picioare

nu știu că urletul are brațele lungi

cum să privești

o sămânță căzută pe gânduri

și s-au hotărât semințele să meargă-n exil

călătorul (1,9)

dinspre dicționarele tăcerii

vin veghetorii insomniilor

nu putem să ne împotrivim au zis

hotărârii de-a merge-n exil a semințelor

sâmburele de jertfă

se răsucise de spaimă în somn

istoria plânga furioasă

goală pe undeva

pe câmpurile de luptă ale imperiului

plecatul și-a ridicat mâna tăcerii

la el au venit desculțe

de s-au spovedit armele

o viață compusă din naufragiile noastre

în veacul acesta ce visează urât

când lucrurile cad cu zgomot în lucruri

când se înserează a spaimă în mit

tocmai acum

martorul (11,3)

tocmai acum când cimitirele

se apropie în liniște

unele de altele

tocmai acum când

nu se mai pot scrie epopei

(în taină fie spus noi exersăm la

apocalipse) (V)

tocmai acum când utopiile își fac

o penibilă concurență

tocmai acum apari tu

și ne spui lucrul acesta

și e atât de târziu că precis a uitat

addenda

II – o neodihnă între două tăceri

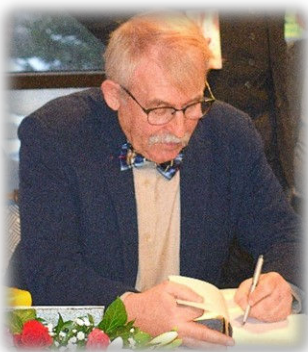
unde spaima s-a așezat confortabil

V – toți scribii imperiului

lucrează numai la utopii și apocalipse

noapte și zi noapte și zi

șlefuiesc îndelung utopiile și apocalipsele

◆ SIMION FELIX MARȚIAN

SONETE**Sonet cu invitații**

Veniți, vă rog, în versul meu, cuvinte,
Nu e nevoie să veniți în frac,
Doar să aveți acolo, în rucsac,
Amnarul care-aprinde simțăminte.

Apoi, în cadru paradiziac,
Să împletim poemul viu, fierbinte,
Care să poarte-n miez vibrații sfinte,
Fiind la rana sufletului leac.

Veniți într-un pelerinaj perpetuu
Pășind cu grijă-n universul meu,
Unde, din voi, se va ivi sonetul.

Intrați, nu pierdeți vremea în antreu,
La masa unde-așteaptă alb caietul
E numai gândul meu și Dumnezeu!

Sonet de Crăciun

Cu aripi de lumină, veșnicia
Mișca zăvorul vieții-n Betleem,
Când dragostea cu pacea în tandem
În iesle-și găngureau copilăria.

Având pe umeri tragicul blestem,
Pământul își primea din cer solia,
Și, cu speranțe semănându-și glia,
Scia al vieții veșnice poem.

În noaptea-mpodobită cu... păstori
Și coruri îngerești suindu-și cântul,
Prin aștrii nopții vântuiau fiori.

Și-n ieslea unde se țesea veșmântul
Iertării sfinte pentru muritori,
Prin bezna nopții strălucea... Cuvântul!

Sonetul cascadei

Pe luciul albastru brodat cu lumină
Alunecă barca scriind cu siaj;
Cu pace în suflet și tihnă-n... bagaj,
Sunt una cu ea, într-o curgere lină.

Ne sorb în aval, ca-ntr-un tainic miraj,
Plăcerea plutirii și pacea deplină,
Dar – vai! – se aude cascada haină
Și-aș vrea să mă prind de... un fir de curaj.

Aici sunt, o, Doamne, târât de curent,
Cum tot indecisă mi-a fost viața toată,
Aruncă-mi parâma salvării! Urgent!

E vis? E aievea? O viață salvată
Înseamnă vâslitul pe apă, atent.
A merge „cu valul” e moarte curată.

Siegen, 28 iulie, 2023

Sonetul colindătorilor

Părând un crâng de râset clopoșit,
Se-ntrec printre nămeți colindătorii,
Și-omătul sângerează cu bujorii
Aprinși pe chipuri coborând din mit.

Copii și fulgi în curgerea ninsorii,
Și pacea albă cu ecou șoptit,
Dau sens la „bine” și la „fericit”
Cum dă arcușul un temei viorii.

Ducând și „dalbe flori” și „leru-i ler”
Își toarnă-n clinchete de-argint solia
Ce arde ca o flacără în ger:

Aprindeți-vă-n inimi bucuria,
Cântând cu corul îngeresc din cer,
Căci, oameni dragi, ni S-a născut Mesia!

Sonetul pustiei

Cu foc și sete mă-ncolțea pustia
Când, ca pe Moise, m-ai chemat din rug;
Mă apăsa arzând imensul crug,
Iar ziua parcă-și amâna chindia.

Puteam încă de-atunci să mă conjug
Cu dragostea Ta mare cât vecia,
Dar mi-am purtat prin veacuri pribegia
Când am ales de ochii Tăi să fug.

În mreața căutărilor năuce,
Pustia ca un foc m-a mistuit,
Dar a venit a vremilor răscruce

Când m-ai chemat din nou și mi-ai vorbit
De pe un deal, de-acolo de pe cruce,
Și de atunci pustia a-nverzit.

◆ COSTEL STANCU

POEME

E primăvară. Lumina sărută broaștele și le
preschimbă
în prințese. O fată bătrână își scoate la aerisit
rochiile
de mireasă. Vizitiul ce moțâie pe capra trăsorii se
trezește
cu o rază de soare în inimă. Cutia de scrisori va
avea de
păstrat și mai multe secrete. De azi încolo, va fi
greu
să îți ții mințile acasă. E minunat să fii poet,
primăvara!
Asta te duce cu gândul la o prostituată care a
înfiat
un miel de lapte. Nu te mira: toate florile poartă la
ele
sticlute cu otravă pentru cei prea fericiți. Din
păcate,
rămân închise. O, Doamne, crengi înmugurite
mângâie fereastra! Tresare sufletul meu,
un copil prea silitor la ora uitării de sine.

Trăiești în liniște, cum seacă apa dintr-un pahar.
Multă vreme, sufletul tău a fost o lăcustă
hăituită de nori. Acum a golit o nucă de miez
și s-a ascuns în ea. O iau păsările între gheare,
o ridică în cer și îi dau drumul să se spargă
de acoperiș, ea rămâne mereu întreagă.
Cine să te caute, cine să îți aducă alinare?
Pietrele au fugit în cer, stelele s-au îngropat
sub valuri. Odată, ai iubit o femeie. Ca zidurile
Ierihonului te prăbușeai sub mângâierile ei!
Amintiri, clipe repezi, fără contur.
Speranța, o scrisoare în buzunarul vântului.
Împrejur e pustiu, cu suflarea ta hrănești focul.
Ai nevoie de el viu. Te-ar neliniști tristețea
din ochii unui foc stins, știi bine. Apoi începi
să scrii cu ambele mâini, de la un capăt și
de la celălalt al foi de hârtiei. Mirat că scrisul
tău nu se întâlnește niciodată cu el însuși.

* * *

Eu sunt cel din fereastra trenului și tot eu
cel care își ia adio fluturând o eșarfă.
Niciodată nu am știut: plec ori rămân,
sunt piatră de temelie sau ou în cuibul de
sub streășină? Fericiți cei neștiutori! La ce
i-ar folosi copilului să vadă, încă din prima zi,
cum cercul său lasă, în praful drumului,
firave desene ale morții? Nu degeaba
înfige mama un fus în inima umbrei,
să-l ocrotească. O, Doamne! Sunt singur și din
ce în ce mai puțin, ca uleiul în lampa săracului.
Stau pe malul unui râu și prefir printre degete
nisipul unei nesfârșite mirări: același cântăreț orb
la ambele capete ale podului. Eu și Celălalt.
Miere și solz otrăvit. Doar liniște, nu.

* * *

În fiecare dimineață, găsești un buchet
de flori proaspete pe mormântul dictatorului.
Surâzi. Doamne cit iubea florile! S-ar putea spune
că, în anumite clipe, erau singurele lui aliate.
Nici un dușman nu a scăpat viu din floarea
carnivoră a răzbunării sale. Cum umplea el
budoarele
iubitelor cu mormane de crini, nu o făcea nimeni!
Îl cunoșteai bine, ați crescut împreună,
împărțind frățeste aerul greu al aceleași clipe.
A început, la fel ca voi toți, prin a strica
jucăriile, curios să vadă ce se afla
în interiorul lor. Apoi a rupt capul unor păpuși
care îndrăzniseră să îl privească, prea insistent,
în ochi. Mai târziu, a exersat pe câini și pisici.
Toți îl încurajau, era altfel.
Micile lui pagube încă nu prevesteau dezastrul.
Am plâns când a fost împușcat. Era prietenul meu
din copilărie. Nu părea să-i fie milă nimănui de el.
Unii chiar îl scuipau. Doar mama sa a privit
groapa cu ochi seci și a murmurat abătută:
„A fost un copil blând...”.

* * *

Când copiii se joacă, între ei, de-a războiul,
furnicile sunt neliniștite, spune Celălalt.
Eu scriu, doar astfel îmi voi aminti ceea ce
nu am trăit niciodată. Ca întotdeauna, noi doi.
Al treilea e Dumnezeu. El tace progresiv. Oare
și lui i se face dor, din când în când, de laptele
mamei sale? Îl întreb pe Celălalt. Acesta râde.
Știe ceva ce eu nu știu. Între frații de duh
nu ar trebui să fie secrete. Dar nici moarte în aerul
încă nerespirat. Nu înțeleg. Cer armistițiu.
Celălalt mi-l semnează în palmă. Prea multe
nedumeriri, suntem doar niște copii. Hai mai bine
să turnăm apă într-un mușuroi de furnici!

* * *

Își primea amanții în oglinzi diferite,
avea camera plină. Legați la ochi,
să nu știe să se întoarcă acolo nicicând.
Păreau niște condamnați la moarte,
cărora li se îndeplinea ultima dorință.
Pentru ei, un joc. Pentru ea, totul sau nimic.
După fiecare amor, lepăda câte o piele,
își îndulcea veninul și o lua de la capăt.
Ce mai contează încă un rest
de ceață în ochiul fără margini al lui
Dumnezeu? Mereu ți se lasă o fereastră
deschisă, important e să poți scăpa, la timp,
din capcana propriei tale libertăți, îmi spunea,
peste ani, când o vizitam. Era bătrână,
o părăsiseră toți. Acoperise oglinzile.
Se autocontemplase destul în ceilalți,
ca-n vechi morminte transparente.
De ce nu le spargi, să te eliberezi?
am întrebat-o. M-a privit
cu nenumărate capete de Hydă.

* * *

M-am săturat să fiu băiatul care duce
gâștele la baltă și le păzește de vulpile
imperiale ale poftelor voastre. Aș vrea
să dispar, o vreme, din propria-mi viață,

fără știrea nimănui, asemenea unui elev de internat ce sare – în gând? –, gardul școlii seara și se întoarce dimineața, pe furiș, mirosind a parfum de femeie și a licori somnambule. O muscă pe nasul statuii vivante a întinericului. Am și eu visuri. Ele trec dincolo de conturul acestei ape stătute, al acestui mâl în care înot disperat și nimeni nu îmi întinde o mână. Întoarce măcar tu foaia, cititorule!

* * *

Îți scriu o scrisoare. Undeva, în lume, un alt bărbat e pregătit să o intercepteze și să o țină captivă. Măcar parfumul ei de-ar ajunge la tine! Îmi imaginez

drumul tău zilnic până la cutia poștală și înapoi, un ritual al deznădejdiei. În locul tăcerii, aș prefera un rival. Cu timpul, îți voi mai trimite și alte scrisori ce vor ajunge în sertarele altor bărbați.

Aceștia le vor păstra acolo, nedesfăcute, ca pe niște bijuterii cu care să-și răscumpere, la sfârșitul vieții, neputința de a iubi. Fericiții! Îmi vine să strig. Nu pot, mi-e dor de tine. Unde ești?

De ce s-ar ascunde o floare când răsare soarele?

* * *

Când începea să bată vântul, deschideam ferestrele.

Casa noastră se prefăcea într-un zmeu uriaș, dirijat pe cer de mâinile mele de copil. Totul e să nu ți-l doboare altcineva, îmi spunea tata, supraviețuitor al multor astfel de bătălii aeriene. Prefă-te slab, fă manevre aproape sinucigașe.

Te vor lăsa în pace, ei se luptă doar cu cei puternici.

Când nu se așteaptă, atinge-i ușor.

Mintea să îți fie aici, jos. Inima sus, atârnată de firul de nisip al speranței. Totuși nedespărțite. Nu te grăbi, înving cei răbdători. Bunăoară, pământul.

O vreme, am fost fericit. Apoi, cineva a interzis luptele cu zmeie. Cerul a fost zidit. Astăzi, din zmeul copilăriei mele nu a rămas decât o ruină.

* * *

Îl duc în brațe pe Celălalt, precum un ocaș bila sa.

Drumurile sunt din ce în ce mai lungi și grele.

Aș vrea să pot rupe cu dinții lanțul ce ne leagă, un cordon ombilical prin care el se hrănește, neîntrerupt,

din mine. Dar nu pot face nimic cu dinții mei de lapte

și miere. El știe asta și nu se teme. Mă pândește ca un tâlhar

fără umbră. Îl târăsc după mine pe Celălalt, cum un ocaș

bila legată de picior. Ea e atât de grea, că sunt lăsat nepăzit.

Mi-e scârbă de mila voastră, acuzatorii mei muți!

Nimic

nu mă poate împiedica să vizez că povara ce-o port va

deveni așa de ușoară încât, într-o zi, vom zbura împreună.

Ca un zmeu din hârtie colorată mă va trage Celălalt după el,

iar eu voi râde, voi râde... Așa o fi arătând moartea?

◆ GELU DRAGOȘ

POEME**Noblețea iubirii**

Dintotdeauna
Oamenii cred că în somn
Spun adevărul și numai adevărul
Nu tuturor le este dat
Acest har
Ție însă
Dumnezeu s-a îngrijit
Să-ți dea cu asupra
De măsură
Iar mulțumit
Sunt doar eu...

Iubito, noi...

Voi sosi la tine
Cu trenul de noapte
Într-ascuns precum furii
Mă voi strecura în grădina ta
Pe ușa din dos
Acolo voi aștepta
Cu ochii întredeschși
Cuminte
Ivirea zorilor
Astfel voi crede cândva
Că am vizitat și eu
Altcândva
Un petec de Rai

Iarna

Ninge iarăși sibilinic
Cu îngeri aproape reali
Și tăcuți
Peste grădina mea
Este atâta zăpadă
Că poți acoperi o lume
Întreagă.

Ninge iarăși sibilinic
Cu fulgi cristalini
Ce se transformă în
Fata Morgana...

Vis în noaptea grea

Numaidecât au venit peste noi
Norii
Îmbrățișați oarecum de-a valma
Am uitat să ne mai iubim
Ca-ntotdeauna
Ba chiar am adormit
Înghesuiți unul într-altul
Doar astfel te-am visat
Desenând un colț de Rai
Nemaivăzut în biserici

Nu plânge, Poetule

Nu plânge după ziua de ieri
La TV s-au dat știri catastrofale
A ajuns pandemia covid – 19 să fie
Mai ceva ca balaurul cu „n” capete
Nu plânge prietene după ziua de azi
Fiindcă există un Dumnezeu mărinimos
Un Dumnezeu doar al oamenilor buni
Și al poezilor ratați ce cred în ziua de mâine...

Speranță

Un bob mic de speranță
A încolțit destul de timid
La pervazul salonului 14
Din spitalul județean
Un licăr cât un bob de grâu
La vestea apariției vaccinul salvator
Românii s-au săturat de măști și minciuni
Speranța crește pe o margine de viață și lume...

Te-am căutat

Te-am căutat între toate
Granițele rigide
Nu te-am aflat nicăieri
Și niciunde
M-am gândit că doar alunecarea ta
A șters urmele
Îngropate în întunericul
Necuprins al nopților
Noastre de dragoste...

Anotimpurile

Poetului Vasile Morar
Prin fața geamului meu
Anotimpurile trec
În pas de voie
Uneori le număr
Alteori nu le țin seama

Ademenitoare cum sunt ele
Uneori chiar îmi bat în fereastră
Discret
Prieteneste
Semn că se apropie vremea
Să aleg unul
În care să-mi petrec
Veșnicia...

Memoria

Timpul nu mai are
Dimensiunile sale
Știate ori necunoscute
De pământeni
O singură fotografie
Îmi amintește de tine
Mireasă la Altar
Înconjurată de cei dragi
Dincolo de Biserică
E aeroportul
De pe care vom decola
Spre tărâmurile nemaicălcate
Unde vom pricepe poate
Dimensiunile memoriei...

Nu mi se cuvine...

Nu mi se cuvine să vorbesc
Despre dragoste
Nu mi se cuvine să vorbesc
Despre indiferență
Nu mi se cuvine să vorbesc
Despre ură
Încerc doar să definesc
Deosebiriile
Dintre noi...
Nu mi se cuvine să vorbesc
Despre Lumină
Nu mi se cuvine să vorbesc
Despre Întuneric
Încerc doar să definesc
Asemănările
Dintre noi...

Înspre tine

Am dat peste lacrimile tale
Abandonate
Dincolo de Someș
Știind că sunt pentru mine
Le-am adunat cu grijă
Precum aș fi strâns flori de câmp
Pentru un buchet nemaivăzut
Totdeauna într-acolo mă poartă pașii
Obosiți
De îndelungata mărșăluire
Înspre tine...
Nimeni prin-prejur
Doar vântul cald...

Orbire

Zi după zi m-am împrietenit
Cu Moartea
Până ne-am făcut frați
De Cruce
Fără să știu
Nici eu și nici ea
Pe unde s-apucăm...

◆ BEKE
SÁNDOR

Poezii

Când poezilor li se face somn

(*Ha elálmósodnak a*

költők)

Azi-mâine, poezii
scriu doar pentru ei înșiși.
Scriu pentru propria persoană
o poezie minunată,
despre țara poezilor.
Eliberată
fără forță,
pe care o va citi un prieten bun
și nevasta înțeleghătoare.
Când obosesc de scris,
li se face somn.
Aplecându-și capul
pe sânul poeziei,
dau mâna cu ea
și pornesc
într-o călătorie gratuită
pe un avion supersonic,
în țara poezilor.

Primăvară

(*Tavas*)

Eu știu ce vrei tu.
Tu știi ce vreau eu.
Vorbești, doar vorbești
iar eu cuvintele-ți ascult.
În fața mea picotește pe masă
un fir de ghiocel.

Ultimul dar

(*Az utolsó ajándék*)

Poetul s-a mutat
pe pridvorul cerului.
Într-un coșuleț din univers
și-a plantat inima înflăcărată.

Liniște neagră

(*Fekete csend*)

Nici lumină,
nici glas,
nici cuvânt.
Liniște neagră.
În taină
te caut
și-n visele mele.

Florile sufletului

(*A lélek virágai*)

Oare poți să vezi
florile sufletului?

Acolo,
chiar în ochii tăi
sunt ele.
Le poți găsi pe uscat
în orice ființă.

Sau
în fiecare zbatere
dintr-o mare,
dintr-un ocean.

Când deschizi odată
poarta cuvintelor,
florile sufletului
înfloresc pe ilustre,
între rândurile
din scrisorile
compuse-n grabă,
în timbrul unei voci,
într-un gest învăluitoare.

Florile sufletului
uneori, totuși,
când se întruchipează,
se deschid minunate
în orice secundă,
în cele mai simple vase,
la aniversări
și-n cimitire pe pietre
funerare...

◆ ADRIAN GEORGE ITOAFĂ

POEZII

am deschis poarta-
un fluture a umplut
așteptările
*

trenul pe șine
ca o cometă trecea-
risipind stele
*

cuprind din albie
stele pe care le întind-
pe tot cuprinsul
*

privesc pe geam norii-
ploile-s neoprite
și frunzele căzute
*

soc pretutindenii-
mușuroiul se umple
cu flori și furnici.
*

o cochilie
acoperită de verde-
în jur doar umbre.
*

în păr busuioc-
amintirea bunicii
așteptând pe prispă.
*

plouă neîncetat-
sub streșină rândunici
pregătind cuiburi.
*

cad picături reci
pe trupul înfierbântat-
ecoul răsună.
*

toate simțurile
adăpostite pe sol-
vibrează-n răsunet.
*

ard valurile
îndepărtând dimineți-
prin raze răzlețe.
*

sărutând cireșie-
așteptările tale,
mă cuceresc.
*

carul mare a strâns
toată noaptea stelele-
atingând zorii.
*

printre cireșe
două stele se ascund-
confiscând ochii.
*

pescărușul înalt
ciugulește orizontul-
se distanțează.
*

uit involuntar-
curcubeul pierdut
în amintire.

zgomotul nefiresc din adâncul de umbre

zgomotul nefiresc din adâncul de umbre
se sparge de pași care trec agale la poartă,
spre lumina plăpândă al unui stâlp prea semeț,
unde luna pe cuibul de barză dansează
sprijinită de ciocul înserării,
o penumbră bătrână iese
căutându-și proteza în bocet de frunză,
apoi înserarea pe dale mă uită,

prins în zgomotul nefiresc din adâncul de umbre,
am urechi potrivite pentru a le percepe
sunetele sacadate,
voi, da voi, le auziți?

Sunt eu și-o măsură străină în mine

Îmbrăcat în ie încep să percep
broderii de cuvinte,
cum se împleticesc
în sudoarea trupului,
fără să descifrez probabilități
interminabile de sensuri
prin flori roșii ce apar
și eu dispar pe câmpul lor
în nefireasca cronică răsar.
Simt cum mă citiți pe la spate,
nu ne intersectăm ochii,
să vă sorb în adâncul sufletului
cusut cu fir de borangic.
Doar una pe jumătate de înălțime
intră,
cucerește apogeul fenomenelor
indefinite,
sunt eu și-o măsură străină în mine.

Masa lovită în posterior

Priveam masa albă rumegând
iarba uscată, uitată în coș,
zâmbeam!
Părea a fi un inorog pătrat,
copitele albe loveau pavelele încinse.
În acel moment nechezau norii
și ploaia țesăla creatura albă.
Un idiot beat a încălecat pe-o șa,
iar masa lovită în posterior
de alt comesean pulbere
a zburat în tufiș cât a-i clipi
Nu pot să cred, cât de tare!

Poem pentru liniștea ta

Seara când trupul doarme
te zvârcolești în durerile minții,
cauți apusul îndepărtatelor simțuri

ce te binedispun.

Cât de departe au plecat amintirile,
spre alte țărâmurii,
unde timpul nu are dimensiune.
Ai plecat să te bucuri trecutul,
să urmărești filmul vieții,
când doi tineri frumoși
credeau în ei.
Dragă Eugen, vei rămâne
aici prezent pentru Carmen,
cea care te va aminti.
Drum bun în universul lui veșnic!

Înaintând prin iarnă

Înaintând prin iarnă
cu ramurile astea lăsate pe trupul alb,
părând fructe neculese
așezate în vârful coamei
unde păsări înfricoșătoare dau târcoale,
iar teama cuprinde orizontul
clipelor ce trec
neobișnuit de rapide,
iarna asta am simțit prezentă
forma unei năluci
care pășește măsurând dimensiunea,
ah, zăpada asta de s-ar topi
ar hrăni rădăcinile,
ca apoi să plec din solul acesta,
unde trupul s-a vârât adânc
rânind speranțele
ce au migrat indifferente.

să n-ai nevoie de nimic când îți lipsește totul

să n-ai nevoie de nimic când îți lipsește totul,
încercând să pui puțin în pahar când nu ai ce,
să cuprinzi trupul singur cu singurătatea brațelor,
să rostești cu simplitatea cuvintelor singure
dorind să trăiești încă o viață în zadarul timpului,
ce mare lucru e să fii acolo unde nimeni nu-ți este,
să mergi înapoia pașilor ce te-au purtat înainte,
și-n toate, satelit să fii existând în amintirea iubitei.
of, da! locuiesc în cuvinte lipsite de sens.

◆ GHEORGHE DONI

POEME

Colții de leu ai poeziei

Neînduplecați
de neîmblânzit
colții de leu ai poeziei
își caută prada
pretutindeni

când nu o găsesc
nicăieri
se înfig
din răspuțeri
în carnea fragilă
a poetului
și prind a-l devora
bucată cu bucată
până nu rămâne
nici scheletul din el

colții de leu ai poeziei
nu iartă nimic
din ființa poetului
până și numele
purtat de acesta
în scurta sa viață
fiind
în cele din urmă
spulberat
și uitat

așa încât
din ce a fost poetul
nu rămân decât
niște cuvinte
ce mai plutesc prin aer
neprinse de către
colții de leu ai poeziei

din tot ce a fost

din cât de mult a fost
doar atâta rămâne
pentru puțină-i vecie

Aceste rânduri

Sunt pentru lumina ochilor tăi
aceste rânduri
precum razele soarelui
pentru holde
date în pârguri
precum roua zorilor
pentru frunze
și pentru iarbă
precum fulgii anilor
în căruntețea din barbă
precum frumusețea
din salba de vis
a cuvintelor
precum tinerețea
trecută prin probele vârstelor
precum vraja cântecului
pătrunsă în suflet și-n gânduri
așa sunt pentru lumina ochilor tăi
aceste rânduri

Mor să te văd cum strălucești în toate

Frumoasa mea de ziua și de noapte
mor să te văd cum strălucești în toate
cum ieși sub lună cum zâmbești la soare
cum mângâi cu privirea orice floare
cum grabnic pregătești niște bucate
și-apoi cum guști prea delicat din toate
cum faci curat prin casă cum te miști
cum știi să bucuri ochii celor triști
cum măsoți rochiile și cum te dezbraci
parcă-ar pândi în preajmă ochi de draci
și vor să vadă cum arăți tu goală
cum muști apoi din măr sau portocală

.....

eu mi te-admir de fiecare dată
 în pielea goală sau înveșmântată
 cum înflorești în plină primăvară
 și cum te scalzi în ploaia cea de vară
 ori prinsă-n dansul frunzelor în toamnă
 sau printre fluturii de nea în basm de iarnă
 mor să te văd cum strălucești în toate
 frumoasa mea de ziuă și de noapte

Doar iubirea

Sufletul – o fremătare
 ochii – punți către iubire
 fruntea plină e de gânduri
 și uimire

scară către cer e ruga
 ce te-nalță și te suie
 fără aripi înspre bolta
 albăstruie

timpul parcă e uitare
 furișându-se oriunde
 infinitul fără margini
 te pătrunde

și de-atâta cânt lăuntric
 ți se subție simțirea
 încât dănțuiește-n tine
 doar iubirea

Epopoea ta

Ți-am citit
 cu sărut repetat
 ochii și mâna
 ți-am citit umbra ta
 precum și lumina
 ți-am citit vorba
 gândul tăcerea
 ți-am citit lacrima
 și mângâierea
 ți-am citit capriciul
 mai ales plânsul
 și-am meditat îndelung
 neîmpăcat cu dânsul
 zi de zi tot citesc
 din a ta epopee

și n-o pot înțelege
 până la capăt
 femeie

* * *

De ochii tăi
 nu mă desparte
 depărtarea –
 s-au contopit
 cu ochii mei adânci,
 precum unit e cerul
 și cu marea,
 cum veșnicia
 s-a-mpietrit
 în stânci.

Cum aş putea?

Cum aş putea să mă dezic de tine
 când tu îmi ești picătura de vin
 bucățica de pâine?

cum aş putea să te uit
 să nu te mai râvnesc
 când toate de jur-împrejur
 despre frumusețea ta îmi vorbesc?

cum aş putea să mă lepăd vreodată
 de ceea ce mi se dăruie
 ca puritate adevărată?

cum aş putea să mă dezic de tine
 iubire – floare de rod
 în văzduh și în mine?

Curgerea timpului

Îmi curge timpul printre degete
 ca un nisip printr-un pustiu
 ce leagă cerul cu pământul

îmi curge timpul meu prin suflet
 și – lin – prin inimă îmi curge
 precum nisipul prin clepsidră

sunt freamăt viu
 să dau citire
 din veșnica-i nemărginire

iar timpul-mi curge lin prin sânge
și inelându-se-n celule
ca un copil adânc îmi plânge

eu mă cutremur doar la gândul
că timpul meu tot înfruntându-l
devin treptat unul cu dânsul

ca dintr-un pom măreț al vieții
citesc cum știu numai poezii
cuvântătoarele-i clipite

iar timpul-mi curge lin prin sânge

Scânteie divină

Scânteie divină
sămânță
în solul ființei
izvorând lumină
floarea conștiinței

torță dumnezeiască
din efemer scoate-ne
strălucind neîntinată
eternului
întoarce-ne

Ardere

Suflet zbuciumat
foc în văpăi
rug îngemănat
cu lumina ochilor tăi

dorul încins
glas al iubirii
astru nestins
pe cerul nemărginirii

aripi de gânduri
pulsând contratimp
sfere în rânduri
spre cosmicul Olimp

pulberi florale
tărâmurii de vis
înscrieri astrale
în eternul proscris

Spirală

Îmi ești calea
și armura
mă arunc în sus
de-a dura
și mă-ncercuiesc
pe roate
împins
din singurătate
axa mi-i
de-a rostogolul
în cercuri
făcând ocolul
din făptură
stea încinsă
pe spirală
lung întinsă
tot în sus
rotindu-și zorul
și cu mersul
și cu zborul

În golul etern

risipă-i totul, praf în vânt

Raul Constantinescu

Din gol venind, în gol se duc
și nopți și zile-n hău buluc,
se risipesc ca frunza-n vânt
viețile noastre pe pământ
și ce se-alege-n urma lor
e tot un praf risipitor;
rămân doar slovele cerești
ce spun eternele povești,
ca pietrele-ntrupate-n stânci
ce-ascund misterele adânci,
pe când din gol se nasc și mor
toate – un praf risipitor...

◆ IRENE HAGMAN (Italia)

POEME**Cu o iubire sfântă**

Mici umbre ici si colo
Se întrevăd discret
Între doi munți
chiar pașnici ce numără
și literele dintr-un alfabet.
Cu Soarele apus pe-o coamă
doi fluturi jucăuși ,

Se tot întrec în goană
și se iubesc
Cochet,
În miez de martie
Fulgii de nea
dansează
Și-n contopirea lor plăpândă
Fac straie Zânii primenite
Cu o iubire sfântă.

Armonia tăcerii

Febril mă lansez
În dansul plăcerii.
Un sărut interzis
Inundă suflarea.
Meticulos creez
Armonia tăcerii
Într-un cerc circumscris
În care zace depărtarea.
Mlădios e prins
Jocul tacit al verii.

Tronez la infinit.

Mi-ntinzi un braț,
Eu iau o alinare,
Și-adorm pe liniștea
în care,
tronez la infinit.

Pe nufărul luminii

Te aștept pe nufărul luminii,
Număr petală cu petală
Și scriu în cartea nemuririi

Inspir, parfumul candid
Și boarea unui vis
În inimă împietrit.

Răsuflă o lumină

O adiere fină
A vântului pierdut
Răsuflă o lumină
De Cer
cu chip de Lut.

Razele de așteptare

Inspir splendoarea gândului,
ascuns de-nchipuire,
Pe-o aripă a vântului,
cuprins de tălmăcire.
Cu inima deschisă către soare.
Mă-mbăt cu razele de așteptare.
Te simt aproape chiar de

orbecăiesc prin noapte,
În amintirea umbrei fără dojenire,
Ce azi cu drag închipuiesc,
C-ar putea trece-n nemurire.

Un fulg de nea grăbit

O ploaie de speranță
Pe-un fulg de nea grăbit
S-așterne peste vale
Și-n muntele
ce eu m-am rătăcit.

În zarea ce cuprind cu ochii
Văd norii aburind de cenușiu
Și se descarcă atmosfera
Din viu mai viu călătorind.

Și suflet dar și rădăcină

O frunză bate singuratic
În vântul ce-o alină
iar soarele domol îi cântă
O rază de lumină.

Oglindă pare pentru lună,
Sărmana frunză dojenind
copacul ce-o susține
C-ar vrea să fie negreșit
Și suflet dar și rădăcină.

O rază asfințită

Un Soare cald-plăpând
O dună de ninsoare
O rază asfințită
Strategic
Unduiesc în zare.

O floare de lumină

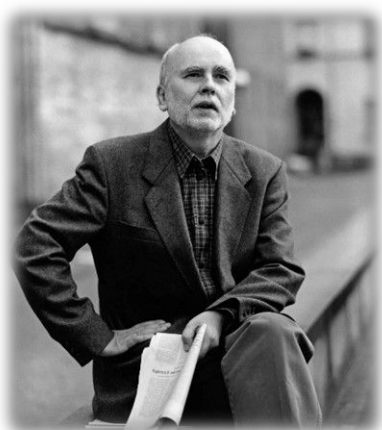
Într-o natură moartă
Pe plaurii de vis
Nici aerul nu cară
Dureri
Căci o lumină-ngheață
Tot aerul din Paradis
Un fir de aer rece-cald
Străpunge depărtarea
O rândunică-n zare
Tot tânguiește marea
O floare de lumină
respiră greu-oftând
Iar soarele ce-o scaldă
A adormit în gând.

O rază orbește depărtarea

O rază de lumină
Orbește depărtarea
Închide orizontul
Și tânguiește marea.

Să-mbrățișez natura

Pădurea: cu parfumul său îmbătător
cu liniștea străpunsă de un tril,
cu impotenți copaci ce poartă dor
ascuns de omenire.
Îi simt freamățul în vene
Și-i caut răsuflarea
Dar vântul lin mă poartă
ca să străbat zarea.
Cu chin și chin mă-ntorc
să simt Pământul
Să pot să-mbrățișez,
Natura și chiar vântul.

◆ ADAM ZAGAJEWSKI (Polonia)

Meridianele poeziei

Adam Zagajewski, (21 iunie 1945, Lwow, Ucraina – 21 martie 2021, Krakow, Polonia) este un poet, romancier, traducător și eseist polonez.

I s-a decernat Premiul Internațional Neustadt pentru Literatură în anul 2004, Premiul Griffin pentru Poezie pentru întreaga operă poetică în 2016 și Premiul Prințesa Asturiei în anul 2017.

Poezia lui are – în genere – o tonalitate ușor elegiacă. Este considerat a fi unul dintre marii poeți contemporani polonezi.

Traducere de **Cătălina Frâncu**

Lava

Ei bine, eu m-am gândit că amândoi,
și Parmenide și Heraclit, au dreptate
și că sunt două lumi una lângă alta,
una senină, alta nebună; iar o săgeată
țâșnește necugetat, în timp ce altul o pășuiește
cu indulgență; se sparge și nu se sparge valul
se nasc și mor animalele delaolaltă,
se zbuguie-n vânt foile de mestecăn
și totodată dispar sub a ruginii crudă flacăra.
Lava omoară dar și păstrează, inima bate
și este și lovită, a fost război, și nu e,
Evreii mor, evreii rămân în viață, au ars orașele,
cetatea a rezistat, sărutu-i veșnic, iubirea piere,
șoimul are mereu două aripi brune, tu ești cu
mine,
încă, deși nu suntem împreună, bărcile se
scufundă,
cântă nisipul, norii zboară ca niște zdrențe de vâl
de nuntă.

Totul pare pierdut. Dar e atâta farmec. Colinele
undue blând ca niște flamuri largi spre pădure.
Mușchiul acoperă turnul de piatră de la biserică,

iar gura lui sfoasă aduce laudă Apusului.
Iar la amurg sălbatica lampă a iasomiei dă
strălucire de parc-ar fi uluită de propria ei lumină.
Într-un muzeu înaintea unei pânze întunecate
ochii se îngustează ca la feline. Totul s-a terminat.
Vin călăreți în galop pe negrii lor cai, tiranul scrie
o condamnare la moarte cu multe greșeli stilistice
Și-n golul unei zile piere și tinerețea.
Iar într-o bună zi, îngheață și chipul fetelor
în medalioane, iar dispararea se schimbă în
încântare,
rodul aspru și dur al stelelor de pe cer se coace ca
strugurul
și, mereu fremătătoare, netulburată va dăinui
splendoarea,
iar Dumnezeu și este și moare, la noi se întoarce
noaptea
când cade seara, în zori încărunțește roua.

Înfrângerea

Știm să trăim cu adevărat doar după înfrângere,
prietenii se adâncesc,
iubirea ridică cu grijă capul.
Devin mai pure chiar lucrurile.
Rânduneaua dansează în aer
Într-un imens abis.
Tremură frunza plopilor,
numai vântul e-n nemișcare.
Pe luminoasa pânză a nădejdi
se arată, sumbră, silueta dușmanilor

Crește curajul... Ceaiul amar
are aroma profețiilor biblice.
Numai de nu ne-ar surprinde victoria.

Poezia de unde poți deduce o lume

Orice poezie, chiar și cea mai scurtă,
se poate preface-într-o poezie de unde poți deduce
o lume,
pare că ar putea chiar să explodeze,
fiindcă peste tot se ascund, nemăsurate,
rezervele de minune, de sălbăticie și de răbdare,
ea ne așteaptă privirea – s-o elibereze,
să o extindă, așa cum se întinde vara o stradă –
pur și simplu nu știm ce fi-va să prevaleze, și dacă
imaginația noastră
va ține pasul c-o realitate așa bogată;
și, prin urmare și pentru asta, oricare poezie
ar trebui să vorbească
despre totalitatea lumii; dar din păcate noi nu
suntem
destul de atenți, gurile noastre-s prea strâmte
și sorb imagini precum avarul lui Molière.

Marea Nordului

„Așa arată cunoașterea în imaginația noastră:
întunecată, sărată,
clară, mereu în mișcare și liberă în totalitate.”
Elizabeth Bishop

Ori poate doar pretindeam că noi nu știm nimic.
Poate era mai ușor, gândind la experiența enormă,
la suferință (la suferința, în genere, a altora).
Poate era și un pic de lene în asta,
și-un strop de nonșalanță ostentativă. Poate doar
ne-am gândit: mai bine-am fi un epigon târziu
al lui Socrate, decât să admitem c-am ști ceva.
Poate că în plimbările lungi, când ne apăreau
arborii și pământul, când începeam să înțelegem,
curajul nostru ne-a înspăimântat.
Poate cunoașterea noastră-i amară, mult prea
amară,
aidoma recilor și cenușiilor valuri din Marea
Nordului,
care a înghițit deja atâtea nave,
dar căreia încă îi este foame.

Autoportret

Între computer, creion și mașină de scris îmi trece
o jumătate din zi. Va fi fiind – între timp – o
jumătate de veac.

Locuiesc în orașe străine și uneori vorbesc
cu oameni străini despre lucruri indiferente.
Ascult muzică multă: Bach, Șostakovici, Mahler,
Chopin. Aflu în ea trei lucruri, putere, durere
și slăbiciune. Al patrulea nu are nume.
Citesc poeți, vii și morți, învăț de la ei
constanță, credință, mândrie. Încerc să înțeleg
marile filosofii – de obicei reușesc să prind
numai bucăți din gândirea lor prețioasă.
Îmi place să fac lungi plimbări prin Paris,
să mă uit la semenii mei, animați de invidie,
de poftă ori de furie, ori la moneda de argint
ce trece din mână în mână și încet își pierde
forma-i rotundă (cea cu imperatorul neclar).
Alături cresc arbori neexprimând nimic, ci numai
perfectiunea lor verde, indiferentă.
Deasupra câmpiilor se tot preumblă păsări
întunecate
ce-așteaptă răbdătoare precum o văduvă spaniolă.
Nu mai sunt tânăr, însă-s unii și mai în vârstă ca
mine.
Când sunt plecat, îmi place somnul adânc, și
plimbarea rapidă cu bicicleta pe-un drum de țară,
când plopi și case dispar ca norii pe un cer de
vară.
Uneori îmi vorbesc picturile din muzee
și atunci ironia-mi dispare deodată.
Iubesc să mă uit la chipul soției mele.
Îl sun pe tata în fiecare duminică.
La două săptămâni mă întâlnesc cu prietenii,
în acest fel ne rămânem fideli.
Patria mea s-a eliberat de un rău. Mi-ar fi plăcut
să urmeze și-o alta.
Aș putea să ajut și eu cu ceva la asta? Nu știu.
Nu sunt un adevărat fiu al mării, așa
cum scria despre sine Machado,
ci fiul văzduhului, mentei, violoncelului,
și nu toate căile lumii înalte-mi străbat
cărările vieții, care, îmi aparține
deocamdată.

Muzica ascultată cu tine

Muzica ascultată cu tine
va fi cu noi pentru totdeauna.
Gravul Brahms și unele melodii
din elegiacul Schubert, iar din Chopin

balada a patra, și câteva cvartete
cu sfâșietorul sunet al inimii
(Beethoven din adagio),
suferința lui Șostakovici, care
n-ar fi voit să moară.

Bach – pasiunile cu înălțătoarele coruri
– ca și cum cineva ne cheamă
cerându-ne bucurați-vă
curat și din inimă,
o bucurie în care credința
fie- vă adevărată.

Anumite fragmente din Lutosławski
fugare asemeni dorințelor noastre.

Și – deși ne-au dus undeva pe o stradă
într-un oraș urât, prăfuit –

blues-urile cântărețului negru,
ce ne-au străpuns ca oțelul.

Nesfârșitele marșuri de Mahler,
vocea trompetei care deschide a Cincea,
prima parte a celei de-a Noua
(uneori tu îi spui „malheur”!).

Disperarea din Requiem a lui Mozart,
seninele-i concerte pentru pian -
le fredonai mai bine ca mine –
dar asta o știm prea bine.

Muzica ascultată cu tine
va tăcea împreună cu noi.

Scrisoare de la un cititor

Prea mult despre moarte
prea mult despre umbre.

Scrie despre viață
despre o zi normală
despre setea de armonie.

Clopoțelul școlii
ar putea fi un model
de moderație,

ba chiar de erudiție.

Prea mult despre moarte,
și mult prea mult
despre farmecul ei amar.

Uite cum lumea înghesuită
în stadioane strâmte
cântă imnuri de ură.

Prea multă muzică,
prea puțin înțelegere, pace,
înțelepciune.

Scrie mai bine despre
clipele-n care punțile
prieteniei
apar mai trainice
ca ale disperării.
Scrie despre iubire,
despre serile înalte,
descrie zorii
și arborii, scrie
despre – fără sfârșit – răbdarea
luminii.

În frumusețea altuia

Numai în frumusețea altuia
afli mângâiere, numai în muzica
altuia, numai în versuri străine.
Numai în alții găsim mântuire,
chiar când singurătatea ta are
parfum de opiu. Alții nu-s iadul,
pe când îi vezi dimineața, când
fruntea le e curată, spălată de vise.
De-aceea, de multă vreme gândesc
ce vorbă să folosesc, tu sau el. Fiece
eu e o trădare a unor tu, însă -
la schimb cu credință – te așteaptă
un dialog minunat, într-un alt poem.

Kierkegaard despre Hegel

Kierkegaard spunea despre Hegel: el amintește
de cineva ce ridică-un castel uriaș, dar trăiește
într-o simplă biată colibă din apropiere.

Astfel, inteligența trăiește într-o modestă
încăpere a craniului, iar încăperile minunate
care ni s-au promis au fost acoperite
de pânze de păianjen, acum va trebui să ne
mulțumim

c-o cămăruță îngustă, cu cântecul prizonierului,
cu voioșia vameșului, cu pumnul polițaiului.

Trăim nostalgic: în vise ni se deschid
încuietori și zăvoare. Cine nu a găsit adăpost
în ceea ce-i vast, caută-n ce este neînsemnat.

Domnul se află

în cea mai mică sămânță de mac din lume.

Izbucnește din măreție.

Schopenhauer plânge

Da, e chiar acel Schopenhauer (1788 – 1860), cel care-a scris lumea ca voință și reprezentare, descoperitor al înșelăciunilor firii și-al muzicii sferelor. Unul, apoi, i-a spus educatorul. Nu se-întâmplase nimic, întrucât nu se întâmplă nimic; doar un copil, un mucos ticălos, asemenea oarecum cu o femeie întâlnită în tinerețe, – tinerețea neexistând, – îi surăsese pentru el – inutil -, probabil vreun agent al naturii.

Septembrie – nu contează –
nu mai deschide inimile, ci doar pământul,
încetul cu încetul, se întărește.

Întors la sine, închide
ușa cu cheia, spre-a se ascunde de servitor. Cum
încuietoria funcționează bine, crede fără îndoială
ca ia parte la un complot. Și plânge.
Îi tremură bietul trup marelui
filosof, și al șaptelea continent.
Și jiletca lui. Și gulerul lui scrobit.
Și-obrajii lui gălbejiți. Și redingota lui maronie.
Inutile, toate acele lucruri îi tremură,
de parcă peste Frankfurt
ar cădea deja bombele.
Densă, singurătatea lui tremură,
la fel de subțire cum e
o pânză olandeză.

Citindu-l pe Miłosz

Vă citesc încă-o dată poemele, domnule,
opera unui bogat care înțelege totul,
a unui sărac a cărui casă a fost furată,
a unui emigrant și-a unui singuratic.
Ele vor totdeauna să spună mai mult
decât se poate – deasupra poeziei, în sus,
în înalt, dar și în jos, acolo unde începe
tărâmul nostru, cu umilință și timiditate.
Ele vorbesc uneori, pe un astfel de ton
că – într-adevăr – cititorul
pentru o clipă crede
că fiecă clipă e sfântă și sărbătoare,

că poezia aceea, – cum să o spun -,
face viața rotundă,
mai împlinită, mai mândră, fără rușinea
formulei perfecte.
Însă doar seara,
când așez cartea deoparte,
revine obișnuita zarvă a orașului –
unul tușește, ori plânge, ori poate blesteamă.

Cafeneaua

(La Berlin)

Într-o cafenea dintr-un oraș străin, cafenea
purtând numele
unui scriitor francez, citeam Sub vulcan,
dar acumă fără prea mare entuziasm. Să am grijă,
totuși
gândii, poate m-am transformat într-un filistin.
Mexicul era prea departe și acum uriașele-i stele
nu pentru mine sclipeau. Acolo era sărbătoarea
morților.
Sărbătoarea metaforei și a luminii. Moartea în rol
principal.
Alături de câțiva oameni la mese, diferite destine:
Cumpătare, tristețe, gândire. Consulul și Yvonne.
Cădea ploaia. Mă simțeam puțin norocos. Unul
intra,
altul ieșea, altul în fine descoperise mișcarea
continuă.
Eram într-o patrie liberă. Într-o patrie singură.
Nu se întâmpla nimic, tăcuseră tunurile.
Muzica nu atingea pe nimeni; repetând în gol, din
difuzor,
picura pop-ul: va fi să se-întâmpale mai multe.
Nu știa nimeni ce o să facă, unde-o să meargă, de
ce.
Eu mă gândeam la tine, la apropierea noastră,
și la mireasma părului tău când începe toamna.
Un avion decolase de pe aeroport
ca un elev silitor, încrezător
în ce spuneau bătrânii maeștri.
Cosmonauții sovietici spuneau că nu l-au găsit
în spațiu pe Dumnezeu, dar oare îl căutaseră?

Cântec de leagăn

Astăzi n-ai să adormi. Prea multă lumină la geam.
Atâtea focuri de artificii peste oraș.

N-ai să adormi, prea multe s-au întâmplat.
Cărțile te veghează, stau aranjate pe raft.
Te vei gândi mult timp la tot ce s-a întâmplat
și la tot ce n-a fost. Astăzi n-ai să adormi.
Pleoapele tale roz se vor răzvrăti
ochii tăi vor fi roșii, vor arde ca focul,
iar inima va fi prea plină de amintiri.
N-ai să adormi. Dicționarul se va deschide,
bătrânii poeți vor ieși, investimâtați cu grijă,
la adăpost de frig. Memoria se va deschide
ca o parașută, într-un brusc șuier.
Memoria se va deschide, n-o să mai dormi deloc
o să te legeni plutind printre nori, țintă-n
mișcarea strălucitoare a artificilor.
N-ai să adormi niciodată, prea multe din tine
s-au spus, prea multe s-au întâmplat.
Și totuși, cu fiecare strop de sânge
s-ar putea scrie o Iliadă a sa stacojie.
Zorii ar putea deveni – oricare – un autor
al amintirilor negre. N-ai să adormi
sub plapuma groasă de acoperișuri,
mansarde și coșuri de fum,
care și-aruncă în sus brațele de cenușă.
Noaptea albe plutesc în tăcere pe cer,
vâsle foșnesc ca niște ciorapi de mătase.
Și vei ieși în parc, pe umeri, prietenește,
te vor atinge iar crengi, să te confirme
din nou, nesigure parcă de promisiune.
N-ai să adormi. O să alergi prin parcul pustiu,
umbră ai să devii și-ai să întâlnești alte umbre.
La cineva
care nu mai este acolo te vei gândi și la cineva
care trăiește atât de intens încât, fără zăgaz,
viața lui se transformă-n iubire. O tot mai mare
lumină se adună-n odaie. Astăzi nu vei dormi.

Pescărușul pescar

Am văzut un pescar în zbor chiar deasupra mării
un zbor drept ca viața lui Euclid, cinstit și violent,
l-am văzut izbucnind în splendoarea culorilor,
cum focul sălbatic al lumii îi îmbrățișează aripile,
deși nu l-a ucis, iar irizata navă-și urma calea sigur
către stâncosul mal, la cuibul acolo ascuns;
se pare că flacăra poate să fie la fel de bine
un adăpost, un cămin, un loc de trăit, unde
să ardă gândurile, dar fără să moară, o închisoare
eliberându-ne de nepăsare,

de estivala privire în indolenta după-amiază,
un oximoron puternic,
uneori chiar câteva versuri,
și poate chiar un sonet.

Când pleacă un mare poet

De fapt, nimic nu se schimbă-n
lumina firească a zilei
când pleacă un mare poet.
În coroana bătrânilor ulmi
încă se ceartă cu patimă
vrăbii sure și grauri zglobii.
Când pleacă un mare poet
orașul nu stă pe loc, metrou
și tramvaie caută încă Graalul modern.
Iar în bibliotecă o fată frumoasă
zadarnic caută o poezie ce despre
toate să-I spună tot adevărul.
La prânz răsună același zgomot,
noaptea același zbucium tăcut, iar
printre stele aceeași veche neliniște.
Curând se umplu și discotecile,
aceleași indiferență ne bântuie –
deși un mare poet tocmai a murit.
Totuși, când ne luăm adio
pentru mult timp ori pentru totdeauna
de la un om iubit, deodată simțim
că ne lipsesc cuvintele,
și c-ar trebui să vorbim acum,
când nu mai poate s-o facă nimeni,
– fiindcă un mare poet a murit.

Știm ce e arta

Știm ce e arta, cunoaștem bine starea de fericire
ce ne-o oferă, grea uneori, amară, dulce-amăruie,
iar uneori numai dulce, ca o delicată turcă.
Prețuim
arta fiindcă am vrea să știm ce ne este viața.
Trăim,
însă nu întotdeauna știm ce înseamnă asta.
Și călătorim, ori doar deschidem acasă o carte.
Ne-amintim clipa iluminării din fața unui tablou,
și ne amintim poate și de norii curgând pe cerul
de-atunci.
Tremurăm când îl auzim pe violonist cântând
suite de Bach, ori când le ascultăm la pian.

Știm ce poate fi marea poezie, ori un poem scris ieri ori acum câteva mii de ani.
Totuși nu înțelegem de ce uneori la concert de nepăsare suntem copleșiți. Nu înțelegem de ce unele cărți par să ne-ofere iertarea, în timp ce altele nu-și mai ascund indignarea. Știm, și apoi uităm.

Cu greu ne imaginăm de ce uneori opere de artă se prăbușesc ori, ca muzeele italiene în grevă, se închid. Aidoma alor noastre inimi. Nu știm de ce arta tace când se întâmplă lucruri teribile, cu greu înțelegem de ce de artă, în clipele-acele n-avem nevoie – ca și cum lucruri cumplite ar fi umplut lumea toată, până pe-acoperișu-i. Nu știm ce e arta.

Amintiri

Umblă prin amintirile tale,
Coasă-le o învelitoare de pânză.
Deschide fereastra și primenește aerul.
Nu fi aspru cu ele, fii blând.
Sunt ale tale-aceste-amintiri.
Gândește la asta pe când înoți
în Marea Sargaselor amintirii
iar iarba de mare crește și-ți umple gura.
Sunt ale tale aceste-amintiri.
Până la capătul vieții n-ai să le uiți.

Nicăieri

Era o zi undeva, iar eu mă întorceam de la înmormântarea tatălui meu, o zi între continente, pierdut, străbăteam străzile din Hyde Park, înconjurat de frânturi de glasuri americane
Nu țineam de niciunde, și eram liber, dar dacă asta
e libertate, atunci, – gândeam – mai bine poate să fiu captiv unui rege bun, unui rege cald;
valuri de frunze pluteau pe curgerea toamnei roșii,
vântul căska plictisit precum un câine de vânatoare,
casiera din magazin, de nicăieri (intrigată de-accentul meu) m-a întrebat de pe unde-s, dar eu uitasem, voiam să-i spun despre moartea tatălui meu, dar m-am gândit: iată-mă un pic prea bătrân spre a mai fi orfan; trăiam

în Hyde Park, undeva, unde-i pe moarte have fun, precum spuneau studenții invidioși, de pe la alte mari școli, era o zi fără caracter, și lașă, și fără formă ori har, iar eu, pe undeva, chiar regretam
că n-aveam o formă mai radicală, mi se părea că însuși Chopin, într-o asemenea zi, s-ar limita, la a da lecții, în cel mai bun caz, unor elevi bogați; brusc mi-amintii ce scria despre el
Dr. Gottfried Benn, dermatolog din Berlin, într-unul dintre poemele de mine preferate:
„C. și-a expus teoriile, Delacroix devenise neliniștit, fiindcă nu-și putuse justifica nocturnele”,
acele versuri, ironic-tandre-n același timp, mă umpleau totdeauna de-o fericire aproape la fel de mare ca muzica lui Chopin.
Eu doar un lucru știam: să nu caut justificare, nici măcar noaptea, nici când mă doare, și nicăieri.

Pentru tine

Pentru tine – ce poate dormi chiar acum în nori de vise de lână – scriu nu numai o poezie.
Pentru tine, victorioasă, voioasă, frumoasă, dar și pentru tine cea tristă și învinsă

(deși nicicând n-aș putea înțelege cine te-ar fi putut înfrânge!),
pentru tine neîncrezătoare, neliniștită,
eu pentru tine scriu poem după poem,

parcă-aș dori ca-într-o zi – ca o broască țestoasă – prin imperfecte cuvinte
și prin picturi, s-ajungi unde deja ești
de atâta timp, acolo unde fulgerul vieții te-a dus.

Chaconna

Știm, toată lumea știe, că a vorbit cu Domnul în nenumărate cantate și pasiuni, dar mai este și chaconna din a doua partită pentru vioară solo: aici,
poate numai aici ne vorbește Bach despre viața lui, dintr-o dată, neașteptat, ne spune despre el însuși, aruncă impetuos tristețe și bucurie (fiindcă doar asta tot ce avem), disperarea cumplită a pierderii soției și a copiilor, durerea că totul ne pleacă

atât de devreme, dar și extazul orelor nesfârșite,
când se afla în aerul putred al mohorâtei biserici,
singur cum e pilotul vreunui vol de noapte purtând
poșta
înspre meleaguri străine, cântând la orgă, simțind
sub
degete supunerea aerului, fiorul, freacă, tremurul,
ori auzind puternica și uniformă voce a corului,
de parcă luptele dintre oameni s-ar fi potolit
pentru
totdeauna – totuși, visăm la asta și noi, spre a
putea
în sfârșit să spunem tot adevărul și despre viața
noastră,
noi nefăcând altceva decât, stingher și nefericiți,
să încercăm, să încercăm din nou -
restul nu ne privește, și altceva n-o să facem
decât să încercăm, să încercăm din nou -
și totuși, și totuși ... unde-s, unde, vreodată,
fi-vor cantatele noastre – spune-mi,
te rog, unde, de care parte a vântului, unde,
spune-mi, te rog, de tăcere, ce ar putea să ne
vindece.

Lungile după-amiezi

Erau după-amiezile lungi când poezia mă
părăsea.
Râul curgea răbdător, leneșe șlepurile pluteau în
spre mare.
Erau după-amiezile lungi, era coasta de fildeş.
Pe străzi zăceau umbre, iar din vitrine în ochii
mei priveau agresiv, manechinele mândre.
Profesori ieșeau din licee, aveau fețele goale,
de parcă Homer i-ar fi învins, umilit și ucis.
Ziare de seară dădeau vești tulburătoare,
însă nu se schimba nimic, nimeni nu grăbea pasul.
La ferestre nu era nimeni, nu erai tu, chiar
călugărițele păreau a fi rușinate de viața lor.
Erau după-amiezile lungi când dispărea poezia,
iar
eu rămâneam singur cu monstrul opac al orașului
ca un biet călător stând în fața Gării de Nord
cu o valiză prea grea legată cu frânghie,
ud de o ploaie grea, ploaie grea de septembrie.

O, spune-mi, cum oare te vindeci de ironie,

ori de privirea aceea pe care o vezi,
dar care nu te străpunge; spune-mi cum oare
și de tăcere
te vindeci

Privea atent pe fereastră

Privea atent pe fereastră,
parc-așteptând un răspuns ori un semn de acolo.
Deschisese puțin fereastra cu mâna dreaptă
spre a vedea mai bine.
Lumina era difuză chiar dacă puternică.
N-ai fi putut distinge niciun detaliu.
Și, peste toate, în plus, o liniște absolută,
de parcă străzile din oraș ar fi fost
îngropate sub pătura grea de zăpadă.
Înțelesese în cele din urmă:
Sunt doar o figură într-un tablou de Vermeer.

Requiem pentru cei vii

Bucuria clipei care-a trecut se schimbă în curând
într-o glugă neagră cu găuri
pentru ochi, gură, limbă, regrete. Regretele.
Cei vii sunt mereu ocupați
să-și ia rămas bun de la zilele
care se trec asemenea unui film
puternic, niciodată rulat.
Cei vii trăiesc așa de nepăsători,
așa fără de griji, că până și morții ar fi
plini de uimire.
Râd trist și exclamă, copii,
am fost și noi la fel! Aidoma.

Salcâmi înfloreau deasupra-ne,
prin ramuri cântau privighetori.

Copila lui Vermeer

Copila lui Vermeer, acum faimoasă,
Se uită la mine. O perlă mă privește.
Copila lui Vermeer are buze
roșii, lucioase și umede.
O, copilă a lui Vermeer, o, perlă,
turban albastru: tu toată ești lumină,
iar eu sunt făcut din umbră.
Din naltul ei, lumina se uită la umbră
cu înțelegere poate ori cu regret